

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO  
TEISĖS FAKULTETO  
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS**

**SAMANTA VAITKIENĖ  
(BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS PROGRAMA)**

**GYVENTOJŲ SAVIANALIZĖS  
(AR JIE PADARĖ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ)  
TYRIMAI**

**Magistro baigiamasis darbas**

**Darbo vadovas :  
Docentas dr. Alfredas Kiškis**

**Vilnius, 2016**

## TURINYS

ĮVADAS.....	3
I. GYVENTOJŲ SAVIANALIZĖS TYRIMŲ SAMPRATA, ATSIKADIMAS IR REIKŠMĖ.....	8
II. GYVENTOJŲ SAVIANALIZĖS TYRIMAI UŽSIENYJE IR LIETUVOJE.....	23
2.1. Tyrimai užsienio šalyse.....	23
2.1.1 Kalinių savianalizės tyrimas Kalifornijoje, Mičigane ir Teksase 1975 - 1978 metais.....	23
2.1.2. Savianalizės tyrimas apie delinkventinį elgesį priklausomai nuo lyties.....	29
2.1.3. Antrasis tarptautinis jaunimo delinkventinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimas (International Self-Report Delinquency Study – ISRD-2).....	33
2.2. Tyrimai Lietuvoje.....	41
III. GYVENTOJŲ SAVIANALIZĖS TYRIMAS ŠIAULIŲ APSKRITYJE .....	55
3.1. Tyrimo metodika.....	55
3.2. Tyrimo rezultatai.....	60
IŠVADOS.....	82
PASIŪLYMAI.....	84
LITERATŪRA.....	85
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	90
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	92
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	93
PRIEDAI.....	94
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	97

## IVADAS

Latentinis nusikalstamumas (lot. latens – 'nepastebėtas', 'nepastebimas') oficialiai neužregistruotas nusikalstamumas. Neretai asmeniui padarius nusikalstamą veiką ši nusikalstama veika lieka neįtraukta į registrą. Taip šalia registruojamų nusikalstamų veikų formuojasi neregistruotos nusikalstamos veikos. Savianalizės tyrimai yra ta priemonė, kuri leidžia pamatyti neregistruotas nusikalstamas veikas bei padeda atskleisti tikrąjį nusikalstamumą.

**Tiriama problema.** Nėra žinoma, kokia dalis gyventojų Lietuvoje yra padariusi nusikalstamų veikų, kokių veikų jie yra padarę daugiausiai, kokiomis savybėmis pasižymi tie gyventojai, kurie anonimiškai prisipažįsta padarę nusikalstamų veikų daugiausiai. Lietuvoje vyrauja didelis nusikalstamų veikų latentiškumas, todėl turi būti atliekami kriminologiniai tyrimai, kurie leistų tą latentiškumą kiek įmanoma sumažinti, pamatyti realią situaciją ir imtis atitinkamų prevencinių priemonių. Šiame darbe buvo atliktas gyventojų savianalizės tyrimas Šiaulių apskrityje, kuris buvo visiškai anonimiškas, todėl parodė tą nusikalstamumo dalį, kurio neatskleidžia registruoto nusikalstamumo statistika.

**Baigiamojo darbo aktualumas.** Lietuvoje dar nėra susiformavusios gausios gyventojų savianalizės tyrimų praktikos<sup>1</sup>. Kur kas daugiau jos galima aptikti užsienio šalyse. Neretai tiriant tam tikrus objektus yra remiamasi užsienio šalyse gyventojų savianalizės (angl. *Self-Report*) tyrimo metu surinktais duomenimis, bet jie tinka tik lyginimui, nes nusikalstamumas skirtingose šalies rajonuose turi skirtingas priežastis, dėsningumus, ką jau kalbėti apie tyrimus skirtingose šalyse. Būtent todėl remiantis užsienio šalių praktika, kuriose nemažai svarbių tyrimų, yra būtina ir Lietuvoje atlikti gyventojų savianalizės tyrimų, kuriuos lyginant su oficialiomis nusikalstamumo statistikomis būtų atskleistas tas nusikaltimų latentiškumas ir dėl ko būtų galima imtis veiksmingų ir realiai situacijai tinkančių prevencijos priemonių.

**Baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis.** Kriminologiniai tyrimai, naudojant savianalizės būdą, pirmiausia, kaip jau minėta, buvo atlikti užsienyje. Vieni pirmųjų tai padarė JAV tyrėjai James Short ir Ivan Ney, kurie 1957 m. sudarė nusikalstamų veikų sąrašą ir pagal jį anonimiškai apklausė asmenis.<sup>2</sup> Sąrašas buvo sudarytas remiantis nusikalstamumo rūšimis bei nusikalstamų veikų atlikimo dažnumu, o 23 nusikalstamos veikos buvo išskirtos nuo vairavimo be teisių, didelių vagysčių iki narkotikų vartojimo ir kt. J. Short ir I. Ney taip pat tyrė nusikalstamą elgesį tarp skirtingų aukštųjų mokyklų studentų merginų ir vaikinių; lygino registruotų nusikalstamų

---

<sup>1</sup> Genovaitė Babachinaitė et al., *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009), 51.

<sup>2</sup> *Ibid.*

veikų įrašus su latentiniu nusikalstamumu.<sup>3</sup> 1981 m. Kalifornijoje, Mičigane ir Teksase buvo atliktas kalinių savianalizės tyrimas, kurio metu apklausta 1500 kalinių vyrų. Šio tyrimo esmė buvo ta, kad apklausiant kalinius buvo dar kartą patvirtinta, kad egzistuoja didelis latentiškas, nes oficiali informacija įtvirtinta dokumentuose neatitiko informacijai, kuri buvo gauta anonimiškai apklausiant kalinius, taip pat, kad kaliniai linkę neigti jog yra padarę nusikalstamų veikų.<sup>4</sup> Taip pat reikėtų paminėti NYSFS – nacionalinius jaunimo tyrimus (the National Youth Survey Family Study), kur kiekvienais metais JAV yra atliekama įvairių tyrimų labai plačiu spektru. Čia kaskart apklausiami 1725 respondentai. Savianalizės tyrimais NYSFS užsiima nuo 1976 m., tuo metu buvo tiriami paaugliai 11 – 17 metų ir vienas iš tėvų. Kiekvienais metais atliekami tyrimai leido stebėti paauglių delinkventinio elgesio pokyčius.<sup>5</sup> Kita plačiai taikoma ir Lietuvoje naudota – „Tarptautinio jaunimo delinkventinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimo“ (angl. k. International Self-Report Delinquency (ISRD)) metodologija.<sup>6</sup> Vėliau buvo atliktas ir „Tarptautinis jaunimo delinkventinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimas (ISRD-2<sup>7</sup> bei ISRD-3<sup>8</sup>)“, kuriuose taip pat dalyvavo Lietuva. Čia tyrimas atliktas tarp 12 – 15 metų jaunuolių

Kaip matyti Lietuvoje trūksta gilesnių savianalizės tyrimų, atspindinčių naujesnio laikotarpio būklę skirtingo amžiaus asmenų grupėse, kai tuo tarpu užsienio šalyse tokių tyrimų galima rasti tikrai nemažai ir įvairiomis kryptimis. Lietuvoje vieninteliai atlikti tyrimai, kurio viena iš dalyvių ji buvo, ISRID-2 (2005 – 2007 m.) ir ISRD-3 (2012 – 2015 m.). Lietuvos mastu šie savianalizės tyrimai atlikti tarp 12 – 15 metų paauglių. Projekte buvo tiriamas jaunimo nusikalstamumas ir smurtas, bei esminės jų priežastys individualiame, kaimynystės, miesto bei

---

<sup>3</sup>James F. Short ir Ivan F. Ney, “Extent of Unrecorded Delinquency Tentative Conclusions.” *Journal of Criminal Law and Criminology* 49, 4 (1959): 296 – 302.

<http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4726&context=jclc>

<sup>4</sup> Kent Marquis, „Quality of Prisoner Self-Report, Arrest and Conviction Response Errors“. *The National Institute of Justice*, U.S. Department of Justice, (1981): 24.

<sup>5</sup> Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulder, “National Youth Survey Family Study”, žiūrėta 2015 01 04, <http://www.colorado.edu/ibs/NYSFS/index.html>

<sup>6</sup> Genovaitė Babachinaitė et al., *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009), 51.

<sup>7</sup> Dirk Enzmann et al. “Self-reported youth delinquency in Europe and beyond: First results of the Second International Self-Report Delinquency Study in the context of police and victimization data.” *European Journal of Criminology* 7,2 (2010): 159–183.

<sup>8</sup> Renata Giedrytė-Mačiulienė, „12-15 metų amžiaus(7-9 klasių) moksleivių delinkventinis elgesys Lietuvoje: kiekybinio tyrimo rezultatai,“ iš *Jaunimo delinkventinis elgesys ir nepilnamečių justicijos politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*, Svetlana Justickaja et al. (Vilnius: Justitia, 2015), 105 – 187.

nacionaliniame lygmenyje 6 naujose Europos Sąjungos (ES) valstybėse narėse.<sup>9</sup> Tai, kad Lietuvoje yra atlikti tik keletas tyrimų, kurie orientuoti ne į visą visuomenę, bet tik į paauglių nusikalstamumą, rodo, kad galima kalbėti tik kokia dalis paauglių yra padariusi nusikalstamų veikų, kokio pobūdžio, kokių nusikalstamų veikų daugiausia, kokiomis savybėmis pasižymėjo ir pan. Su likusia gyventojų dalimi tyrimai nebuvo atlikti, todėl sunku pasakyti kokia dalis, pavyzdžiui, vyresnio amžiaus žmonių yra padariusi nusikalstamų veikų, kokiomis savybėmis jie pasižymėjo ir pan. Paminėta, kad keičiantis visuomenei, gyvenimo kokybei, kartu keičiasi ir nusikalstamumas, jo tendencijos. Todėl, dėl šių priežasčių tikslinga atlikti daugiau savianalizės tyrimų kas kelis metus su platesnio amžiaus žmonių grupėmis.

**Baigiamojo darbo mokslinis naujumas.** Savianalizės tyrimai daugiau atliekami užsienio šalyse, Lietuvoje jų galėtume rasti tik keletą ir tai, šie tyrimai rėmėsi užsienio šalyse atliktų tyrimų metodologijomis. Todėl mokslinis šio darbo naujumas pasireiškia tame, kad atliktas tyrimas yra naujas laiko ir teorijos, apklausiamų respondentų amžiaus atžvilgiu, buvo sukurtas ir panaudotas naujas klausimynas. Atliktas tyrimas kartu leido palyginti apklausų metu gautus rezultatus su registruoto nusikalstamumo duomenimis, kuriuose neatsispindi latentinis nusikalstamumas.

**Baigiamojo darbo reikšmė.** Magistro darbe buvo apžvelgti kitų šalių savianalizės tyrimai, jų rezultatai sulyginti su darbo autorės atlikto tyrimo Šiaulių apskrityje gautais rezultatais, padarytos išvados apie tai, kokia dalis gyventojų yra padariusi nusikalstamų veikų, kokių veikų yra padarę daugiausiai ir pan. Šie tyrimo rezultatai gali būti panaudoti siekiant suvokti, kokie asmenys daro daugiausia nusikalstamų veikų, kokie asmenys daro sunkesnes veikas. Šio tyrimo anketos klausimai, duomenys gali būti panaudoti vykdant didesnės apimties savianalizės tyrimus Lietuvoje, tyrimo rezultatai gali būti panaudoti nusikalstamų veikų prevencijai Šiaulių apskrityje gerinti.

**Baigiamojo darbo originalumas** atsiskleidė atliekant savianalizės tyrimą Šiaulių apskrityje, nes toks tyrimas šioje teritorijoje nebuvo atliktas. Rezultatai, gauti atlikus tyrimą, taip pat atskleidė darbo originalumą, nes gauti rezultatai yra nauji, nėra kitų savianalizės tyrimų, atskleidusios latentinį nusikalstamumą, šioje teritorijoje.

**Tyrimo tikslas** – atskleisti kokia gyventojų dalis yra padariusi nusikalstamų veikų Lietuvoje, kokios nusikalstamos veikos vyrauja, kokiais požymiais pasižymintys asmenys dažniau

---

<sup>9</sup> Lietuvos teisės institutas, „Tarpautinis jaunimo smurtinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimas naudojant "Pranešimo apie save (self-report)" metodą“, žiūrėta 2015 01 06, [http://teise.org/Tarpautinis\\_jaunimo\\_smurtinio\\_elgesio\\_nuostatu\\_ir\\_viktimizacijos\\_tyrimas\\_naudojant\\_Pranesimo\\_apie\\_save\\_self-report\\_metoda.html](http://teise.org/Tarpautinis_jaunimo_smurtinio_elgesio_nuostatu_ir_viktimizacijos_tyrimas_naudojant_Pranesimo_apie_save_self-report_metoda.html)

nusikalsta. Taip pat palyginti gautus rezultatus su užsienio šalių rezultatais bei padaryti išvadas dėl nusikalstamų veikų latentškumo.

**Tyrimo uždaviniai.** Siekiant įgyvendinti numatytus tikslus keliami šie uždaviniai:

- Atskleisti savianalizės tyrimų sampratą, apžvelgti jų istorinę raidą bei išryškinti šių tyrimų reikšmę;
- aptarti gyventojų savianalizės tyrimus užsienio šalyse bei Lietuvoje;
- atlikti gyventojų savianalizės tyrimą Šiaulių apskrityje, palyginti gautus rezultatus su kitais savianalizės tyrimų rezultatais bei pateikti išvadas.

**Tyrimo metodai:**

Teoriniai: mokslinės literatūros analizė, vertinimas, lyginimas ir apibendrinimas. Mokslinės literatūros analizė padėjo atskleisti savianalizės tyrimo sampratą, apžvelgti tyrimo istorinę raidą, susipažinti su užsienio šalyse ir Lietuvoje atliktais savianalizės tyrimais. Lyginamojo metodo būdu buvo sugretinami savianalizės tyrimų rezultatai užsienio šalyse bei Lietuvoje, jie palyginti, atskleisti panašumai ir skirtumai. Duomenų analizės metodo būdu renkami, analizuojami bei sisteminami statistikos departamento pateikiami duomenys apie registruotas nusikalstamas veikas. Apibendrinimo metodas panaudotas tyrimo rezultatų apibendrinimui ir išvadų bei pasiūlymų darymui.

Empiriniai: gyventojų apklausos metodas panaudojus anketavimo būdą. Šiaulių apskrityje atliktas savianalizės tyrimas panaudojant internetinę apklausą atskleidė, kokia gyventojų dalis yra padariusi nusikalstamų veikų, kokias nusikalstamas veikas dažniausiai padaro, kokius požymius turintys asmenys daro nusikalstamas veikas ir pan.

Statistiniai: empirinių duomenų statistinė analizė atlikta naudojant SPSS programinę įrangą. Statistinės duomenų analizės pagalba tyrimo metu gauti duomenys buvo susisteminti ir pateikti diagramose.

**Tyrimo struktūra.** Šis magistro baigiamasis darbas susideda iš trijų skyrių. Pirmame skyriuje „Gyventojų savianalizės tyrimų samprata, atsiradimas ir reikšmė“ buvo atskleisti savianalizės tyrimo teoriniai aspektai: samprata, jo istorinė raida ir pan. Antrame skyriuje „Gyventojų savianalizės tyrimai užsienyje ir Lietuvoje“ buvo išskirti du poskyriai. Pirmame poskyryje aptarti tyrimai atlikti užsienio valstybėse apie kalinių, nepilnamečių bei skirtingų lyčių asmenų delinkventinį elgesį, o antrame - savianalizės tyrimai atlikti Lietuvoje. Magistro baigiamojo darbo autorės atliktas tyrimas buvo sudarytas iš dviejų trečio skyriaus „Gyventojų savianalizės tyrimo Šiaulių apskrityje“ poskyrių. Pirmame poskyryje buvo aptariamos tyrimo metodikos bei jos

pagrįstos. Antrame poskyryje išanalizuoti ir susisteminti tyrimo metu gauti duomenys bei pateikti rezultatai.

**Ginamieji teiginiai.** Šiame magistro baigiamajame darbe „Gyventojų savianalizės (ar jie padarė nusikalstamų veikų) tyrimai“ ginamasis teiginys tarsi išplaukia iš tyrimo tikslo. Latentinis nusikalstamumas savo mastais skiriasi nuo nusikalstamumo užfiksuoto oficialiose statistikose, kas suponuoja iškreiptą nusikalstamų veikų paplitimo suvokimą, o nusikalstamos veikos ir jų paplitimas priklauso nuo asmenų, kurie tas veikas daro, požymių. Dėl šių priežasčių tikslinga, kad būtų atliekami išsamūs savianalizės tyrimai, įtraukiant kuo daugiau įvairių nusikalstamų veikų bei požymių apie veikas darančius asmenis.

## I. GYVENTOJŲ SAVIANALIZĖS TYRIMŲ SAMPRATA, ATSIKADIMAS IR REIKŠMĖ

Šių laikų pasaulyje didelė dalis įvairių gyvenimo sričių neatskleidžia savo esamos tikrosios padėties. Taip atsitinka dėl to, kad yra neįmanoma visiškai sureguliuoti visų gyvenimo sričių, o ir tos sritys keičiasi prisitaikydamos prie vis kitokių žmonių poreikių. Kaip ir teisės sritis, taip ir bet kokia kita sritis turi savo “nematomą” pusę. Norint išsiaiškinti tai, kas neatskleista, yra pasitelkiamos įvairios priemonės.

Mokslinėje literatūroje yra pateikiami trys pagrindiniai būdai, kurie padeda nustatyti nusikalstamumo paplitimą. Tikriausiai visiems geriausiai žinomas ir seniausias būdas – oficialių duomenų, surinktų teisėsaugos institucijų, analizė. Kiti du būdai susiję su asmenų pateikiamais duomenimis: vienu atveju – yra vykdoma asmenų apklausa, kurioje asmenys turi atsakyti ar jie buvo nusikaltimo aukos (viktimizacija); kitu – naudojamas savianalizės tyrimas, kur asmenys atsakydami į pateiktą klausimyną nurodo ar yra padarę nusikalstamų veikų.<sup>10</sup>

Kriminologinių tyrimų metodologijoje savianalizės tyrimai išskiriami kaip atskira tyrimų rūšis. Šie tyrimai atliekami anoniminės respondentų apklausos būdu pagal standartizuotą klausimyną. Apklausomis siekiama sužinoti, ar respondentai per atitinkamą laikotarpį bei apibrėžtoje teritorijoje nėra padarę nusikalstamų veikų, taip pat ar jų elgesys nėra deviacinio pobūdžio. Šių tyrimų praktika rodo, kad dažniausiai atliekamos aukštųjų mokyklų, įvairių kolegijų studentų, taip pat moksleivių bei jaunimo kategorijai priskiriamų asmenų apklausos. Taip pat dar viena išskiriama didelė respondentų grupė – asmenys atliekantys laisvės atėmimo bausmes.<sup>11</sup> Neretai asmenų, kurie atlieka laisvės atėmimo bausmes, savianalizės tyrimai parodo, kad egzistuoja didelis latentinis šūdas, nes oficiali informacija įtvirtinta dokumentuose neatitinka informacijai, gautai anonimiškai apklausiant kalinius, kad kaliniai nelinkę atskleisti padarytų nusikalstamų veikų ir pan.

Gyventojų savianalizės tyrimo metu gauti rezultatai visiškai nepriklauso nuo policijos, kitų teisėsaugos institucijų renkamos informacijos. Kitaip tariant, nusikalstamą veiką padaręs asmuo – bene vienintelis informacijos šaltinis tyrinėtojiui. Savianalizės tyrimo metu respondentai gali pranešti apie nusikaltimus, už kuriuos jie nebuvo nubausti arba suimti policijos pareigūnų.<sup>12</sup> Respondentų atsakymai priklauso nuo jų sąžiningumo, klausimų suvokimo, interpretavimo ir pan. Kaip matyti,

<sup>10</sup> John V. Pepper ir Carol V. Petrie, “Comparison of Self-Report and Official Data for Measuring Crime,” iš *Measurement Problems in Criminal Justice Research: Workshop Summary (2003) Chapter:3*, Pepper, John V. ir Carol V. Petrie (Washington: The National Academies Press, 2003). <http://www.nap.edu/read/10581/chapter/4#44>

<sup>11</sup> Genovaitė Babachinaitė et al. *Kriminologija* (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010), 71 – 78.

<sup>12</sup> Genovaitė Babachinaitė, *supra* note 11, p. 71 - 78.



gyventojų savianalizės tyrimai turi ir tam tikrų trūkumų, dėl kurių jie gali būti nevisiškai patikimi. Apie savianalizės tyrimų trūkumus bus kalbama toliau šiame darbe.

Gyventojų savianalizės tyrimo metodu paremti klausimynai paprastai turi keletą vienas kitą papildančių ar kartais sutampančių tikslų:

- Tyrėjai siekia išmatuoti delinkventinio elgesio paplitimą ir dažnumą, taip papildydami oficialios statistikos pateikiamus duomenis;
- Siekiama atrasti ar nustatyti galimas deviacinio elgesio sąsajas su kitais kintamaisiais, pavyzdžiui, tarp amžiaus, lyties, socialinės bei ekonominės padėties ir savikontrolės, gyvenimo stiliaus, socialinių ryšių, tikintis pagrįsti arba papildyti jau egzistuojančias, arba kurti naujas mokslines teorijas.
- Remiantis gautais duomenimis apie delinkventinio elgesio aplinkybes, gali būti tiriamos ir aprašomos skirtingos delinkventinės karjeros galimybės.<sup>13</sup>

Kad tyrėjai galėtų pasiekti tyrimo tikslus ir surinkti reikalingus duomenis, jie turi apklausti respondentus. Egzistuoja trys pagrindiniai apklausos būdai, kurie yra naudojami atliekant gyventojų savianalizės tyrimus:

- Asmeninis pokalbis (apklausa) su respondentais. Šis būdas dažnai įvardijamas kaip „akis į akį“ bei susijęs su nemažomis išlaidomis, nes reikia apmokyti asmenis, kurie ims interviu, taip pat mokėti atlyginimą.
- Telefoninė respondentų apklausa. Tyrėjai su respondentais bendrauja telefonu, pokalbis vyksta pasitelkus technines priemones, kai atsakymai yra fiksuojami kompiuteryje ir vėliau apdorojami.
- Respondentų apklausa, kai anketos su klausimais išsiunčiamos paštu (tiek paprastu, tiek elektroniniu), faksu ar per kurjerį ir pan.<sup>14</sup>

Atliekant gyventojų savianalizės tyrimus, buvo pastebėti šio tyrimo pranašumai, o būtent:

- Apklausomis nesunku tirti didelį atrinktų respondentų skaičių;
- Apklausomis galima tirti, surinkti informacijos apie daug kintamųjų;
- Apklausos metu respondentai pateikia informaciją apie savo elgesį konkrečiose situacijose, taip pat reakcijos į tas situacijas apsektus, asmeninę patirtį ir pan.;

---

<sup>13</sup> Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Laura Ūselė, „15-17 metų amžiaus moksleivių delinkventinis elgesys ir viktimizacija Lietuvoje (pagal tarptautinio jaunimo delinkventinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimo duomenis)“, *Teisės problemos* 4, 62 (2008): 70 -71.

<sup>14</sup> Genovaitė Babachinaitė, *supra* note 11, p. 71 - 78.

- Jeigu respondentų atranka atsitiktinė, o jų yra daug, atsiranda galimybė bendrinti rezultatus ir pritaikyti juos didesniai gyventojų skaičiui;
- Apklausos reikalauja sąlyginai nedaug išlaidų.<sup>15</sup>

Didele dalimi savianalizės tyrimo sėkmė priklauso nuo suformuluotų klausimų ir apklausos vykdymo. Pagal tai, kaip bus sudaryta anketa, kiek ir kokių klausimų bus pateikiama, respondentai gali pripažinti nuo 40 iki 100 proc. savo padarytų nusikalstamų veikų.<sup>16</sup>

Atliekant vis daugiau savianalizės tyrimų, taip pat buvo pastebėti ir tam tikri šio metodo trūkumai:

- Gyventojai gali klysti neprisimindami įvykių ar situacijos aplinkybių, taip pat sakyti netiesą nenorėdami atrodyti socialiai nepriimtini.
- Sunku atlikti atsitikinę respondentų atranką. Gali būti, kad didžioji dalis respondentų atsisakys pateikti atsakymus arba bus sunku gauti visą potencialių respondentų „sąrašą“.
- Respondentai (ypač asmenys, priskiriami vaikų kategorijai) gali nenorėti arba bijoti atskleisti savo elgesio (veiklos) aspektus, be to galimas priešingas variantas, kai pateikiami atsakymai, neturintys nieko bendro su realiais faktais.
- Gali iškilti sunkumų taikant ir atvirto, ir labai struktūrizuoto klausimyno metodus. Labai struktūrizuoto klausimyno atveju struktūra gali atspindėti klausimyno autoriaus išankstinę nuomonę, o tai gali priversti respondentus atsakinėti kitaip, nei jie mano. Kita vertus, atvirosios apklausos atsakymas gali būti dar subjektyvesnis, kai jį tenką interpretuoti. Todėl, kaip rodo šio tyrimo metodo taikymo praktika, didžiąją dalį klausimyno sudaro uždari klausimai.<sup>17</sup>

Savianalizės tyrimai yra naudojami atliekant kriminologinius tyrimus, tačiau plačiai naudojami ir kitose srityse, kai, pavyzdžiui, norima surinkti duomenų apie išsilavinimą, mokslų kokybę, sveikatą, šeimos santykius, laisvalaikį ir kt. Gyventojų savianalizės tyrimai, susiję su asmenimis, kurie padarė nusikalstamas veikas, skiriasi nuo savianalizės tyrimų, atliekamų kitose srityse, nes įvertina respondentų elgesį, kuris yra baudžiamas pagal įstatymus ir kuris paprastai yra slepiamas elgesys, socialiai nepriimtinas ir moraliai smerktinas elgesys. Pirmieji savianalizės tyrimai

<sup>15</sup> Genovaitė Babachinaitė, *supra* note 11, p. 71 - 78.

<sup>16</sup> Mike Maguire, Rod Morgan ir Robert Rein, *The Oxford handbook of Criminology* (New York: Oxford university press, 2002), 364.

<sup>17</sup> Genovaitė Babachinaitė, *supra* note 11, p. 71 - 78.

atlikti 1930-aisiais ir 1940-aisiais. Savianalizės tyrimo metodai gerėjo su kiekvienais metais, nes buvo atkreiptas dėmesys į šio tyrimo neigiamas puses bei stengtasi jas ištaisyti.<sup>18</sup>

Nepasitenkinimas oficialiais duomenimis, kai jie neatskleidžia esamos padėties, skatina naudoti savianalizės tyrimus. Ilgainiui, naudojant oficialius duomenis atliekant įvairius tyrimus, buvo suprasta, kad atliktų tyrimų rezultatai atskleidžia tik dalį, su registruotu nusikalstamumu susijusių duomenų, o ne visą faktinį nusikalstamumą<sup>19</sup>. Tyrimų rezultatai atspindėjo tik tai, kas buvo užregistruota teisėsaugos institucijų, tačiau tyrėjai puikiai suprato, kad šalia oficialių duomenų egzistuoja ir neoficialūs, kurie nepatenka į registrą. Todėl ir buvo skiriamas vis didesnis dėmesys gyventojų savianalizės tyrimams, nes tokiu būdu pateikiant klausimyną respondentams tyrėjai galėjo atskleisti tai, kas dar nebuvo įtraukta į oficialius registrus. Dėl šios priežasties tyrėjai ir teigė, kad tyrimai, besiremiantys oficialiais duomenimis, neatskleidžia tikrosios padėties.<sup>20</sup>

Ilgainiui buvo pastebėta, kad registruotas nusikalstamumas turi nemažai trūkumų:

- Neretai oficiali statistika priklauso nuo to, kaip aktyviai yra pranešama apie nusikalstamas veikas ir ar jos užregistruojamos. Yra tam tikros rūšys nusikalstamų veikų, kurios yra sunkiai išaiškinamos, kur sunku surasti nusikaltimą padariusį asmenį. Pavyzdžiui, tokie pažeidėjai, kaip vagys ar įsilaužėliai, taip ir lieka nesurasti, o ir tam tikros nusikalstamos veikos, kaip padarytos "baltųjų apykaklių" ( korupciniai nusikaltimai - aut. pastaba ), dažnai lieka neišaiškintos ir dėl to, tokie nusikaltimai lieka neįtraukti į oficialų registrą. Taip pat pranešimą apie nusikaltimą lemia tai, kaip pati auka suvokia nusikaltimą, ar pasitiki teisėsaugos institucijomis ir kt. Dar vienas svarbus aspektas, kad paprastai jei auka kartu yra ir pažeidėjas, tokiu atveju apie nusikaltimą nebus pranešta.
- Policijos nusikaltimų registracija taip pat nėra išsami ir priklauso nuo nusikaltimo sunkumo, pažeidėjų sulaikymo, nusikalstamų veikų kvalifikavimo, prioritetų, organizacinių reikalavimų ir pan.<sup>21</sup> Kai kalbama apie neregistruotus nusikaltimus, dažnai pasitaiko tokios situacijos, kad policija nesulaiko veika padariusio asmens arba, kad ir asmuo būna sulaikytas, bet tas sulaikymas nebūna įtrauktas į registrą. D. Black ir A. J. Jr. Reiss savo tyrime atskleidė, kad tik 15 proc. įvykių, kuriuose dalyvavo policija ir nepilnamečiai, buvo užregistruoti ir tai parodė, kad policija yra

---

<sup>18</sup> Josine Junger-Tas ir Ineke Haen Marshall, „The Self-Report Methodology in Crime Research,“ *25 Crime & Justice* (1999): 291-367.

<sup>19</sup> Jaak van Kerckvoorde, *Een maat voor het Kwaad?* (Leuven: Universitaire Pers Leuven. 1995).

<sup>20</sup> Josine Junger-Tas ir Ineke Haen Marshall, *supra* note 18, p. 291 – 367.

<sup>21</sup> *Ibid.*

geranoriška nepilnamečių atžvilgiu<sup>22</sup>, nes pastarieji sulaikomi tikrai išimtiniais atvejais. Vėliau, atlikę tyrimą R.E. Worden ir S. M. Myers atskleidė panašius rezultatus. Iš visų atvejų, kai asmenys susidūrė su policija, buvo užregistruota tik 13 proc. atvejų, kai buvo suimti paaugliai ir 14 proc. – suaugusieji. Gali pasitaikyti atvejų, kai respondentas klaidingai suvokia sulaikymą, todėl tokiu atveju jau būna iškraipyti duomenys tarp gautų oficialiu ir savianalizės tyrimo būdu.<sup>23</sup> Taip pat S. M. Myers pastebėjo, kad 3.7 % nepilnamečių susidūrimų su policijos pareigūnais baigiasi antrankių uždėjimu jaunuoliams.<sup>24</sup> Todėl čia tyrėjai įžvelgia savianalizės tyrimų patikimumo problemą, nes tokie nepilnamečiai antrankių uždėjimą galėjo interpretuoti kaip sulaikymą. Taigi, toks įvykis nebus įtrauktas į oficialų registrą, o nepilnametis savianalizės tyrime pažymės kaip teisės pažeidimo padarymą ir dėl to taip pat bus iškraipomi tyrimo rezultatai.

- Dar vienas oficialios nusikaltimų registracijos trūkumas, kad veikas padarę asmenys gali pasinaudoti slapyvardžiais, bei nurodyti klaidingus vardus, pavardes. Taip vienas asmuo gali būti įtrauktas į registrus kaip keli skirtingi asmenys. 1,1 proc. respondentų, M. R. Geerken atliktame tyrime, pateikė klaidingus duomenis apie savo vardus<sup>25</sup>. Bendrai paėmus, nėra žinoma kiek respondentų sulaikymo metu pateikė klaidingus duomenis apie savo vardus bei pavardes. Pirštų anspaudai padeda pastebėti tokią klaidą, jei asmuo anksčiau buvo sulaikytas ir jau yra įtrauktas į duomenų bazę. Taigi, kaip jau buvo minėta, neretai egzistuoja tokios situacijos, kad tas pats asmuo gali būti įtrauktas baudžiamuosiuose įrašuose kaip keli skirtingi asmenys.<sup>26</sup>

Dar vienas būdas pranešti apie nusikaltimus - duomenų bazės, kur savianalizės tyrimo principu, asmenys gali pranešti apie nusikalstamą veiką, nors šią veiką padaręs asmuo yra nežinomas. Tokia padaryta veika iš karto tampa įtraukta į registrą. Šiuo atveju kalbama apie La Crosse miesto (JAV) teisėsaugos institucijų vykdomą programą. Internete tiesiogiai galima užpildyti formą ir pranešti apie įvykį. Kad pranešimas būtų priimtas yra tam tikrų reikalavimų, pavyzdžiui,

---

<sup>22</sup> Donald J. Black ir Albert. J. Reiss, „Police control of juveniles“, *American Sociological Review* 35, (1970): 63 – 77, <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/50831/47.pdf?sequence=1>

<sup>23</sup> Robert E. Worden ir Stephanie M. Myers. „*Police encounters with juvenile suspects*“, *Report to the National Research Council's Panel of Juvenile crime: prevention, treatment, and control* (National Institute of Justice. Washington, DC., 1999).

<sup>24</sup> Stephanie M. Myers, *Police encounters with juvenile suspects: explaining the use of authority and the provision of support, Final report* (Washington: National Institute of Justice, DC., 2002).

<sup>25</sup> Michael R. Geerken „Rap sheets in criminological research: considerations and caveats“ *J Quant Criminol* 10 (1994): 3 – 21.

<sup>26</sup> David S. Kirk, „Examining the Divergence Across Self-report and Official Data Sources on Inferences About the Adolescent Life-course of Crime“ *J Quant Criminol* 22 (2006): 107 – 129.

kad nusikalstama veika būtų įvykdyta šiame mieste, nurodyta konkretus žalos dydis iki kurio galima pranešti apie vagystę naudojant šią formą ir pan.<sup>27</sup>

Kaip bebūtų, yra manoma, kad oficialūs duomenys apima tik "ledkalnio viršūnę". Teigiama, kad savianalizės tyrimai atskleidžia tikslesnį vaizdą apie tikrąjį nusikaltimų skaičių, tačiau yra abejonių dėl savianalizės tyrimų pagrįstumo, teisingumo, nes respondentai gali nuslėpti, perdėti, klaidingai interpretuoti arba pamiršti svarbią informaciją.<sup>28</sup>

Savianalizės tyrimai naudojami jau nuo 1930 - 1940 metų, tačiau patys pirmieji tyrimai turėjo išsamiai nesuformuluotus klausimynus, taip pat tyrimuose dalyvavo mažas skaičius respondentų, pavyzdžiui, C. Shaw atlikti tyrimai<sup>29</sup>. Nuo 1950 metų buvo siekiama susisteminti, standartizuoti savianalizės tyrimų klausimynus ir vieni pirmųjų tai padarė J. F. Short and F. I. Nye's atlikdami tyrimą aukštosiose mokyklose<sup>30</sup>. Gauti tyrimo rezultatai bus aptariamai vėliau darbe.

Būtų galima paminėti, kad gyventojų savianalizės tyrimai yra viena svarbesnių naujovių XX a. kriminologiniuose tyrimuose. Būtent savianalizės tyrimai dėl nusikalstamų veikų yra geriausias šaltinis gauti duomenis apie esamą nusikalstamumo būklę. Atsirado nemažai skeptikų manančių, kad respondantai paprasčiausiai nepasisakys apie savo veiklą, kuri yra nusikalstama ir smerkiama. Kaip bebūtų, bet pirmieji savianalizės tyrinėjimai, atlikti A. L. Porterfield<sup>31</sup> ir J. S. Wallerstein ir C. J. Wylie<sup>32</sup>, atskleidė visai kitokį rezultatą. Respondentai ne tik atskleidė savo padarytas nusikalstamas veikas, bet ir tai padarė didelė dalis respondentų. A. L. Porterfield 1943 metais išanalizavo 2049 pripažintų kaltais nepilnamečių teismo duomenis Teksase ir Fort Verte ir nustatė, kad šie nepilnamečiai padarė 55 skirtingas nusikalstamas veikas. Tada A. L. Porterfield išanalizavo 200 studentų vyrų ir 137 studentų moterų iš šiaurinės Teksaso kolegijos duomenis, ar jie padarė bent vieną iš 55 nusikalstamų veikų. Rezultatai atskleidė, kad kiekvienas iš tyrimo dalyvavusių studentų atliko bent vieną iš pateiktų 55 nusikalstamų veikų. Reikėtų paminėti, kad studentų padaryti nusikaltimai nenusileido nusikaltimams, padarytiems jau nuteistų nepilnamečių asmenų, tačiau studentams dėl to neteko susidurti su teisėsaugos institucijomis.<sup>33</sup> Tyrimas vyko

---

<sup>27</sup> City of La Crosse. Citizen Online Self-Reporting, žiūrėta 2016 01 13, <http://www.cityoflacrosse.org/index.aspx?nid=2507>

<sup>28</sup>David P. Farrington „What Has Been Learned from Self-Reports about Criminal Careers and the Causes of Offending?“ *Home Office Online Report*, Institute of Criminology, University of Cambridge, 2001.

<sup>29</sup> Clifford Shaw, *The lack-Roller* (Chicago: University of Chicago Press, 1930).

<sup>30</sup> James F. Short ir Ivan F. Nye, „Reported Behavior as a Criterion of Deviant Behavior,“ *Social Problems* 3 (1957): 207 – 14).

<sup>31</sup> Austin L. Porterfield, „Delinquency and outcome in court and college,“ *American Journal of Sociology* 49, (1957): 199 – 208.

<sup>32</sup> James S. Wallerstein ir Clement J. Wylie, *Our law-abiding law-breakers* (National Probation Association, 1947), 107–112.

<sup>33</sup> Austin L. Porterfield, „Youth in trouble,“ *American Journal of Sociology* 49, (1946): 199 – 208.

1940 – 1942 metais. Netrukus, 1947 metais, įkvėpti A. L. Porterfield tyrimu, J. S. Wallerstein ir C. J. Wylie taip pat atliko gyventojų savianalizės tyrimą. Niujorke atliktame tyrime dalyvavo 1698 suaugę vyrai ir moterys. Respondentams buvo išsiųstos anketos, kuriose buvo išvardintos 49 nusikalstamos veikos. Rezultatai atskleidė, kad 99 proc. respondentų padarė bent vieną nusikalstamą veiką, o 64 proc. vyrų ir 29 proc. moterų padarė bent jau vieną iš 14 sunkių nusikaltimų.<sup>34</sup> Nuo šių ankstyvų studijų savianalizės tyrimų metodika tapo kur kas sudėtingesnė ir dėl šios priežasties šie tyrimai tapo patikimesni, išsamiau pagrįsti bei pats tyrimo naudojimas pritaikytas įvairesnėms sritims.

Gyventojų savianalizės tyrimai atliekami visame pasaulyje. Vienur šie tyrimai paplitę labiau, kitur – kiek mažiau. Jungtinėse valstijose, kaip jau buvo minėta, žinomiausias savianalizės tyrimas yra NYS – nacionaliniai jaunimo tyrimai (The National Youth Survey)<sup>35</sup>. Švedijoje nusistovėjusi praktika, kad savianalizės tyrimai yra naudojami kartu su kitais tyrimais, pavyzdžiui su „Project Metropolitan“<sup>36</sup>, kur yra atliekamas analitinis asmenų stebėjimas nuo pat gimimo arba kartu su atliekamais tyrimais mokyklose dėl nusikalstamumo<sup>37</sup>. Kiti didesni tyrimai buvo atlikti Danijoje – apie jaunimo nusikalstamumą<sup>38</sup>, Vokietijoje – apie nepilnamečių nusikalstamumą Rytų ir Vakarų Vokietijoje<sup>39</sup>, Anglijoje – apie tėvų priežiūrą bei nepilnamečių nusikalstamumą<sup>40</sup> bei jaunimo nusikalstamumą Anglijoje ir Velse<sup>41</sup>, Šveicarijoje – apie nusikalstamumą šalyje<sup>42</sup> Portugalijoje – apie nusikalstamumą šalyje<sup>43</sup>, Ispanijoje – apie nepilnamečių nusikalstamumą<sup>44</sup> bei Olandijoje – apie nusikalstamumą šalyje<sup>45</sup> ir apie nepilnamečius, jų vystymąsi ir kartų kaitą<sup>46</sup>. Kaip matyti,

---

<sup>34</sup> J. James S. Wallerstein ir Clement J. Wylie, *supra* notes 32, p. 107–112.

<sup>35</sup> National Youth Survey (NYS) Series - University of Michigan, žiūrėta 2016 01 07, <https://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/series/88>

<sup>36</sup> C. G. Janson, „Social Stratification and Mobilit“, *Acta Sociologica* 9, 1/2 (1965): 110 - 115.

<sup>37</sup> Peter Lindstrom, *School and Delinquency in a Contextual Perspective* (Stockholm: National Council of Crime Prevention, 1993).

<sup>38</sup> Flemming Balvig, *Delinquent and Not-Delinquent Youth-a Study on Self-Reported Delinquency among Youth in a Metropolitan Suburb in Denmark* (Copenhagen: University of Copenhagen, 1988).

<sup>39</sup> Arthur Kreuzer et al., *Jugenddelinquenz in Ost und West - Vergleichende Untersuchungen bei Ost- und Westdeutschen* (Bonn: Forum Verlag Godesberg, 1993).

<sup>40</sup> D. Riley ir M. Shaw, *Parental Supervision and Juvenile Delinquency* (London: HMSO, 1985).

<sup>41</sup> Benjamin Bowling, J. Graham, A. Ross, „Self-Reported Offending among Young People in England and Wales,“ iš *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*, Josine Junger-Tas, ir Gert-Jan Terlouw (Amsterdam: Kugler, 1994).

<sup>42</sup> Martin Killias ir Patrice Villetaz, Juan Rabasa, "Self-Reported Delinquency in Switzerland,“ iš *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*, Josine Junger-Tas, ir Gert-Jan Terlouw (Amsterdam: Kugler, 1994).

<sup>43</sup> E. Gersao, M. Lisboa, "The Self-Reported Delinquency Study in Portugal,“ iš *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*, Josine Junger-Tas, ir Gert-Jan Terlouw (Amsterdam: Kugler, 1994).

<sup>44</sup> R. Barberet, C. Rechea-Alberola, J. Montanes-Rodriguez, "Self-Reported Juvenile Delinquency in Spain,“ iš *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*, Josine Junger-Tas, ir Gert-Jan Terlouw (Amsterdam: Kugler, 1994).

<sup>45</sup> G. J. Terlouw, G. J. N. Bruinsma, "Self-Reported Delinquency in the Netherlands,“ iš *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*, Josine Junger-Tas, ir Gert-Jan Terlouw (Amsterdam: Kugler, 1994).

daugiausia tyrimų skiriama atskleisti nepilnamečių nusikalstamumui, nes neretai kriminalinis elgesys prasideda dar paauglystėje. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį, kad nepilnamečių delinkventinio elgesio paplitimas didelis, todėl dar ir dėl to savianalizės tyrimai orientuoti į jaunuolius. Kuo bus mažesnis delinkventinio elgesio paplitimas tarp nepilnamečių, tuo didesnė galimybė, kad ir vėliau šie asmenys nenusikals.

Kaip ir daugumoje šalių, taip ir Amerikoje nusikalstamumo tyrinėjimai pirmiausia rėmėsi oficialiais šaltiniais, tokiais kaip teismų, policijos įrašai ir kt. Remiantis šiais duomenimis buvo sudarytas nusikalstamumo žemėlapis bei identifikuotos socialinės - demografinės nusikaltėlių savybės. Duomenys parodė, kad nusikaltimai paplitę miesto dalyse, kur yra prastesnės socialinės sąlygos ir, kad dažniausiai nusikalsta asmenys, kurie yra iš žemesnių socialinių sluoksnių, arba asmenys, kurie priklauso mažumų grupėms. Nors ir rėmėsi oficialiais šaltiniais, tačiau kai kurie mokslininkai, pavyzdžiui, R.K. Merton<sup>47</sup> ar E.H. Sutherland<sup>48</sup>, pripažino, kad tokie duomenys nėra visiškai tinkami tyrimams, nes jie neapima „paslėpto nusikalstamumo“, kuris visuomenėje yra paplitęs ir be kurio nebus atskleistas tikrasis nusikalstamumo mastas.<sup>49</sup>

1930 metais S. M. Robison atliko tyrimą, į kurį įtraukė ir neoficialią statistiką, atskleidė, kad nusikaltėlių skaičius Niujorke išaugo apytikriai dvigubai lyginant su pateikiamais teismo duomenimis<sup>50</sup>. Ji palygino registruotus atvejus su tais neregistruotais, kurie buvo užfiksuoti savianalizės tyrimų metu. Po šio tyrimo, analizuojant gautus rezultatus, S. M. Robison kilo idėja sukurti centrinę registrą, kuriame būtų fiksuojami visi jauni pažeidėjai. Čia buvo galvojama pasitelkti visas institucijas, kurios turėtų bet kokių duomenų apie jaunimo nusikalstamumą, tačiau latentinis nusikalstamumas dar buvo labai didelis ir jai nepavyko įgyvendinti savo idėjos.<sup>51</sup>

Lyginant su dabar atliekamais gyventojų savianalizės tyrimais, pirmieji tyrimai yra labai primityvūs, kelia daug probleminių klausimų tokių, kaip: nepakankamai išsamus nusikaltimų sąrašas klausimynuose, vertinimo kriterijai, teisingumas bei rezultatų pagrįstumas ir kt. Tačiau būtent šie pirmieji gyventojų savianalizės tyrimai parodė neatskleistą nusikalstamumo pusę ir metodologiją kaip ją atskleisti, todėl turi didelę reikšmę savianalizės tyrimų istorijoje, jų formavimuisi.

---

<sup>46</sup> Wim Meeus ir H. Hart, *Jongeren in Nederland, Een Nationale Survey naar Ontwikkeling in de Adolescentie en Intergenerationele Overdracht* (Amersfoort: Academische Uitgeverij, 1993: 176).

<sup>47</sup> Robert K. Merton, „Social structure and anomie,“ *American Sociological Review* 3, 5 (1938): 672-682.

<sup>48</sup> Edwin Hardin Sutherland, *Principles of criminology* (Philadelphia: J.B. Lippincott Company, 1939).

<sup>49</sup> Terence P. Thornberry ir Marvin D. Krohn, „The Self-Report Method for Measuring Delinquency and Crime,“ iš *Measurement and analysis of crime and justice*, Janet Reno et al. (U.S. Department of Justice 4, 2000).

<sup>50</sup> Sophia Moses Robison, „Can delinquency be measured?“ (New York: Pub. for the Welfare council of New York city by Columbia university press, 1936).

<sup>51</sup> Robert Garot, „Discovery of Hidden Crime: Self-Report Delinquency Surveys in Criminal Policy,“ *Contemporary Sociology: A Journal of Reviews* 42, 2 (2013): 251-252.

Nors A. Porterfield, J. S. Wallerstein ir C.J. Wylie įnašas į savianalizės tyrimų istoriją tikrai didelis, nemažiau svarbūs ir J. Short bei F. I. Nye atlikti tyrimai. Jie atkreipė dėmesį į metodologinius klausimus – patikimumą, pagrįstumą, kaip teisingai pasirinkti respondentus atsižvelgiant į jų socialinę padėtį, delinkventinį elgesį<sup>52</sup> ir pan. J. Short bei F. I. Nye savianalizės tyrimo metu Amerikoje, 1955 metais, rinko duomenis iš vidurinės mokyklos mokinių, kurie gyvena 10 tūkst. - 40 tūkst. gyventojų turinčiose trijose Vakarų bendruomenėse. Taip pat buvo išskirtos trys vidurio Vakarų bendruomenės suskirstytos į kaimo, kaimo – miesto, priemiesčio vietas, kuriose gyvena respondentai. Respondentams buvo išsiustos anketos su išvardintomis nusikalstamomis veikomis. J. Short bei F. I. Nye savo tyrimuose bandė išsiaiškinti ryšį tarp socialinės padėties ir nusikalstamumo.<sup>53</sup>

Nemažai savianalizės tyrimų atlikta 1950 dešimtmečio pabaigoje - 1960 dešimtmečio pradžioje norint iširti socialinės padėties ir nusikalstamumo santykį: R. L. Akers 1964 m.; J. P. Clark ir E. P. Wenninger 1962 m.; R. A. Dentler ir L. J. Monroe 1961 m.; L. T. Empey ir M. Erickson 1966 m.; M. Erickson ir L. T. Empey 1963 m.; M. Gold 1966 m.; W. L. Slocum ir C. L. Stone 1963 m.; E. W. Vaz 1966 m.; H. L. Voss 1966 m.<sup>54</sup> Šie tyrimai tik dar kartą patvirtino, kad oficiali statistika neatspindi realybės. Į šiuos tyrimus buvo įtraukta įvairesnių tautybių asmenų, atkreiptas dėmesys į tyrimo pagrįstumą, patikimumą. Taip pat stengtasi sudaryti klausimyną taip, kad pavyktų nustatyti padarytų nusikalstamų veikų dažnį, jų sunkumą. To pasekoje buvo nustatyta, kad dauguma nepilnamečių yra padarę vieną ar kitą nusikalstamą veiką, tačiau tik nedidelė dalis jų padarė sunkų nusikaltimą. Galima pateikti pavyzdžiui M. Gold atliktą savianalizės tyrimą, kuris atskleidė, kad 88 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų padarė nusikalstamų veikų, bet tik 6 proc. berniukų įvykdė ginkluotą apiplėšimą, o mergaitės nepadarė jokios sunkios nusikalstamos veikos.<sup>55</sup>

Per 1960 - 1970 dešimtmečius tyrėjai pradėjo vis labiau pripažinti savianalizės tyrimų metodologijos potencialą. Pradėta tirti ne tik nusikalstamumo paplitimą, bet atkreiptas dėmesys ir į etiologijos<sup>56</sup> ir kt. problemas. Dar vėliau, atkreiptas didelis dėmesys į nacionalinius nusikalstamumo ir narkotikų vartojimo tyrimus. Šiuo laikmečiu reikėtų atkreipti dėmesį į vieną iš didesnių savianalizės tyrimų nacionaliniame lygmenyje – Nacionaliniai Jungtinių Amerikos valstijų jaunimo

---

<sup>52</sup> Delinkventinis elgesys – tai poelgiai, pažeidžiantys egzistuojančias elgesio normas, bet nesukeliantys rimto pavojaus ir nedarantys didelės žalos (žr. „*Visuotinę lietuvių enciklopediją*“, t. 4, (Vilnius, 2003), 593).

<sup>53</sup> Terence P. Thornberry ir Marvin D. Krohn, *supra* notes 49, p. 33 – 73.

<sup>54</sup> *Ibid.*

<sup>55</sup> Martin Gold, “Undetected delinquent behavior,” *Journal of Research in Crime and Delinquency* 3, 1 (1966): 27-46.

<sup>56</sup> Etiologija – elgesio sutrikimų tyrinėjimas, kuris priklauso nuo biologinių ir psichosocialinių veiksnių, žiūrėta 2016 01 20, <http://infomedis.yzi.me/elgesio-sutrikimai-klasifikacija-etilogija-simptomatika/>



tyrimai (NYS). Šiuos tyrimus atliko D. S. Elliott, D. Huizinga, ir S.S. Ageton. NYS tyrimo pradžia 1976 metai. Buvo atrinkta 1725 nepilnamečiai, kurių amžius svyravo nuo 11 iki 17 metų<sup>57</sup>. NYS tyrimai dar labiau pagerino savianalizės tyrimų kokybę, prisidėjo prie metodologijos tobulinimo bei pagerino nusikalstamo elgesio atskleidimą. NYS tyrimus reikėtų akcentuoti dar ir dėl to, kad šie tyrimai atliekami ilgą laiką tarpą, vis apklausiant tuos pačius respondentus.

Toliau būtina paminėti ISRD (angl. International Self-Report Delinquency) tyrimus, kurie atliekami jau nuo 1992 metų ir yra atliekami iki dabar. Per šį laiką buvo atlikti ISRD-1, ISRD-2, ISRD3. Šis tęstinis tarptautinis mokslinis tyrimas renka duomenis apie nepilnamečių nusikalstamumą bei viktimizaciją, naudojant standartizuotas priemones bei duomenų rinkimo procedūras. Pagrindiniai tikslai - stebėti ir palyginti nusikaltimų bei viktimizacijos skirtumus, panašumus ir tendencijas tarp šalių. Pirmiausia susitelkiama ties Europa, tačiau tyrimas apima ir nemažai ne Europos šalių, pavyzdžiui Kiniją, JAV, Venesuelą ir kt. Tyrimo modelis - ISRD naudoja standartizuotus savianalizės tyrimus (su nacionalinių modulio galimybe ISRD-3) vykdomus mokyklose tarp 7, 8 ir 9 klasių moksleivių (arba ekvivalentiškose grupėse pagal vaikų amžius nuo 12 iki 16 metų), atsitiktinai atrinktų iš mokyklų dviejuose vidutiniuose ar dideliuose miestuose. Duomenys apie ISRD, buvo pirmą kartą renkami 1992-1993 metais tarp 13 šalių (ISRD-1), 2005 - 2007 metais tarp 31 šalies (ISRD-2), 2012 - 2015 metais tarp 34 šalių (ISRD-3).<sup>58</sup> Lietuva prisijungė prie ISRD-2 ir ISRD-3.

Paminėti tyrimai nėra vieninteliai tyrimai atlikti nuo gyventojų savianalizės tyrimų atsiradimo. Šių gyventojų savianalizės tyrimų atliekama išties daug, įvairių ir didelio masto, tačiau paminėti tyrimai padėjo susiformuoti savianalizės tyrimų metodui, jį gerino, išgrynino. Aišku, keičiantis visuomenei kartu nuolat kinta ir gyventojų savianalizės tyrimų metodas, tačiau pats metodo pagrindas, jo esmė jau išlieka ta pati.

Savianalizės tyrimai susilaukė tiek teigiamų, tiek neigiamų vertinimų. Tobulinant šiuos tyrimus, kad gauti rezultatai būtų kuo tikslesni ir pagrįstesni, tyrėjai siūlo:

- Įtraukti sunkius nusikaltimus, nes pirmuosiuose savianalizės tyrimuose jie ignoruoti;
- Įtraukti kuo platesnį spektrą nusikalstamų veikų. Į nusikalstamumo sąvoką patenka labai didelė įvairovė nusikalstamų veikų, nuo pačių lengviausių iki sunkiausių. Jei siekiama, kad ta plati sritis nusikalstamų veikų atsispindėtų savianalizės tyrime, tai visos nusikalstamos

---

<sup>57</sup>Elliott Delbert, Dirk Huizinga ir Suzanne S. Ageton, *Explaining delinquency and drug use* (Beverly Hills: Sage Publications, 1985).

<sup>58</sup> Northeastern University. College of Social Science and Humanities, žiūrėta 2016 01 12, <http://www.northeastern.edu/isrd/>

veikos, net ir pačios mažareikšmiškiausios, turi būti įtrauktos į klausimyną. Svarbu, kad į lengvus nusikaltimus būtų žiūrima taip pat rimtai kaip ir į sunkius. Patys pirmieji savianalizės tyrimai buvo susikoncentravę į smulkias veikas, visai ignoruojant sunkius nusikaltimus. To pasekoje yra gaunami iškreipti rezultatai, kurie neatspindi realybės.<sup>59</sup>

- Nustatyti konkretesnį atsakymų vienetą. Pavyzdžiui, atsakymo variantas dažnai, gali labai klaidinti duomenis, nes asmuo padaręs nusikalstamą veiką 5 kartus ir asmuo padaręs nusikalstamą veiką 50 kartų, kai abu pažymėjo atsakymą dažnai, bus traktuojami kaip lygiaverčiai;
- Įtraukti sekančius klausimus, kurie patikslintų, papildytų, pagrįstų pirminį klausimą;
- Pašalinti visą neaiškia, nereikalingą informaciją, kuri galėtų suklaidinti respondentą ar įtakoti neteisingus jo atsakymus.<sup>60</sup>

Kalbant apie savianalizės tyrimų patikimumą, reikėtų pasakyti, kad nei vienas matavimo matas nėra visiškai patikimas. Atliktas pakartotinis tyrimas visada gali labai mažai arba gana daug skirtis nuo pirminio tyrimo. Manoma, kad geriausias laikas atlikti pakartotinį tyrimą yra 1 – 4 savaitės, nes jei tyrimas bus pakartotas per anksti, respondentai gali atsiminti ką atsakė pirminiame tyrime, jei per vėlai – respondentas gali užmiršti tam tikrus su jo delinkventinių elgesiu susijusius dalykus.<sup>61</sup>

Savianalizės tyrimų pagrįstumas taip pat labai svarbus kriterijus. Yra išskiriamas turinio pagrįstumas, teisingumas, kur tyrimo srities sąvokos turi būti visiškai ir aiškiai apibrėžtos, klausimai turi būti išsamūs, plataus spektro ir atitikti tyrimo sritį ir pan. Vertinimo kriterijaus pagrįstumas – nėra jokio „auksinio standarto“ pagal kurį būtų galima vertinti savianalizės tyrimą.<sup>62</sup> Kitaip tariant, nėra reglamentuoto jokio visiškai tikslaus vertinimo, kuriuo galėtume remtis sudarant, analizuojant savianalizės tyrimą.

Kitas svarbus aspektas susijęs su tyrimo klausimais, kaip juos užduoti, kad būtų gaunami teisingi atsakymai. Buvo pastebėta, kad anoniminiai atsakymai yra kur kas geresni, nei gauti neanoniminiu būdu. Taip gali nutikti, nes asmuo bijo, kad jam nereikėtų atsakyti už nusikalstamą veiką, jei interviu metu apie ją prisipažins. Tuo tarpu, anoniminės apklausos metu, respondentai lieka nežinomi ir jie laisviau gali atsakyti į klausimus, be baimės atsakyti už nusikalstamas veikas.

---

<sup>59</sup> John V. Pepper ir Carol V. Petrie, *supra* notes 10.

<sup>60</sup> Terence P. Thornberry ir Marvin D. Krohn, *supra* notes 49, 33 – 73.

<sup>61</sup> *Ibid.*

<sup>62</sup> *Ibid.*

Atliekant gyventojų savianalizės tyrimą M. J. Hindelang, T. Hirschi, J. G. Weis<sup>63</sup> suskirstė respondentus į keturias grupes pagal tai, koku būdu buvo apklausiami (neanoniminė anketa, anoniminė anketa, neanoniminis interviu ir anoniminis interviu). Jų tyrimo rezultatai parodė, kad nei vienas iš apklausos metodų neišsiskyrė taip, kad būtų gaunami geresni apklausos rezultatai. Kitokius savianalizės tyrimo dėl narkotikų ir alkoholio vartojimo rezultatus gavo W. S. Aquilino, kuris taip pat suskirstė respondentus į grupes pagal apklausos būdą ir atskleidė, kad mažiausiai respondentų prisipažino vartoję narkotikus ar alkoholį interviu telefonu metu, kiek daugiau prisipažino – tiesioginio interviu metu ir daugiausia – naudojant anoniminę anketą.<sup>64</sup>

Taip pat reikėtų paminėti ir atsitiktinių atsakymų techniką, kai gauti respondentų atsakymams pasitelkiamos įvairios priemonės, kurių pagalba atsakymai būna nulemiami ne vien respondentų ir todėl tampa atsitiktiniai, o gauti tyrimo rezultatai skaičiuojami naudojant tikimybes tarp teisingų ir neteisingų duomenų. Remiantis šia technika daroma prielaida, kad respondentai nelinkę atskleisti savo nusikalstamo elgesio jei kiti, įskaitant ir tyrėjus, sutapatintų jų nusikalstamą elgesį su pačiu asmeniu. Atsitiktinių atsakymų technika leidžia respondentams paslėpti tai, ką jie iš tikrųjų padarė, tačiau kartu tam tikra dalis respondentų atsitiktinai pasako apie padarytas nusikalstamas veikas. Yra daug būdų kaip šią techniką įgyvendinti. Pateikiamas vienas iš pavyzdžių, kad interviu gali vykti naudojant ekraną, uždangą tarp respondentų ir asmens, imančio interviu, kad pastarasis negalėtų pamatyti ką daro respondentas. Respondentui užduodamas klausimas: “ar jūs kada nors vartojote narkotikų?”. Tuo pačiu metu yra duodami ir kiti nurodymai: “Prieš atsakant, meskite monetą. Jei monetą nukris herbu į viršų, tada atsakykite taip, nepaisant to, ar jūs tikrai vartojote narkotikus. Jei moneta nukris skaičiumi į viršų, pasakykite tiesą”. Tokiu būdu imantis interviu asmuo negali žinoti ar respondentas pasakė tiesą, ar jo atsakymą nulėmė moneta. Šioje situacijoje respondentas gali pripažinti savo nusikalstamą elgesį, nebijodamas, tačiau kiti žmonės nežinos ar tas respondento atsakymas teisingas. Analizuojant gautus rezultatus, galima nurodyti narkotikų vartojimo paplitimą. Sakykime, kad buvo gauta 70 atsakymų “taip, naudoju” iš 100 dalyvavusių respondentų. 50 proc. atsakymų “taip” yra nulemti monetos kuri atsivertė herbu į viršų ir turi būti tiesiog ignoruojami. Iš likusių 50 respondentų 20 atsakė, kad vartojo narkotikus, nes iš tikrųjų juos vartojo, tokiu būdu narkotikų vartojimo paplitimas yra 20 iš 50, arba 40 proc. Ši technika nėra apribota tik atsakymais „taip“ arba „ne“ ar monetos metimu. Bet koks atsitiktinis

---

<sup>63</sup> Michael J. Hindelang ir Travis Hirschi, Joseph G. Weis, „Measuring delinquency,“ Beverly Hills: *Sage Publications* 5 (1981): 236.

<sup>64</sup> William S. Aquilino, „Interview mode effects in surveys of drug and alcohol use,“ *Public Opinion Quarterly* 58, (1994): 210–240.

tyrimo būdas gali būti naudojamas iki tol, kol yra žinoma tikimybė tarp teisingų ir neteisingų duomenų. Šia technika gautais rezultatais galima įvertinti paplitimą, įvairovę, pakartotinumą, palyginti su kitais būdais gautais rezultatais ir pan.<sup>65</sup>

Kitas tyrimas naudojant atsitiktinių atsakymų techniką buvo atliktas P. E. Tracy ir J. A. Fox<sup>66</sup>. Tyrimo duomenys buvo renkami dviem būdais – savianalizės tyrimo metu naudojant paprastą interviu bei atsitiktinių atsakymų techniką. Tyrimui buvo pasirinkti asmenys iš Filadelfijos, kurie jau buvo atlikę laisvės atėmimo bausmę, o atsakymai į tyrimo klausimus buvo gauti tyrėjams nuvykus į respondentų namus. Respondentų buvo klausiama ar jie buvo suimti ir jei taip, tai kiek kartų. Kadangi šie duomenys jau buvo žinomi iš oficialių įrašų buvo galima įvertinti savianalizės tyrimo rezultatų pagrįstumą, teisingumą. Taigi, kaip jau minėta, tyrėjai savianalizės tyrimą atliko pasinaudodami įprastu interviu ir atsitiktinių atsakymų metodu. Rezultatai parodė, kad vis dėl to atsitiktinių atsakymų technika yra reikšminga. Kalbant apie visus respondentus, 10 proc. daugiau teisingų atsakymų buvo gauta naudojant atsitiktinių atsakymų metodą, nei įprasto interviu metu. Respondentų, kurie buvo suimti tik vieną kartą, teisingų atsakymų, remiantis šia technika, buvo kur kas mažiau nei interviu metu, bet recidyvistų net 74 proc. daugiau teisingų atsakymų buvo pateikta būtent atsitiktinių atsakymų technikos naudojimo metu.<sup>67</sup>

Kompiuterinei technikai vis labiau įsitvirtinant žmonių gyvenime, ji buvo pasitelkta ir atliekant gyventojų savianalizės tyrimus - interviu ėmimas naudojant kompiuterį. Kompiuterių naudojimas savianalizės tyrimuose prasidėjo 1970 metais. Klausimų sąrašas gali būti pateikiamas kompiuterio ekrane, gali būti įrašyti ir paleidžiami per kompiuterį respondentui išklaudyti. Naudojantis šiuo būdu užtikrinamas konfidencialumas, nes respondentui nereikia susidurti su asmeniu imančiu interviu ir jam atskleisti savo nusikalstamą elgesį, taip pat atsakymai nebus išgirsti pašalinių asmenų. Taip pat pranašumas yra tas, kad patogiu sudaryti klausimyną su iš pirminio klausimo sekančiais kitais, nes jei respondentas į pirminį klausimą atskys neigiamai, jam nebus pateikiami ir sekantys klausimai. Čia išvengiama situacijos, kai respondentas vien matydamas daug klausimų vengia atsakyti teisingai. Programinė įranga taip pat gali nustatyti nenuoseklius atsakymus. Pavyzdžiui, respondentas nurodo, kad niekada nebuvo suimtas, o kitame klausime atsako, kad kažkurį laiką praleido jaunimo pataisos namuose. Programinė įranga gali pažymėti, kad kažkas negerai atsakyta ir taip paskatinti respondentą ištaisyti klaidą. Kai klausimai yra garsiai paleidžiami

---

<sup>65</sup> Terence P. Thornberry ir Marvin D. Krohn, *supra* notes 49, 33 – 73.

<sup>66</sup> Paul E. Tracy ir James Alan Fox, „The validity of randomized response for sensitive measurements,“ *American Sociological Review* 46 (1981): 187-200.

<sup>67</sup> Terence P. Thornberry ir Marvin D. Krohn, *supra* notes 49, 33 – 73.

per kompiuterį respondentui, galima išvengti situacijos, kai respondentas yra neraštingas, nes jam nereikia skaityti, o konfidencialumas lieka užtikrintas.<sup>68</sup>

Taip pat būtų galima išskirti tam tikrus niuansus, nuo kurių priklauso savianalizės tyrimo kokybė:

- sąžiningumas. Tyrėjai, kurie nusprendė atlikti savianalizės tyrimą pasitiki respondentų sąžiningumu. Pasitikėjimo laipsnis priklauso ir nuo anketos temos, nes, pavyzdžiui, tikėtina, kad respondentai apklausiami dėl visuomenėje smerktinų dalykų bus kur kas mažiau sąžiningi, nei respondentai, kuriuos apklaus dėl visuomenėje toleruojamų dalykų. Tačiau, nereikėtų pasikliauti tokia nuostata, nes gali būti ir atvirkščiai, kad mažiau sąžiningas bus tas, kuris dalyvaus tyrime dėl visuomenėje toleruojamų dalykų. Sąžiningumo lygmuo taip pat labai priklauso ir nuo respondento asmenybės, todėl tarp skirtingų grupių respondentų jis gali būti labai skirtingas.
- Sugebėjimas suvokti savo netinkamą elgesį. Net jei dalyvis bando būti sąžiningas, jis, pavyzdžiui, dėl savo išprusimo, gali stokoti gebėjimo suprasti, kad tam tikras jo elgesys yra socialiai nepriimtinas bei nusikalstamas ir dėl šios priežasties netiksliai atsakyti į klausimus.
- Supratimas. Respondentai gali klaidingai atsakyti į klausimus dėl to, kad ne taip juos suprato ar klaidingai interpretavo.
- Atsakymo variantai. Yra manoma, kad neužtenka pateikti tik „taip/ne“ atsakymų į klausimą variantų. Kuo daugiau variantų, tuo tiksliau respondentas gali atsakyti į klausimą, nes neretai respondentas negali atsakyti konkrečiai „taip“ arba „ne“. Be to yra manoma, kad galima išskirti dviejų rūšių respondentus. Pirmieji visada puola į kraštutinumus ir šiuo atveju atsakys tik „taip/ne“, kita grupė linkusi kategoriškai neatsakinėti ir pasirenka bendresnio pobūdžio atsakymus, pavyzdžiui, retai, dažnai, kartais ir pan.
- Anketos pildymo kontrolė. Problema atsirado, kai savianalizės tyrime naudojamos anketos buvo pradėtos pateikti internetu. Anksčiau tyrėjas turėjo dalyvauti, kai dalyvis baigdavo pildyti anketą ir ją paimdavo, dabar tyrėjas tiesiogiai nebedalyvauja. Niekas nėra tikras, kad tas pats respondentas neužpildys anketos kelis kartus ar nesupratęs kelių klausimų ir neturėjęs ko pasiklausti iš vis nebaigs pildyti anketos ir kt.<sup>69</sup>

---

<sup>68</sup> Terence P. Thornberry ir Marvin D. Krohn, *supra* notes 49, 33 – 73.

<sup>69</sup> Rob Hoskin, „The dangers of self-report,“ *Science for All Brainwaves*, (2012), <http://www.sciencebrainwaves.com/the-dangers-of-self-report/>

Nors galima rasti ir daugiau savianalizės tyrimo problemų, tačiau jis ir toliau lieka populiarus dėl jų naudos atskleidžiant neoficialius duomenis. Ne veltui yra sakoma „juo toliau į mišką, juo daugiau medžių“<sup>70</sup>. Panašiai yra ir su gyventojų savianalizės tyrimais – kuo daugiau šis tyrimas analizuojamas kaip metodas, tuo daugiau problematikos jame galima išvelgti. Tačiau šio tyrimo nauda didesnė nei jo trūkumai, nes: padeda nustatyti latentinių nusikalstamų veikų paplitimą, padeda atskleisti požymius, nuo kurių vienaip ar kitaip priklauso nusikaltimų paplitimas, atskleidžia kokiais požymiais pasižymi veikas padarę asmenys ir pan. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad net ir dabar, kai nuo pirmųjų tyrimų yra praėję nemažai laiko, jie ir toliau yra prisiminami, naudojami bei aptarinėjami. Per daug metų atlikta savianalizės tyrimų gausa ne tik leidžia analizuoti gautus rezultatus ar tyrimą kaip metodą, bet kartu ir parodo šio tyrimo aktualumą, naudą kalbant apie latentinį nusikalstamumą.

---

<sup>70</sup> Lietuvių liaudies patarlės, žiūrėta 2016 01 17, <http://patarles.dainutekstai.lt/z/8a95e11>

## II. GYVENTOJŲ SAVIANALIZĖS TYRIMAI UŽSIENYJE IR LIETUVOJE

Kaip jau buvo minėta, daugelyje pasaulio šalių yra atliekami savianalizės tyrimai, kurie padeda atskleisti neregistruoto nusikalstamumo paplitimo mastą, o kartu ir suteikia žinių, apie tuos nusikaltimus darančius asmenis. Savianalizės tyrimai atliekami ne tik nacionaliniu lygiu, bet ir tarptautiniu, todėl šalys gali ne tik išanalizuoti gautus duomenis savo šalies viduje, bet ir palyginti juos tarptautiniu mastu. Neretai šie tyrimai atliekami kas kažkiek laiko, kas kartu leidžia sekti gautų rezultatų pokyčius, dėsningumus. Kaip bebūtų, yra nemažai šalių, kuriose šie savianalizės tyrimai atliekami dar neilgą laiko tarpą, tad tokios šalys remiasi kitų šalių atliktais savianalizės tyrimais. Kiek daugiau šių tyrimų Lietuvoje galėtume rasti atliktų švietimo srityje, kai norime įvertinti studijų ar dėstytojų, mokytojų dėstomo dalyko kokybę. Kalbant apie savianalizės tyrimus iš kriminologinės pusės, Lietuva dar smarkiai atsilieka nuo užsienio valstybių, nes yra atlikta tik keletas savianalizės tyrimų.

Toliau darbe bus analizuojami konkretūs užsienio šalyse bei Lietuvoje atlikti gyventojų savianalizės tyrimai – apžvelgtos savianalizės tyrimų metodologijos bei gauti tyrimų rezultatai.

### 2.1. Gyventojų savianalizės tyrimai užsienio šalyse

#### 2.1.1 Kalinių savianalizės tyrimas Kalifornijoje, Mičigane ir Teksase 1975 - 1978 metais

Didelis tyrimas buvo atliktas trijose JAV valstijose: Kalifornijoje, Mičigane bei Teksase 1975 – 1978 metais. Kalifornija, Mičiganas ir Teksasas pasirinkti todėl, kad yra skirtinguose regionuose, kiekviena valstija turi didelį miestą, dėl ko gali stebėti respondentų nusikalstamą elgesį dideliame mieste ir mažesniuose miestuose. Kalifornija savianalizės tyrimui buvo pasirinkta dar ir todėl, kad anksčiau toks tyrimas jau buvo atliktas šioje valstijoje. Šis pakartotinis tyrimas leido palyginti duomenis, atkreipti dėmesį į pokyčius. Šiose trijose valstijose savianalizės tyrime dalyvavo kiek daugiau nei 1500 kalinių vyrų (vidutinis amžius – 27 metai). Tyrimo rezultatai gauti analizuojant respondentų užpildytas anketas bei duomenis, gautus iš oficialių šaltinių apie minėtų respondentų anksčiau padarytus nusikaltimus. Šiuo tyrimu buvo siekiama gauti informacijos apie veikas, kurias padarė respondentai per 1 – 2 metų laikotarpį iki jiems patenkant į kalėjimą.

Klausimyną sudarė 62 lapai, o planuojama klausimyno pildymo trukmė buvo 90 – 120 minučių. Klausimyną sudarė: klausimai apie respondentų padarytas nusikalstamas veikas, tokias

kaip plėšimas, vagystė, užpuolimas, sukčiavimas ir pan., kiek kartų buvo sulaikyti, apie nepilnamečių kriminalinį elgesį, alkoholio bei narkotikų vartojimą, klausimai apie respondentų požiūrį ir nuomonę į nusikaltimus ir teisinę sistemą, klausimai, kurių pagalba buvo galima analizuoti respondentų gyvenimą iki dabartinio įkalinimo: išsilavinimas, darbas ir kt., kaip skirtingos bausmės gali paveikti respondentų kriminalinį elgesį, kodėl respondentai padarė įvardintas nusikalstamas veikas, klausimai apie amžių, rasę, mokymąsi ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad labai atidžiai buvo formuojamas klausimynas. Buvo siekiama, kad klausimai būtų kuo neutraliesni ir nekeltų neigiamų emocijų respondentams, dėl ko jie neatsakytų į klausimus arba atsakytų neteisingai. Pavyzdžiui, respondentų apie nužudymus klausė: „Ar tu manai, kad žmonės, kuriuos tu sužeidei, galėjo mirti?“, o ne „Kiek žmonių tu nužudei?“ Taip pat tyrėjai atsisakė klausimų apie lytinius nusikaltimus, nes pastebėjo, kad respondentai nelinkę apie juos kalbėti ir dėl to gauti rezultatai galėtų būti netikslūs.<sup>71</sup>

Atliekant tyrimą, visi respondentai buvo suskirstyti į grupes po 20 – 30 žmonių, o jas prižiūrėjo, teikė informaciją, kaip užpildyti klausimynus ir pan., specialiai tam apmokyti tyrimo administratoriai. Dauguma respondentų patys užpildė klausimynus, o tiems kaliniams, kurie nemokėjo skaityti ar dėl kitų priežasčių patys negalėjo užpildyti klausimyno, padėdavo tyrimo administratoriai apklausdami respondentus interviu būdu. Už tai, kad kaliniai dalyvavo tyrime ir tinkamai užpildė klausimynus, jiems buvo sumokama po 5 dolerius.<sup>72</sup>

Savianalizės tyrimo metu gautiems rezultatams apskaičiuoti buvo naudojamos tik tos respondentų anketos, kurios buvo užpildytos pagal visus reikalavimus ir tų kalinių, apie kuriuos buvo gauta ir oficiali informacija. Oficialių duomenų gavimas apie respondentus buvo viena iš jų užpildytų klausimynų panaudojimo sąlygų, nes vėliau, tyrimo eigoje, buvo lyginami respondentų pateikti duomenys su oficialiais duomenimis. Galutinis respondentų skaičius buvo 1503, nes pasitaikė sugadintų, nevysiškai užpildytų anketų, o taip pat nebuvo gauta visa oficiali informacija apie kai kuriuos asmenis. Taigi, Kalifornijoje buvo analizuotos 366 kalinių užpildytos anketos, Mičigane – 461, Teksase – 676<sup>73</sup>.

---

<sup>71</sup> M. Peterson et al., *Survey Of Prison And Jail Inmates: Background and Method* (The National Institute of Justice, U.S. Department of Justice), (1982).

<sup>72</sup> Ibid., 6 – 12.

<sup>73</sup> Kent Marquis, „Quality of Prisoner Self-Report, Arrest and Conviction Response Errors,“ *The National Institute of Justice*, U.S. Department of Justice, (1981): 24.



**1 lentelė.** Respondentų skaičius procentais, kurie prisipažino padarę nusikalstamą veiką <sup>74</sup>

Nusikalstama veika	Respondentų skaičius, %
Plėšimas	49,4
Vagystė įsibraunant	43,8
Užpuolimas	32,3
Automobilio vagystė	23,8
Kitos vagystės	40,4
Klastojimas	22,9
Sukčiavimas	15,9
Prekyba narkotikais	43,4

Pirmoje lentelėje, remiantis respondentų užpildytais klausimynais, pateiktos labiausiai tarp kalinių paplitusios nusikalstamos veikos. Tarp respondentų dominuoja plėšimas (49,4 proc.). Taip pat paplitusios vagystės įsibraunant į patalpas (43,8 proc.), prekyba narkotikais (43,4 proc.) bei kitos vagystės (40,4 proc.). Pasitaikė tokių respondentų, kurie teigė, kad nėra padarę nei vienos nusikalstamos veikos, nes nepažymėjo klausimyne nei vienos iš jų. Galima būtų galvoti, kad kaliniai meluoja, bet iš kitos pusės, jie gali būti padarę kitas nusikalstamas veikas, kurių tarp pateiktų klausimyne nebuvo.

Atlikus tyrimą pastebėta, kad kaliniai, kurie vartoja narkotikus, yra labiau linkę padaryti daugiau įvairesnių nusikaltimų, o tie, kurie narkotikų nevartoja, dažniau padaro vienos rūšies nusikalstamas veikas. Taip pat pastebėta, kad plėšikai linkę dažniau daryti automobilių vagystes, bet labai retai padaro klastojimo nusikalstamas veikas.

**2 lentelė.** Apklaustųjų kalinių grupės ir jų padarytos nusikalstamos veikos trijose valstijose <sup>75</sup>

Kalinių grupės pavadinimas	Padaryti nusikaltimai	Paplitimas	Paplitimas	Paplitimas
		Kalifornijoje, %	Mičigane, %	Teksase. %
Plėšikai – smurtautojai – dileriai	Įmonių apiplėšimas	60	57	55
	Apiplėšimas	89	77	83
	Vagystė (kitos nei automobilio)	72	64	85
	Automobilio vagystė	51	50	46
	Sukčiavimas	34	39	45
	Klastojimas	47	33	44

<sup>74</sup> Kent Marquis, *supra* note 73.

<sup>75</sup> Jan. M. Chaiken ir Marcia R. Chaiken, *Varieties of Criminal Behavior* (National Institute of Justice (U.S.), 1982), 52.

Įsilaužėliai – dileriai	Vagystė (kitos nei automobilio)	62	49	62
	Automobilio vagystė	27	39	36
	Sukčiavimas	22	16	27
	Klastojimas	41	22	32
Nepatyrę įsilaužėliai	Vagystė (kitos nei automobilio)	44	52	28
	Automobilio vagystė	28	18	17
	Sukčiavimas	9	4	4
	Klastojimas	15	14	24

Remiantis antros lentelės duomenimis, tyrėjai kalinius suskirstė į tris grupes pagal kaliniams būdingus požymius remiantis jų padarytomis nusikalstamomis veikomis. Pirmoji grupė buvo plėšikai – smurtautojai – dileriai, antrąją sudarė įsilaužėliai – dileriai, o trečiąją – nepatyrę įsilaužėliai. Atsižvelgiant į šias tris grupes, tyrėjai analizavo, kokios nusikalstamos veikos labiausiai paplitusios kiekvienoje grupėje Kalifornijos, Mičigano ir Teksaso valstijose. Kalinių buvo klausama klausimų susijusių su nusikalstamomis veikomis, kaip vagystė įsibraunant, įmonių bei žmonių apiplėšimas, užpuolimas, vagystė, klastojimas, sukčiavimas ir narkotikų platinimas. Respondentams atitinkamai buvo užduodami klausimai: ar yra įvykdę vagysčių įsibrovus į patalpas; ar yra apiplėšę kokias nors įmones (parduotuvę, degalų kolonėlę, banką ir kt.); ar yra apiplėšę žmones; ar yra sužeidę ar nužudę žmones užpuolimo metu; ar yra kitaip užpuolę žmones, nei minėti atvejai; ar yra ką nors pavogę; ar yra pavogę automobilį, motociklą ar sunkvežimį; ar yra įvykdę kokių nors sukčiavimų; ar yra platinę narkotikus ir kaip tai darė. Pagal gautus atsakymus, kokias nusikalstamas veikas respondentai buvo padarę, kokių nepadarę, tyrėjai sudarė galimas nusikalstamų veikų kombinacijas. Kadangi tokių kombinacijų buvo per 200, tai tyrėjai suskirstė ir atrinko dažniausiai pasikartojančias veikas tarp respondentų ir taip sudarė tris pagrindines kombinacijas. Taigi, atitinkamai pagal respondentams būdingiausias padarytas veikas, jų padarymo dažnį ir buvo sudarytos šios trys, plėšikai – smurtautojai – dileriai, įsilaužėliai – dileriai, nepatyrę įsilaužėliai, kalinių grupės.<sup>76</sup>

Tarp pirmajai grupei, plėšikams – smurtautojams – dileriams, priklausančių respondentų labiausiai paplitusi nusikalstama veika buvo apiplėšimas. Ne ką mažesnis vagysčių (kitos nei automobilių) paplitimo mastas šioje grupėje. Trečia dominuojanti nusikalstama veika tarp plėšikų –

<sup>76</sup> Jan. M. Chaiken ir Marcia R. Chaiken, *supra* note 75, 41 – 52.

smurtautojų – dilerių, tai įvairių įmonių apiplėšimai. Kalifornijos valstija, kalbant apie nurodytą nusikaltimų paplitimą, pirmauja šioje grupėje.

Antrojoje grupėje labiausiai ir akivaizdžiausiai paplitusi veika buvo vagystė (kita nei automobilio). Daugiausia respondentų įvardijančių šią veiką buvo Kalifornijoje (62 proc.) ir Teksase (62 proc.). Mičigane vagystės (kitos nei automobilio) paplitimas lyginant su Kalifornija ir Teksasu tik 49 proc., bet lyginant šį paplitimą su kitomis Mičigano valstijoje paplitusiomis veikomis tarp respondentų, ši veika yra labiausiai paplitusi. Kalbant apie šią grupę, Kalifornijoje taip pat nemažas klastojimo nusikaltimų paplitimas (41 proc.), Mičigane – automobilių vagystės (39 proc.), Teksase – automobilių vagystės (36 proc.) ir klastojimo nusikaltimai (32 proc.).

Tarp nepatyrusių įsilaužėlių grupės respondentų akivaizdžiausia tai, kad labai nedidelis sukčiavimo nusikaltimų paplitimas: Kalifornijoje 9 proc., Mičigane ir Teksase vos po 4 proc. Kalbant apie didžiausią paplitimą, tai Mičigane (52 proc.) ir Kalifornijoje (44 proc.) dominuoja vagystės (kitos nei automobilių), o Teksase, remiantis gautais rezultatais, pirmauja vagystės (kitos nei automobilių) (28 proc.) bei klastojimo nusikaltimai (24 proc.)

Apibendrinant šių trijų grupių respondentų padaromus nusikaltimus, matyti, kad pirmajai grupei labiau būdingi nusikaltimai su smurtinio elgesio požymiais ir dažniausiai įvairiausi plėšimai, daugiausiai padaroma vagysčių, tačiau kitų nusikalstamų veikų paplitimas taip pat nėra žemas. Nepatyrusių įsilaužėlių grupė, kaip ir antroji grupė, taip pat dažniausiai padaro su vagystėmis (kitomis nei automobilių) susijusias veikas. Skirtumas nuo antros grupės tas, kad čia matyti jau gerokai mažesnis kitų veikų paplitimas, pavyzdžiui, sukčiavimo. Kaip bebūtų, nors vienai ar kitai respondentų grupei yra labiau būdingi tam tikri nusikaltimai, tačiau dažniausiai jie vis tiek, kad ir labai nedideliu paplitimu, tačiau pasitaiko ir kitose minėtose grupėse. Šis suskirstymas leidžia iš įvairesnių pusių apžvelgti delinkventinį elgesį, paplitimo mastus, nors konkrečiai tik vienai šiai grupei būdingų nusikalstamų veikų ir neišskiria.

Savianalizės tyrimo klausimyne kaliniams taip pat buvo užduodami klausimai apie tai, kiek kartų per metus jie padarė tam tikras veikas. Rezultatai atskleidė, kad Teksaso valstijos kaliniai klausimynuose dažniausiai žymėjo, kad vagystę įsilaužiant yra padarę 2 ir daugiau kartų. Kalbant apie įvairių įmonių apiplėšimus, tai respondentai iš Kalifornijos valstijos, kurie pažymėjo jog yra padarę šią veiką, žymiai daugiau atsakė, kad padarė ją 10 ir daugiau kartų per metus nei kitose valstijose. Asmenų užpuolimų ir apiplėšimų gerokai mažiau pažymėjo kaliniai Teksase.<sup>77</sup>

---

<sup>77</sup> Jan. M. Chaiken ir Marcia R. Chaiken, *supra* note 75, 71.

Kitas svarbus aspektas kalbant apie delinkventinio elgesio paplitimą, tai narkotikų naudojimo įtaką darant nusikalstamas veikas. Respondentų buvo klausama ar jie vartoja narkotikus, kaip dažnai juos vartojo (kiek mėnesių), kokį kiekį, kiek pinigų išleido narkotikams, kaip narkotikų vartojimas įtakojo jų elgesį, ar pardavinėjo narkotikus, kokius ir kiek, ar dalyvavo programoje, kurioje padeda išsigydyti nuo priklausomybės ir pan. Atlikus šį kalinių savianalizės tyrimą nustatyta, kad būtent narkotikų vartojimas buvo 13 proc. apiplėšimų priežastimi, 15 proc. užpuolimo ir 15 proc. vagysčių įsilaužiant priežastimi bei 14 proc. vagysčių (kitų nei automobilio) bei 20 proc. visų nusikaltimų priežastimi<sup>78</sup>. Remiantis respondentų atsakymais, šie skaičiai būdingi ir veikoms, kurios buvo padarytos kaliniams dar būnant paaugliais. Paauglių tarpe narkotikų vartojimas sparčiai plinta. Jau nebeapsiribojama tik lengvomis narkotinėmis medžiagomis, vartojama vis daugiau sunkesnių narkotikų. 31 proc. respondentų būdami paaugliais vartojo sunkesnius už heroiną narkotikus ir 21 proc. vartojo heroiną. Didžiausia heroino vartojimo įtaka pastebėta užpuolimo veikų padarymui. Remiantis respondentų atsakymais, tyrėjai nustatė, kad nepilnamečių narkotikų vartojimas buvo vienas iš stipresnių faktorių įtakojančių tokių veikų kaip užpuolimas, apiplėšimas, vagystė įsibraunant padarymą<sup>79</sup>.

Lyginant oficialius duomenis apie respondentus su neoficialiais, gautus savianalizės tyrimo metu, paaiškėjo, kad oficialūs duomenys apie vyresnio amžiaus respondentus labiau atitinka tyrimo metu gautiems neoficialiems duomenims nei jaunesnių respondentų. Šis skirtumas taip pat išryškėjo tyrinėjant respondentų pateiktus atsakymus apie tai, kiek kartų jie buvo suimti. Iš kitos pusės, vyresnio amžiaus kaliniai buvo kur kas mažiau tikslūs įvardindami savo tikslų amžių, kiek yra kalėję, nei tai įvardindavo jaunesnio amžiaus kaliniai, kurie klausimynus pildė atidžiau.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad labai svarbu tinkamai suformuluoti klausimus, kurie bus pateikiami respondentams, kad jie nesukeltų neigiamų emocijų. Nedviprasmiškas, neutralus klausimas įtakoja teisingą respondento atsakymą. Šis savianalizės tyrimas atskleidė, kad vis dėlto respondentai nelinkę pranešti apie savo kriminalinį elgesį nes, pavyzdžiui, mažuma respondentų yra pranešę apie padarytas dvi ir daugiau veikų<sup>80</sup>. Kuo daugiau respondentai yra padarę nusikalstamų veikų, tuo didesnė galimybė rasti oficialių įrašų apie tas veikas. Taip yra todėl, kad padarius daugiau nusikaltimų atsiranda didesnė galimybė susidurti su policija nei padarius tik vieną veiką.

---

<sup>78</sup> Jan. M. Chaiken ir Marcia R. Chaiken, *supra* note 75, 180.

<sup>79</sup> *Ibid.*, 181.

<sup>80</sup> *Ibid.*, 93.

### 2.1.2. Savianalizės tyrimas apie delinkventinį elgesį priklausomai nuo lyties

Savianalizės tyrimas apie delinkventinį elgesį atsižvelgiant į respondentų lytį buvo atliktas 1975 metais Didžiojo Britanijoje. Respondentais buvo moksleiviai iš skirtingų Šefildo miesto, Didžiojoje Britanijoje, vietovių. Šefildas kaip miestas, buvo pasirinktas, nes yra sudarytas iš devynių rajonų, kur didelis gyventojų skaičius, yra susiskirstymas į socialines klases (pavyzdžiui, vidutinė klasė dominavo pietvakariniuose rajonuose, o darbininkų klasė – šiauriniuose rajonuose), paplitusios skirtingos nusikalstamos veikos. Iš pradžių savianalizės tyrime sutiko dalyvauti dvi mokyklos apimančios tris iš devynių Šefildo miesto rajonų. Tačiau vėliau buvo nuspręsta tyrimą atlikti vienoje mokykloje, į kurią ėjo daugiausia jaunuoliai 13 – 15 metų iš skirtingų miesto rajonų<sup>81</sup>. Taigi, šiame tyrime buvo atkreiptas dėmesys, kad respondentai dalyvavę savianalizės tyrime būtų iš skirtingų miesto rajonų, nes tokiu atveju gauti rezultatai atspindėtų visų Šefildo miesto rajonų, socialinių klasių padaromas nusikalstamas veikas.

Šiame savianalizės tyrime dalyvavo 266 mergaičių ir 340 berniukų, 13 – 15 metų. Moksleiviams buvo pateiktas klausimynas, kuriame išvardintos nusikalstamos veikos. Nusikalstamos veikos buvo suskirstytos į stambias grupes: vagystės, kai aukomis tampa juridiniai asmenys; vagystės, kai aukomis tampa fiziniai asmenys; vagystės įsilaužiant; vandalizmas bei smurtinis elgesys. Prie šių veikų tyrėjai taip pat išskyrė tokį deviacinį elgesį kaip melavimas tėvams, važiavimas viešuoju transportu be bilieta, pravaikštos (kai respondentai nelankydavo mokyklos). Deviacinis elgesys, pavyzdžiui, melavimas tėvams buvo įtrauktas kaip testas patikrinti, kaip atvirai respondentai atsakinėja į klausimus. Testas atskleidė, kad keletas respondentų pasakė, kad jie nemelavo savo tėvams, kai tuo pačiu metu pripažino padarę kur kas rimtesnių nusikalstamų veikų. Todėl būtų galima galvoti, kad jaunuoliai teisingai ir nuoširdžiai atsakinėjo į klausimyne pateiktus klausimus. Taigi, respondentų buvo klausama ar jie yra padarę minėtas veikas per paskutinius dvyliką mėnesių ir jei padarė, tai kiek kartų, ar jų elgesys buvo deviacinio pobūdžio. Remiantis respondentų atsakymais buvo gauti rezultatai kiek procentų berniukų ir mergaičių padarė tam tikras nusikalstamas veikas.<sup>82</sup>

---

<sup>81</sup> Rob Mowby, „Sex and crime: the results of a self-report study“, *The British Journal of Sociology* 31, 4 (1980): 525 – 543.

[http://www.jstor.org/skaietykla.mruni.eu/stable/589788?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=self&searchText=report&searchText=study&searchText=delinquency&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dself%2Breport%2Bstudy%2Bdelinquency%26amp%3Bacc%3Don%26amp%3Bwc%3Don%26amp%3Bfc%3Doff%26amp%3Bgroup%3Dnone&seq=1#page\\_scan\\_tab\\_contents](http://www.jstor.org/skaietykla.mruni.eu/stable/589788?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=self&searchText=report&searchText=study&searchText=delinquency&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dself%2Breport%2Bstudy%2Bdelinquency%26amp%3Bacc%3Don%26amp%3Bwc%3Don%26amp%3Bfc%3Doff%26amp%3Bgroup%3Dnone&seq=1#page_scan_tab_contents)

<sup>82</sup> Rob Mowby, *supra note* 82.

**3 lentelė.** Respondentų, mergaičių ir berniukų, prisipažintas delinkventinis elgesys per 12 mėnesių<sup>83</sup>

Nusikalstamos veikos	Respondentų lytis	
	Mergaitės, %	Berniukai, %
<b>VGYSTĖS IŠ JURIDIŲ ASMENŲ</b>		
Iš statybų aikštelės	8,0	40,5
Iš parduotuvės	38,6	53,6
Iš mokyklos	43,7	41,9
Automobilių vagystės, vagystės iš kioskų ir kt.	4,2	10,2
<b>VAGYSTĖS IŠ FIZINIŲ ASMENŲ</b>		
Iš sodų	7,2	22,9
Iš svetimų namų	7,2	10,5
Kišenvagystė	1,1	12,7
Atsitiktinė vagystė (pasitaikiusių daiktų)	28,1	44,7
<b>VAGYSTĖS ĮSILAUŽIANT</b>		
Įsilaužiant į namus	1,1	5,8
Įsilaužimas į mokyklas ir parduotuves ir kt.	1,1	11,6
Įsilaužiant į tuščius pastatus	8,0	36,3
Bandė įsilaužiant apvogti	5,4	18,3
<b>VANDALIZMAS</b>		
Išdaužti langai, apgadinta nuosavybė	17,9	53,3
Graffiti	46,0	48,6
Neleistinas fejerverkų naudojimas	5,3	32,6
Padegimas	4,6	14,3
<b>SMURTINIS ELGESYS</b>		
Smūgiavimas ar spyris bei kraujavimo ar sumušimo sukėlimas	50,0	63,7
Pavojingas gyvybei apiplėšimas	12,2	25,2
Smurtas panaudojant ginklą	8,4	19,0
<b>KITAS DEVIACINIS ELGESYS</b>		
Melavimas tėvams	83,1	84,2
Sąmoningas neatsiskaitymas už naudojamą viešuoju transportu	58,6	75,5
Pravaikšta	54,2	44,9

<sup>83</sup> Rob Mowby, *supra* note 82.

Remiantis pateikta trečia lentelė, rezultatai parodė, kad mergaitės lenkia berniukus vagystėse iš mokyklos ir pravaikštų skaičiumi. Apskritai mergaičių tarpe labiausiai paplitusios vagystės iš mokyklos bei parduotuvės, vagystės pasitaikiusių šalia daiktų, graffiti, smurtinis elgesys spardant ar smūgiuojant kitam asmeniui, melavimas tėvams, važiavimas transportu nesusimokėjus. Šiais nusikaltimais mergaitės nežymiai skiriasi nuo berniukų, kurių šis delinkventinis elgesys labiau paplitęs. Tarp berniukų labiausiai paplitęs nusikalstamas elgesys: vagystės iš statybų aikštelės, mokyklos, parduotuvės, vagystės iš svetimų asmenų sodų ar pasitaikiusių šalia daiktų, įsilaužimas į pastatus, vandalizmas, smurtinis elgesys smūgiuojant ar spiriant, melavimas tėvams ir kt.

Lyčių skirtumai, kalbant apie delinkventinio elgesio paplitimą, taip pat išryškėja, kai kalbama kiek kartų respondentai padarė nusikalstamas veikas. 38,5 proc. mergaičių atsakė, kad nėra dalyvavusios vagiant iš juridinių asmenų, 35,8 proc. atsakė, kad tokioje vagystėje dalyvavo vieną kartą ir 25,8 proc. dalyvavo du ir daugiau kartų. Berniukų rodikliai kiek kitokie: 22 proc. nėra dalyvavę vagystėse iš juridinių asmenų, 32,4 proc. dalyvavo kartą, o 45,6 proc. – du ir daugiau kartų. Kaip matyti, berniukai kur kas labiau linkę kartoti nusikalstamas veikas. Vagystės iš fizinių asmenų taip pat kur kas labiau paplitusios berniukų tarpe nei mergaičių, nes 65,4 proc. mergaičių atsakė, kad nėra dariusios šios veikos. Kalbant apie vagystės įsilaužiant, 25 proc. berniukų ir 10 proc. mergaičių prisipažino vieną kartą dalyvavę vagystėje įsilaužiant, o 20 proc. berniukų ir 2,7 proc. mergaičių joje dalyvavo du ir daugiau kartų. Vieną kartą užsiėmusių vandalizmu daugiau mergaičių (33,2 proc.) nei berniukų (27,7 proc.), bet berniukų (45 proc.) daugiau užsiėmusių vandalizmu du ir daugiau kartų. Smurtinis elgesys taip pat labiau paplitęs tarp berniukų (42,3 proc. vieną kartą smurtavo, 26,9 proc. smurtinis elgesys pasireiškė du ir daugiau kartų). Tarp mergaičių smurtinis elgesys dažniau pasireiškia tik vieną kartą (38,9 proc.). Analizuojant nusikalstamumo paplitimą, rezultatai tik patvirtino, kad nusikalstamumas priklauso nuo respondentų lyties, o būtent – berniukai (34,3 proc. nusikalstamą veiką (vagystę) yra padarę 1 – 2 kartus, 52,6 proc. padarė tris ir daugiau kartų) padarytomis nusikalstamomis veikomis (vagystėmis) lenkia mergaites (52,3 proc. nusikalstamas veikas (vagystes) yra padarę 1 – 2 kartus, 19,7 proc. – tris ir daugiau kartų).

Remiantis oficialiais duomenimis ir juos palyginus su savianalizės tyrimo duomenimis pastebėta, kad kinta mergaitėms ir berniukams būdingi nusikaltimai. Mergaitės dažniausiai buvo kaltinamos paprastomis vagystėmis, o berniukai – vagystėmis įsilaužiant, smurtiniu elgesiu. Oficialioje statistikoje dominuoja berniukai, bet taip gali būti dėl to, kad berniukai linkę į pakartotinį delinkventinį elgesį, dėl kurio padidėja galimybė susidurti su policija. Mergaitės atvirkščiai, didesnis procentas jų linkusios padaryti nusikalstamą veiką vieną kartą per metus ir dėl šios priežasties jos

nesusiduria taip dažnai su policija. Dėl minėtų priežasčių žvelgiant į oficialią statistiką atrodo, kad tarp mergaičių delinkventinis elgesys nėra gausiai paplitęs. Šis tyrimas puikiai parodo, kad ir mergaitės linkusios nusikalsti ir, kad latentiniuose nusikaltimuose gali būti ir visai kitokių požymių turintys respondentai nei oficialiuose duomenyse.

Ir vis dėlto, tyrinėjimai atskleidė, kad mergaičių delinkventinis elgesys taip pat labai priklauso nuo esamos padėties šeimoje<sup>84</sup>. Esant nepalankioms aplinkybėms namuose, mergaitės patiria didelį stresą ir neretai dėl to joms būdingas delinkventinis elgesys. Taip pat reikėtų nepamiršti ir visuomenėje susiformavusio požiūrio, kad berniukai (vyrai) savyje turi nusikalstamo elgesio bruožų, jie agresyvesni, turi daugiau jėgos ir pan., o mergaičių (moterų) įvaizdis yra geresnis – dažnai namų šeimininkės, rečiau būna viešumoje, silpnoji lytis ir pan. Kitas aspektas išskiriantis lytis, kad neretai moterys yra labiau kontroliuojamos savo šeimos, o vyrai turi daug daugiau laisvės, todėl atitinkamai moterys labiau apsaugomos nuo delinkventinio elgesio, o vyrai turi daugiau galimybių nusikalsti<sup>85</sup>.

Apibendrinant, akivaizdu, kad dažnai svarbūs duomenys egzistuoja ten, kur net neatkreipiamas dėmesys. Mergaitės, į kurias žvelgiama atlaidžiau ir manoma, kad nusikalsta retai, tyrimo duomenimis nusikalsta vis daugiau. Šis tyrimas puikiai parodė, kad gyventojų savianalizės tyrimais gali būti gaunama reikšminga informacija. Kaip bebūtų, šiame tyrime galima išvelgti ir trūkumų. Visų pirma, reikėtų atkreipti dėmesį į respondentų amžių, kuris yra 13 – 15 metų. Jog asmeniui kiltų baudžiamoji atsakomybė, yra reikalaujama, kad toks asmuo būtų sulaukęs tam tikro amžiaus. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 13 str. 1 d. nustato, kad „Pagal šį kodeksą atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję šešiolika metų, o šio straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais – keturiolika metų.“<sup>86</sup> Remiantis šia nuostata, už daugumą šiame tyrime aptartų veikų jaunuoliams net nekiltų baudžiamoji atsakomybė. Antra, tyrimo imtis, lyginant ir, pavyzdžiui, su anksčiau aptartu kalinių savianalizės tyrimu, nėra didelė – 606 respondentai. Kuo didesnė imtis, tuo tikslesni gauti tyrimo rezultatai ir jie tiksliau atspindi visos populiacijos nusikalstamumą. Tačiau šis tyrimas vis tiek yra reikšmingas, nes atskleidžia padaromas nusikalstamas veikas priklausomai nuo respondentų lyties, o gautus tyrimo rezultatus reikėtų vertinti atsižvelgiant į jau minėtus savianalizės tyrimo trūkumus.

---

<sup>84</sup> J. Cowie, V. Cowie, E. Slater, „Delinquency in Girls,“ (Heinemann, London, 1968).

<sup>85</sup> P. D'Orban, „Social and Psychiatric Aspects of Crime,“ *Medicine, Science and the Law* (1971): 104-16.

<sup>86</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 13 straipsnis. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, *Valstybės žinios* Nr. 89-2741, 2000. Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/ta/66150:str13>



### 2.1.3. Antrasis tarptautinis jaunimo delinkventinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimas (International Self-Report Delinquency Study – ISRD-2).

ISRD-2 – antrasis tarptautinis tyrimas dėl moksleivių delinkventinio elgesio bei viktimizacijos, kuris vyko 31 šalyje 2005 – 2007 metais. Tai didelio masto tarptautinis savianalizės tyrimas, vykstantis jau nebe pirmą kartą. ISRD-2 yra tolesnis ISRD-1 tyrinėjimas dėl respondentų delinkventinio elgesio ir viktimizacijos, kuris buvo pradėtas 1988 metais Tyrimo centro (WODC) vadovaujamo Olandijos Teisingumo ministerijos, ir kuris buvo įgyvendintas 13 šalių. Naujausias tyrimas yra ISRD-3, bet jo rezultatai bus pateikiami 2017 metų pavasarį, todėl čia bus analizuojamas ISRD-2.

ISRD-2 savianalizės tyrime dalyvavo 43,968 respondentai iš 63 miestų ir 31 šalies (25 Europos šalių ir 6 Amerikos šalių). Dalyvavusios šalys: Armėnija, Bosnija ir Hercegovina, Čekija, Estija, Vengrija, **Lietuva**, Lenkija, Rusija, Slovėnija, Kipras, Italija, Portugalija, Ispanija, Danija, Suomija, Islandija, Norvegija, Švedija, Austrija, Belgija, Prancūzija, Vokietija, Airija, Šveicarija, Kanada, JAV, Suriname, Nyderlandai, Nyderlandų Antilai ir Aruba, Venesuela.

Respondentus sudarė atsitiktinai atrinkti 7, 8 ir 9 klasės moksleiviai, atitinkamai 12 – 15 metų. Buvo reikalaujama, kad iš kiekvienos šalies vieno didelio, vieno vidutinio ir trijų mažų miestų turi būti atrinkta nemažiau 2100 respondentų, kuriems buvo pateikiami standartizuoti klausimynai.

ISRD-2 tyrime buvo klausiama apie 12 nusikalstamų veikų. Šie nusikaltimai gali būti sugrupuoti į kelias stambias grupes - turtiniai nusikaltimai ir smurtiniai nusikaltimai, bei taip pat į smulkius ir sunkius nusikaltimus. Prie sunkių turtinių nusikaltimų buvo priskirtos vagystės iš automobilio, vagystės įsibraunant į patalpas ir automobilių vagystės. Prie sunkių smurtinių nusikaltimų buvo priskirti užpuolimai, plėšimai ir kt. Respondentams buvo pateikiamas standartizuotas klausimynas ir užduodami tokie klausimai, kaip: ar jūs kada nors tyčia gadinote autobusų stotelę, automobilį ir kt., ar jūs kada nors vogėte kažką iš parduotuvės ar prekybos centro, ar jūs kada nors įsilaužėte į pastatą su tikslu pavogti, ar jūs kada nors vogėte dviratį, mopedą ar motorolerį, ar jūs kada nors vogėte motociklą ar automobilį, ar jūs griebėte rankinę, krepšį ar kažką kito priklausančio kitam asmeniui, ar jūs kada nors nešėtės ginklą, tokį kaip pagaly, peilis ar grandinė, ar jūs kada nors grasinote kažkam ginklu, trenkėte, kad gautumėte pinigų ar kitus daiktus, ar jūs kada nors dalyvavote grupės muštynėse mokyklos kieme, futbolo stadione, miesto gatvėje ir pan., ar jūs kada nors tyčia trenkėte asmeniui, ar sužeidėte jį su pagaliu, ar peiliu taip, kad jam prireikė gydytojų pagalbos, ar jūs kada nors pardavėte kitam asmeniui narkotines medžiagas ir

pan.<sup>87</sup> Atsakymai, į tokius klausimus, buvo pateikiami „taip/ne“ ir jei respondentas atsakydavo, kad taip, yra padaręs įvardintą nusikalstamą veiką, toliau jo būdavo klausiama kiek buvo metų, kai padarė veiką, ar padarė tą veiką per paskutinius 12 mėnesių (taip/ne), ar veiką padarė vienas ar su kitais asmenimis (vienas/ su kitais vaikais/ su suaugusiais), ar kas nors išaiškino, kad respondentas padarė nusikalstamą veiką (ne/ tėvai/ policija/ mokytojas/ kiti), ar už ją buvo nubaustas (taip/ ne/ nebuvo išaiškintas )<sup>88</sup>.

Taigi, pirmiausia, remiantis gautais rezultatais, buvo nustatytas delinkventinio elgesio paplitimas šalyse.

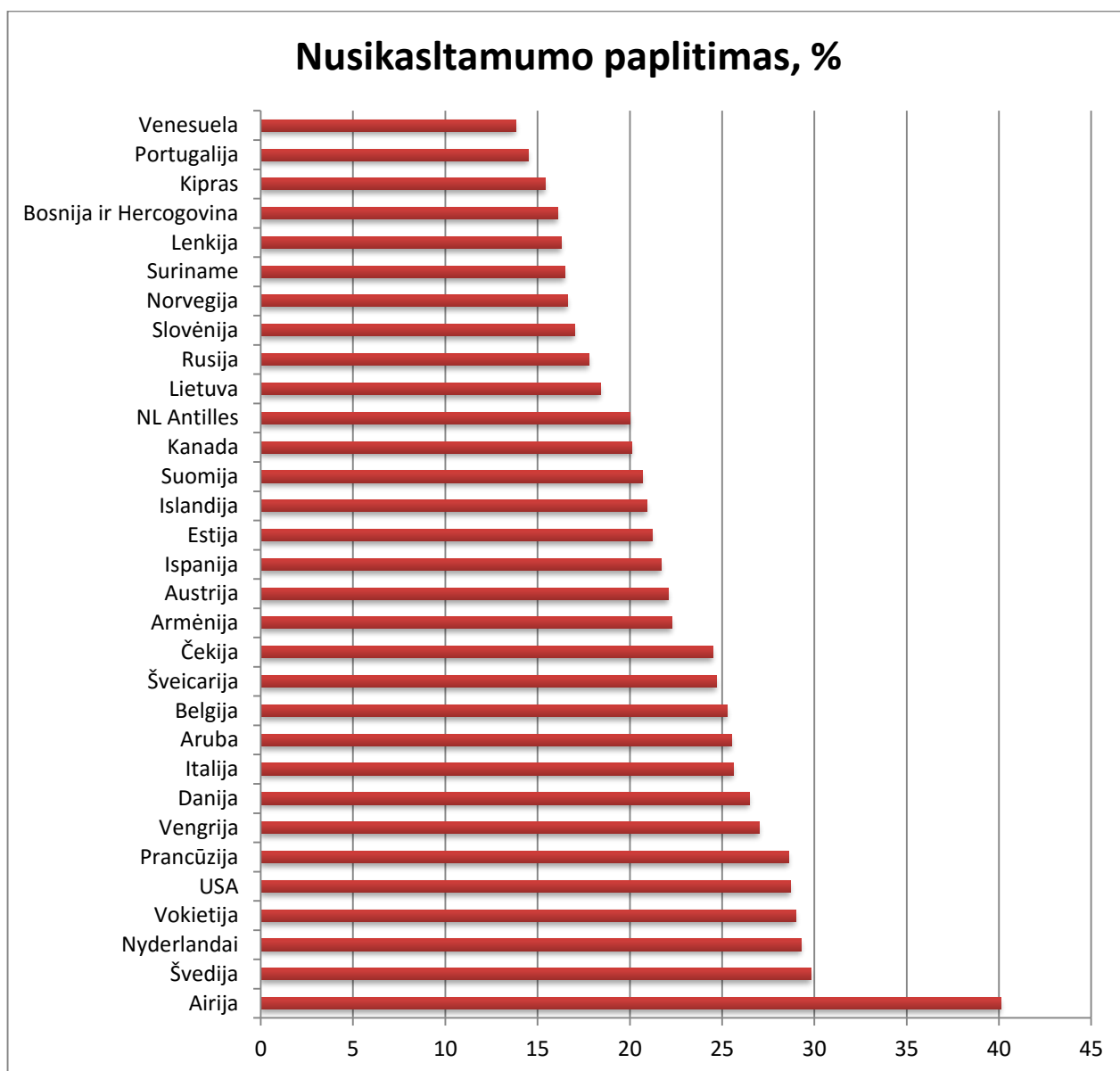
---

<sup>87</sup>Dirk Enzmann et al. “Self-reported youth delinquency in Europe and beyond: First results of the Second International Self-Report Delinquency Study in the context of police and victimization data,” *European Journal of Criminology* 7,2 (2010): 159–183.

<https://www.uzh.ch/cmsssl/rwi/lehreforschung/alphabetisch/killias/publikationen/Self-reportedyouthdelinquencyinEuropeandbeyond.pdf>

<sup>88</sup> ISRD-2 klausimynas, žiūrėta 2016 03 07, <http://nuweb.neu.edu/nhe/ISRD-2%20US%20Questionnaire.pdf>.

**1 diagrama.** Nusikalstamumo paplitimas šalyse per paskutinius metus remiantis ISRD-2 duomenimis<sup>89</sup>

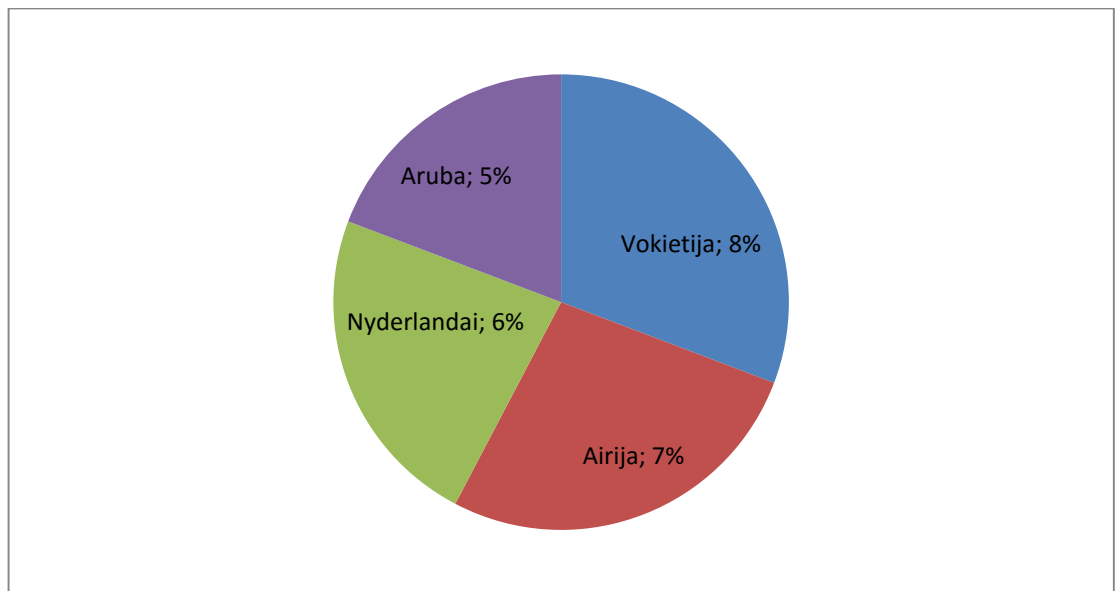


Pirmoje diagramoje pateikti duomenys rodo, kad didžiausias nusikalstamumas yra Airijoje 40,1 proc., kitose šalyse, kur nusikalstamumo paplitimas irgi pakankamai nemažas, jis nesiekia 30 proc. Šalys kur nusikalstamumas yra 20 – 30 proc.: JAV, Kanada, Danija, Islandija, Suomija, Nyderlandai, Vokietija, Prancūzija, Belgija, Šveicarija, Austrija, Italija, Ispanija, Aruba, Nyderlandų Antilai, Vengrija, Čekija, Armėnija, Estija. Mažiausias nusikalstamumas remiantis savianalizės

<sup>89</sup> Dirk Enzmann et al., *supra* note 87.

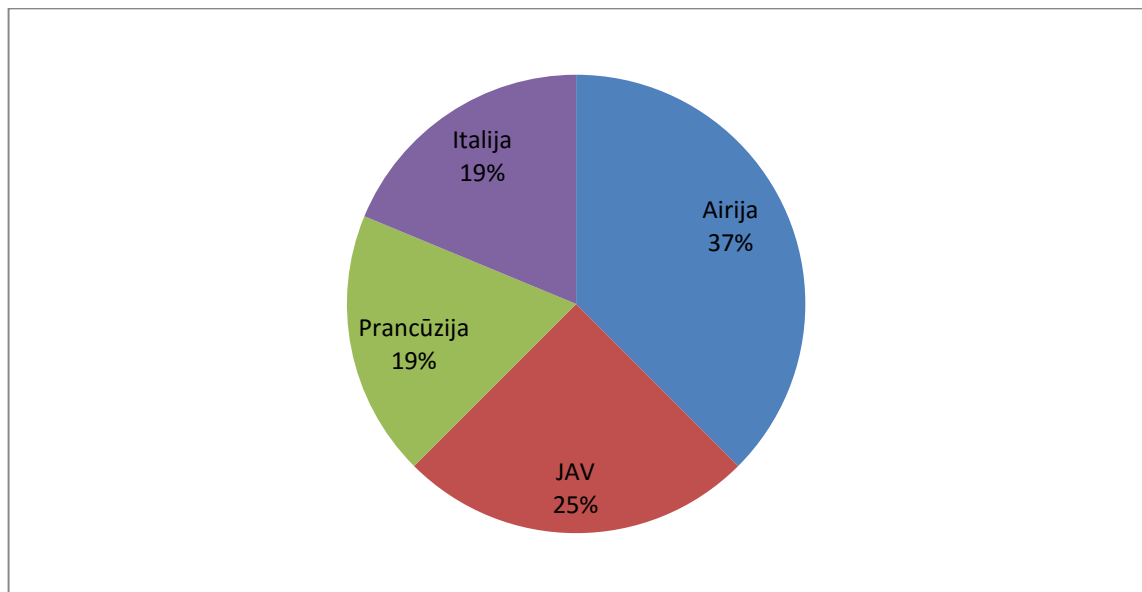
tyrimu yra Venesueloje, Portugalijoje ir Kipre po 13 – 15 proc. Lietuva tarp kitų šalių užima pakankamai geras pozicijas, nes joje nusikalstamumo paplitimas nesiekia 20 proc.

**2 diagrama.** Šalys, kuriose padaroma daugiausia sunkių smurtinių nusikaltimų.



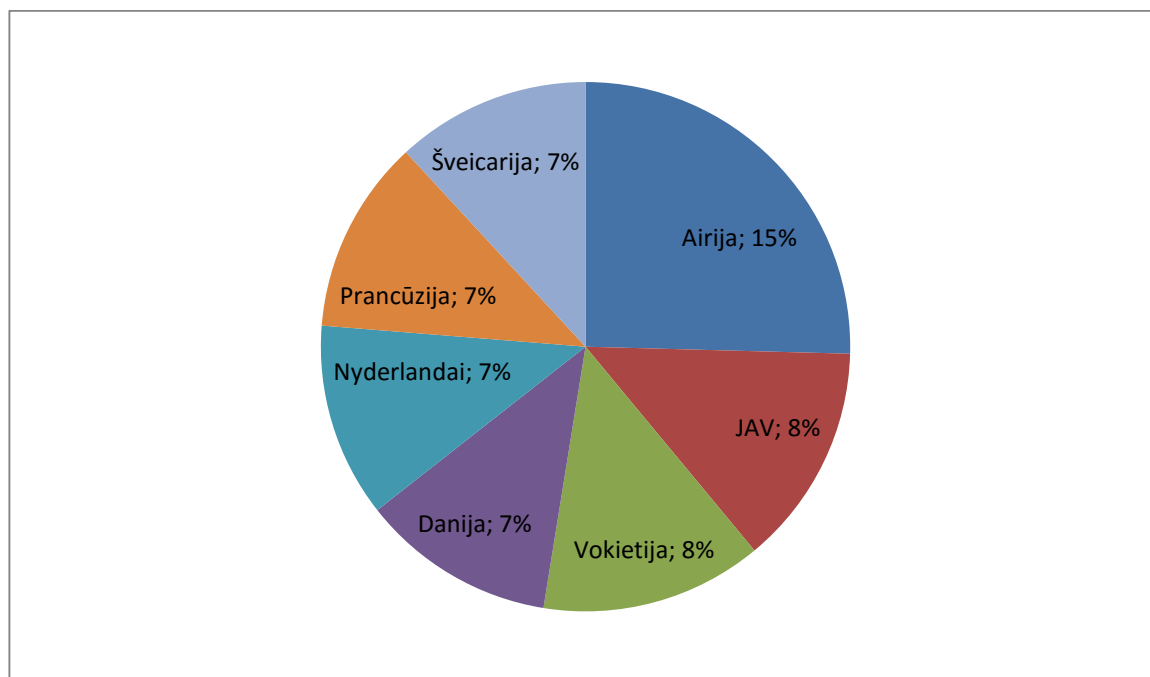
Sunkių smurto nusikaltimų paplitimas tarp šalių pasiskirstė kitaip nei nusikalstamos veikos bendrai paėmus. Daugiausia smurtinių nusikaltimų padaroma Vokietijoje, Airijoje, Nyderlanduose bei Aruboje. Šios šalys akivaizdžiai pirmauja lyginant su kitomis. Mažiausiai smurto nusikaltimų padaroma Slovėnijoje (kiek daugiau nei 1 proc.). Lietuvą būtų galima priskirti prie šalių, kur sunkių smurto nusikaltimų labai nedaug, vos 1 – 2 proc.

**3 diagrama.** Šalys, kuriose padaroma daugiausia turtinių nusikaltimų.



Turtiniai nusikaltimai labiausiai paplitę Airijoje, JAV, Prancūzijoje ir Italijoje. Kitose šalyse turtiniai nusikaltimai nesiekia 3 proc. Vengriją, Lietuvą, Bosniją ir Hercegoviną galima išskirti kaip šalis, kuriose turtiniai nusikaltimai paplitę labai nežymiai (apie 0,5 proc.).

**4 diagrama.** Šalys, kuriose daugiausia respondentų prisipažino per paskutinius metus padarę 3 ir daugiau nusikalstamų veikų.



Daugiausia respondentų, prisipažinusių, kad per paskutinius metus padarė bent tris skirtingus nusikaltimus, buvo Airijoje, JAV ir Vokietijoje, Danijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje ir Šveicarijoje. Galima pastebėti, kad Lietuva (apie 2 proc.) vėl yra tarp šalių, kur mažiausiai respondentų atsakiusių, kad padarė bent tris skirtingas nusikalstamas veikas per paskutinius metus. Venesuelą, Portugaliją, Kiprą, Armėniją ir kt. taip pat yra šalys, kuriose labai nedaug atsakiusių, kad padarė bent tris skirtingas nusikalstamas veikas per paskutinius metus.

Vienas įdomesnių aspektų šiame tyrime, tai klausimų apie moksleivių priklausymą gaujoms išskėlimas. Gaujos sąvoką yra pateikęs M. Klein, kuris teigė, kad eurogauja – ilgalaikė, gatvėje veikianti jaunimo grupė, kurios dalyvavimas neteisėtuose veiksmuose yra jų grupės tapatumo dalis<sup>90</sup>. Šiame savianalizės tyrime tyrėjai rėmėsi šia M. Klein pateikta gaujos sąvoka. Atkreiptinas dėmesys, kad buvo galvojama, kad gaujos sąvoka asocijuojasi su Amerikos gaujomis, kurioms paprastai būdingi sunkūs nusikaltimai, ginklų naudojimas ir pan. Europoje labiau priimtina vadinti

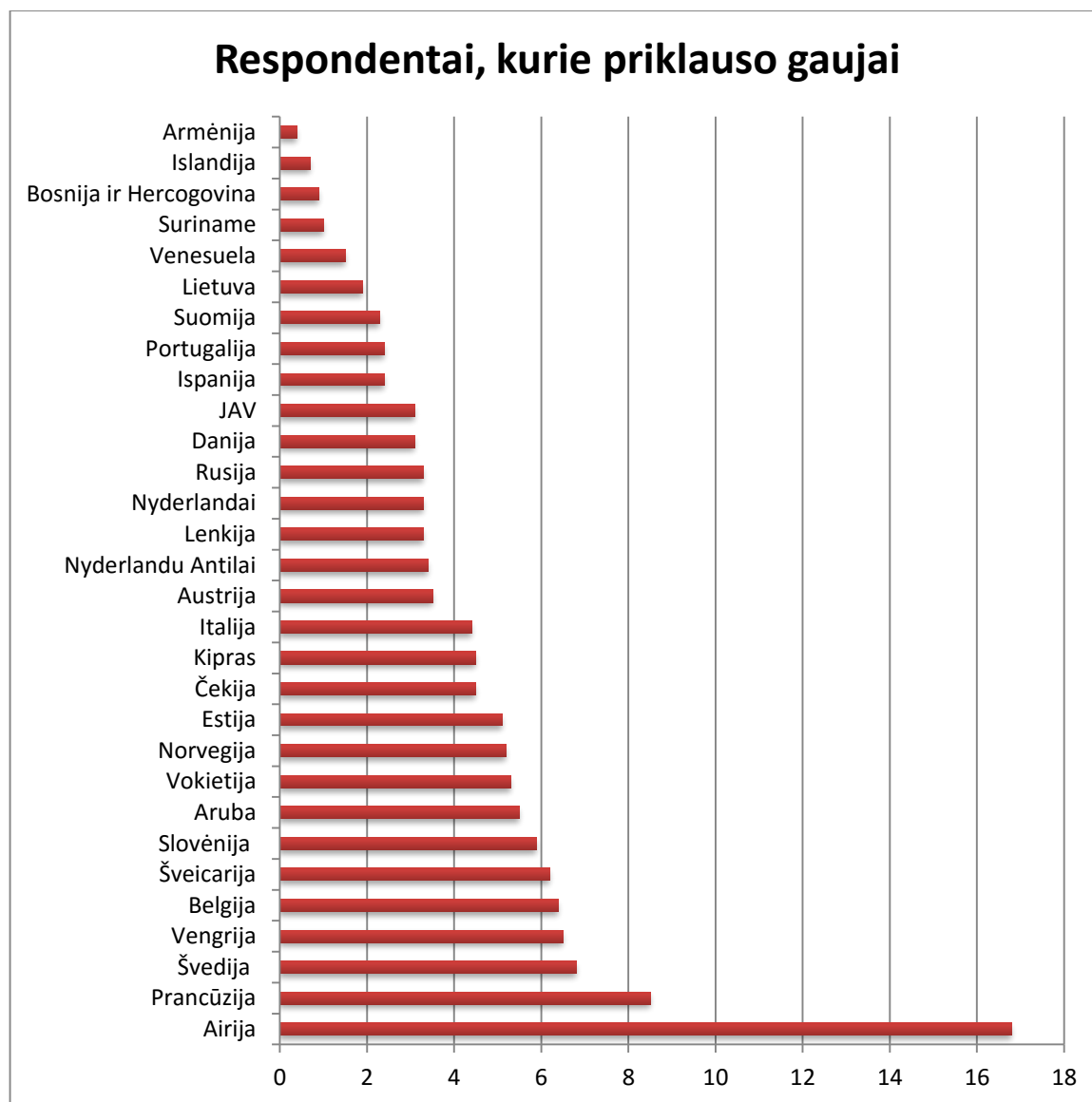
<sup>90</sup> Uberto Gatti ir Sandrine Haymoz, Hans M. A. Schadee, „Deviant Youth Group membership and its impact on offending: Results from the Second International Self-Report Delinquency Study in 30 Countries,“ *International Criminal Justice Review* 21, 3 (2011): 208-224.

ne gauja, o deviacinio elgesio grupės, kur tokiose grupėse nebūtinai nariai bus sunkūs nusikaltėliai, o ir jaunimas, kuris pasižymi neigiamu elgesiu, bet nebūtinai bus padarę sunkių nusikaltimų. Toks gaujos traktavimas leidžia plačiau pažiūrėti į jos veiklą ir atitolina nuo paplitusių stereotipų apie gaujas. Būrimasis į gaujas darosi vis aktualesnis kalbant apie delinkventinį nepilnamečių elgesį, nes neretai būtent įtakoti gaujos narių nepilnamečiai padaro savo pirmąsias nusikalstamas veikas, nuo kurių prasideda jaunuolių kriminalinis gyvenimas. Pirmiausia, respondentų buvo klausama ar jie turi draugų grupę su kuria leidžia laiką, užsiima kažkokia veikla (taip/ne), kokio amžiaus šios grupės nariai ( iki 12 m./12 – 15/16 – 18/ 19 – 25/daugiau nei 25 ), kiek laiko ji egzistuoja (iki 3 mėn./ 3 mėn. – 1 m./1 m. – 4 m./5 m. – 10 m./11 m. – 20 m./daugiau nei 20 m.), ar daro neteisėtus dalykus (taip/ne), ar laikytų savo draugų grupę gauja (tai/ne) ir pan.<sup>91</sup>

---

<sup>91</sup> ISRD-2 klausimynas, žiūrėta 2016 03 07, <http://nuweb.neu.edu/nhe/ISRD-2%20US%20Questionnaire.pdf>.

5 diagrama. Šalys, kuriose respondentai atsakė esantys gaujos nariai.<sup>92</sup>



Net 75,9 proc. visų, dalyvavusių tyrime, šalių respondentai atsakė, kad turi draugų grupę. Daugiausia tokių moksleivių buvo Airijoje (94,5 proc.), o mažiausiai Armėnijoje (61,4 proc.). 69,4 proc. visų dalyvavusių respondentų atsakė, kad šis susibūrimas egzistuoja jau daugiau nei 3 mėnesius ir 49,6 proc. respondentų pasisakė, kad praleidžia daug laiko su jaunimo grupe viešose vietose. Į klausimą, ar asmenys grupėje iš tikrųjų daro nusikalstamus dalykus, 16,4 proc. visų respondentų atsakė teigiamai, o daugiausia tokių atsakymų buvo Airijoje (38 proc.), mažiausiai – Bosnijoje ir Hercogovinoje (4,3 proc.). Taip pat buvo klausiama ar moksleiviai savo draugų grupę laikytų gauja ir 14,5 proc. visų apklaustų moksleivių atsakė teigiamai. Daugiausia teigiamų

<sup>92</sup> Uberto Gatti ir Sandrine Haymoz, Hans M. A. Schadee, *supra* note 90, 208 – 224.

atsakymų dėl grupės laikymo gauja ir vėl buvo sulaukta Airijoje (44,2 proc.), o mažiausiai – Armėnijoje (1,5 proc.). Taigi, kaip matyti, gaujos yra populiaros jaunimo tarpe ir gali įtakoti jaunuolių nusikalstamą elgesį. Ypač tai aktualu Airijoje, kuri pirmauja visais su gaujomis susijusiais klausimais. Lietuvoje 1,9 proc. respondentų priklauso jaunimo grupėms, kurios linkusios į delinkventinį elgesį.

Apibendrinant ISRD-2 savianalizės tyrimą užsienio šalyse, matyti, kad Airijoje smarkiai paplitęs delinkventinis elgesys ir ši šalis savo rezultatais dėl nusikalstamumo lenkia kitas. Taip galėjo nutikti dėl to, kad Airija yra viena iš tų valstybių, kur yra emigravę didelė dalis kitų šalių gyventojų, ko pasekoje nusikalstamumas ir išaugo. Galima džiaugtis, kad Lietuva savo tyrimo rezultatais užima geras pozicijas kitų šalių atžvilgiu. Kalbant apie ISRD-2 tyrimo metodologiją, klausimynas sudarytas labai struktūriškai, aiškiai, nuosekliai ir tyrimo imtis labai didelė, todėl gauti duomenys yra pagrįsti bei labai vertingi. Klausimas kyla tik dėl nepilnamečių amžiaus nuo kurio kyla baudžiamoji atsakomybė, nes šiame tyrime dalyvauja labai daug šalių, kuriose daugiau ar mažiau baudžiamosios atsakomybės reglamentavimas skiriasi. Kaip bebūtų, tai vis tiek leidžia stebėti jaunuolių nusikalstamumą, tendencijas ir kt.

Kalbant bendrai apie užsienio šalyse atliktus savianalizės tyrimus, matyt, kad jie iš tiesų atskleidžia latentinio nusikalstamumo pusę. Ar savianalizės tyrimai visiškai atskleidžia latentinius nusikaltimus galima abejoti, nes yra apklausiami ne visi šalyje gyvenantys asmenys, o kažkoks jų skaičius, kuris tik iš dalies atspindi esamą situaciją. Taip pat dažnai apklausiamos skirtingos respondentų grupės, kurios turi savo išskirtinių bruožų. Kaip jau buvo minėta ir anksčiau, pavyzdžiui, labai daug dėmesio skiriama nepilnamečių nusikalstamumui ir čia svarbus aspektas yra jaunuolių amžius, nes nuo jo priklauso baudžiamosios atsakomybės amžius. Nebus baudžiamosios atsakomybės, oficialių duomenų apie nepilnamečių nusikalstamumą bus dar mažiau. O ir amžius baudžiamajai atsakomybei skiriasi skirtingose šalyse. Tačiau, net ir tokie duomenys yra labai svarbūs analizuojant nusikalstamumo mastus, siekiant, kad kuo daugiau nusikalstamų veikų būtų „matomos“ ir atsispindėtų oficialioje statistikoje. Skirtingu laiku atliekami skirtingi savianalizės tyrimai pateikia vis kitokius rezultatus. Didžiausia dalimi tai galėtų priklausyti nuo to meto sąlygų, nes nusikalstamumo tendencijos nuolatos kinta. Todėl kiekvienas atliktas savianalizės tyrimas prisideda prie latentinio nusikalstamumo analizavimo, stebėjimo, išaiškinimo. Taip pat svarbu, kad kiekvienas atliktas tyrimas veda prie vis labiau išbaigtos tyrimo metodologijos, nuo kurios priklauso gaunami duomenys apie nusikalstamumą. Kiekvienoje tyrimo metodologijoje galima rasti kažkokių trūkumų – netinkamai sudarytas klausimynas, neaiškūs klausimai, maža tyrimo imtis, blogai



pasirinkti respondentai ir pan. Būtent trūkumų atsiradimas lemia tolimesnius, išsamesnius ir jau gerokai geresnius savianalizės tyrimus.

Kaip atskleidė analizuoti savianalizės tyrimai, tarp kalinių dominuoja plėšimas, vagystės įsibraunant į patalpas, prekyba narkotikais, bei kitos vagystės. Mergaičių tarpe labiausiai paplitusios vagystės iš mokyklos bei parduotuvės, vagystės pasitaikiusių šalia daiktų, graffiti, smurtinis elgesys spardant ar smūgiuojant kitam asmeniui, o tarp berniukų – vagystės iš statybų aikštelės, mokyklos, parduotuvės, vagystės iš svetimų asmenų sodų ar pasitaikiusių šalia daiktų, įsilaužimas į pastatus, vandalizmas, smurtinis elgesys. ISRD-2 tyrime, kaip ir kituose analizuotuose tyrimuose, labiausiai paplitusios nusikalstamos veikos – smurtiniai bei turtiniai nusikaltimai.

## **2.2. Gyventojų savianalizės tyrimai Lietuvoje**

Kaip ir kitose šalyse, taip ir Lietuvoje jau yra atliekami savianalizės tyrimai įvairiose srityse. Šių tyrimų atsiradimas Lietuvoje ne toks ir senas - gyventojų savianalizės tyrimai atliekami nuo XX a. pabaigos. Aišku, šių tyrimų yra vos keletas ir dažniausiai vis tik remiamasi užsienio šalių atliktais tyrimais. Lietuva po truputi juda užsienio šalių pavyzdžio link, kai atliekami išsamūs savianalizės tyrimai, kurių metu atskleidžiama, kokia gyventojų dalis yra padariusi nusikalstamų veikų, kokios nusikalstamos veikos vyrauja, kokiais požymiais pasižymintys asmenys dažniau nusikalsta ir pan.

Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, buvo pastebėta, kad oficialūs duomenys toli gražu neparodo faktinio nusikalstamumo. Dalis nusikalstamų veikų, kurios taip ir lieka niekur neužfiksuotos, daro nepatikimomis oficialias statistikas, nes be latentinių nusikaltimų, mes negalime įvertinti faktinio nusikalstamumo masto, asmenų, darančių nusikalstamas veikas.

Vienas didesnių savianalizės tyrimų atliktų Lietuvoje - „Tarptautinis jaunimo delinkventinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimas“ ISRD-2 ir ISRD-3. ISRD (International Self-Report Delinquency Study) tyrimas yra orientuotas į Europos valstybes, tačiau yra dalyvaujančių ir ne Europos šalių.

### 5 lentelė. Šalys dalyvavusios ISRD tyimuose<sup>93</sup>

Savianalizės tyrimas	Dalyvavusios šalys
ISRD-1 (1992-1993)	Belgija, Suomija, Vokietija, Graikija, Italija, Naujoji Zelandija, Portugalija, Ispanija, Šveicarija, Jungtinė Karalystė, JAV (Nebraskos valstija).
ISRD-2 (2005-2007)	Armėnija, Bosnija ir Hercegovina, Čekija, Estija, Vengrija, <b>Lietuva</b> , Lenkija, Rusija, Slovėnija, Kipras, Italija, Portugalija, Ispanija, Danija, Suomija, Islandija, Norvegija, Švedija, Austrija, Belgija, Prancūzija, Vokietija, Airija, Šveicarija, Kanada, JAV, Suriname, Nyderlandai, Nyderlandų Antilai ir Aruba, Venesuela.
ISRD-3 (2012-2015)	Kinija, Indija, Indonezija, Pietų Korėja, Verde iškišulys, Armėnija, Bosnija ir Hercegovina, Čekija, Estija, Kosovas, <b>Lietuva</b> , Makedonija, Rumunija, Serbija, Slovakija, Ukraina, Kroatija, Graikija, Italija, Portugalija, Ispanija, Danija, Suomija, Švedija, Austrija, Belgija, Prancūzija, Vokietija, Šveicarija, Nyderlandai, Jungtinė Karalystė (Anglija, Škotija), JAV, Brazilija, Čilė, Venesuela.

Paprastai tokie tyrimai susideda iš dviejų etapų: nacionalinio ir lyginamojo. Pirmajame etape tyrime dalyvaujančios šalys pagal suderintą bendrą metodiką atlieka tyrimus šalies viduje. Antrajame etape atliekamas gautų rezultatų lyginamasis tyrimas, išryškinamos specifinės (nacionalinės) ir bendros (globalinės) tendencijos. Šio tarptautinio tyrimo pagrindą sudarė savianalizės metodu paremtas klausimynas, kurį parengė Olandijos Teisingumo ministerijos Tyrimų centro (WODC) mokslininkai. Ruošiantis ISRD-2 tyrimui, šis klausimynas buvo tobulinamas ir adaptuojamas atsižvelgiant į kiekvienos apklausoje dalyvaujančios šalies specifiką. Tyrimo rezultatai buvo apdorojami atskirai kiekvienoje šalyje, tačiau pagal specialiai parengtą statistinių duomenų apdorojimo programą.<sup>94</sup>

Pats pirmasis ISRD tyrimas buvo atliktas dar 1992 – 1993 metais ir jame dalyvavo 12 šalių. Antrasis buvo inicijuotas 2005 – 2007 metais. Į šį etapą įsitraukė ir Lietuva. ISRD-2 dalyvavo jau gerokai daugiau šalių – 33. Trečiasis ISRD tyrimas, 2012 – 2015 metais, taip pat pasižymėjo dalyvaujančių pasaulio šalių gausa – 35, tarp jų ir Lietuva. Lietuvos dalyvavimas projekte buvo

<sup>93</sup> Northeastern University. College of Social Science and Humanities, Žiūrėta 2016 01 21, <http://www.northeastern.edu/isrd/summary/>

<sup>94</sup> Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Laura Ūselė, *supra* note 13, 2.

remiamas Europos Komisijos pagal „DAPHNE PROGRAMME II (2004 – 2008)“, kuria siekiama užkirsti kelią smurtui prieš vaikus, jaunas žmones bei moteris ir apginti nuo smurto aukas bei potencialias rizikos grupes<sup>95</sup>. ISRD tyrimus atliko Teisės institutas, o konkrečiau šie tyrėjai: A. Mickevič, S. Justickaja, V. Kalpokas, R. Giedrytė, J. Aleknevičienė, L. Žilinskienė, T. Žėkas. Toliau bus pristatyti savianalizės tyrimų ISRD-2 ir ISRD-3 pirmieji etapai t. y., ISRD tyrimai atlikti nacionaliniame lygmenyje.

ISRD-2 tyrime atrenkant respondentus buvo naudojama atsitiktinė, daugiapakopė atranka. Kad būtų lengviau palyginti gautus duomenis su kitomis savianalizės tyrimo šalimis dalyvėmis, respondentai buvo atrinkti iš vieno didelio miesto – Vilniaus, vieno vidutinio – Šiaulių, ir trijų mažesnių vieno regiono miestų – Telšių, Plungės ir Kretingos. Atitinkamai pagal miesto dydžius buvo pasirinktas ir ne mažesnis respondentų skaičius: Vilniuje nemažiau 700, Šiauliuose – 700, Telšiuose, Plungėje bei Kretingoje – po 250 respondentų. Taigi, kaip matyti, buvo siekiama, kad ISRD-2 tyrime dalyvautu ne mažiau 2100 asmenų.

Kitas svarbus aspektas, kad respondentais pasirinkti 7, 8 bei 9 klasių moksleiviai. Buvo sudaromas kiekvieno miesto mokyklų ir jose besimokančių moksleivių sąrašas, iš kurių buvo atsitiktinai atrinkti tyrime dalyvausiantys moksleiviai. Remiantis tyrimo duomenimis, jame dalyvavo 54 mokyklos iš 85 planuotų ir 2692 mokiniai iš 3811.<sup>96</sup> Respondentai buvo apklausiami naudojant anoniminę anketą. Pasitaikė atvejų kai anketos buvo ne iki galo užpildytos arba neteisingai užpildytos, todėl tokios anketos toliau tyrime nebuvo naudojamos. Dėl šių priežasčių galutinis respondentų skaičius ISRD-2 tyrime buvo 2188<sup>97</sup>.

Tyrimo metu buvo apklaustos 1148 merginos ir 1038 vaikinai<sup>98</sup>. Jiems buvo pateikiami klausimynai susidedantys iš kelių dalių. Pirmoje dalyje buvo klausama apie socialines demografines respondentų charakteristikas – lytį, amžių, šeimos sudėtį – ir buvo prašoma bent iš dalies apibrėžti ekonominę respondentų šeimų padėtį. Taip pat buvo keletas klausimų apie viktimizacinę respondentų patirtį, rimtus jų gyvenimo įvykius, jų nuostatas smurtinio elgesio atžvilgiu, gyvenamąją aplinką bei tam tikras asmenines respondentų charakteristikas. Antrąją klausimyno dalį sudarė klausimai apie delinkventinį elgesį bei jo aplinkybes. Respondentų buvo klausama apie tam tikrus dalykus, kuriuos daro jauni žmonės, kiekvienu atveju siekiant išsiaiškinti

---

<sup>95</sup> Viskas, kas aktualu šeimai, žiūrėta 2016 01 21, [http://www.mususeima.lt/lt/straipsniai/tyrimai/ivairus\\_tyrimai/jaunimo\\_delinkventinis\\_elgesys\\_ir\\_viktimizacija\\_lietuvoje/](http://www.mususeima.lt/lt/straipsniai/tyrimai/ivairus_tyrimai/jaunimo_delinkventinis_elgesys_ir_viktimizacija_lietuvoje/)

<sup>96</sup> Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Laura Ūselė, *supra* note 13, 6.

<sup>97</sup> *Ibid.*, 7.

<sup>98</sup> *Ibid.*, 8.

tokio elgesio paplitimą, dažnumą, tam tikrus jo pasireiškimo ypatumus bei pasekmes. Taigi, iš viso buvo pateikiami 67 klausimai su juos papildančiais smulkesniais klausimais.<sup>99</sup> Smulkiau, kokie klausimai ir į juos pateikti atsakymai buvo pateikiami klausimyne jau aptarta analizuojant ISRD-2 užsienio šalyse.

Kalbant apie tyrimo sritis, buvo orientuojamasi į nepilnamečių vartojamo alkoholio ir narkotikų vartojimo paplitimą ir delinkventinio elgesio bei viktimizacijos paplitimą. Šios dvi sritys sulaukia mokslininkų dėmesio, nes remiantis statistika, tuo metu, kai buvo atliekamas tyrimas, Lietuvoje nepilnamečiai labai dažnai piktnaudžiaudavo alkoholiu ir net lyginant su kitomis šalimis, toks elgesys užėmė aukštas pozicijas kitų šalių atžvilgiu.<sup>100</sup> Problema dar ir tame, kad piktnaudžiauti alkoholiniais gėrimais, narkotikais ima vis jaunesnio amžiaus jaunuoliai ir suvartojimo kiekiai vis didėja.

Savianalizės tyrimo duomenų analizė parodė, kad tarp 7 – 9 klasių moksleivių delinkventinis elgesys nėra labai plačiai paplitęs. Vadinasi, negalima teigti, kad visi šio amžiaus moksleiviai jau yra išbandę nusikalstamo elgesio „skonį“. Į klausimą, ar kada nors teko per savo gyvenimą padaryti bent vieną iš penkiolikos išvardytų nusikalstamų veikų, 67,7 proc. moksleivių atsakė, kad nebuvo padarę nė vienos iš išvardytų nusikalstamų veikų, o per paskutinius 12 mėn. tokių moksleivių buvo 79,7 proc. Kitaip tariant, tik trečdalis apklaustų moksleivių per visą savo gyvenimą ir penktadalis per paskutinius metus prisipažino padarę bent vieną nusikalstamą veiką.<sup>101</sup>

**6 lentelė.** Delinkventinio elgesio paplitimas (per visą gyvenimą/per paskutinius 12 mėn.)

ISRD-2 tyrime<sup>102</sup>

	Per visą gyvenimą		Per paskutinius 12 mėn.	
	Atsakė teigiamai, %	Neatsakė, %	Atsakė teigiamai, %	Neatsakė, %
Grupės muštynės	15,4	1,2	8,7	1,5
Ginklo nešiojimas	13,1	1,2	8,2	1,6
Kūno sužalojimas	2,4	1,1	1,2	1,4
Piniginės, krepšio ar rankinės vagystė iš žmogaus	1,3	1,2	0,3	1,3
Plėšimas	1,2	1,2	0,7	1,3
Vandalizmas	7,7	1,2	4,4	1,6

<sup>99</sup> Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Laura Ūselė, *supra* note 13, 9.

<sup>100</sup> Apolinaras Zaborskis et al., „Lietuvos moksleivių alkoholinių gėrimų vartojimo kaita 1996–2004 m. ir nauji iššūkiai“, *Medicina* 44, 8 (2008): 623–632.

<sup>101</sup> Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Laura Ūselė, *supra* note 13, 15.

<sup>102</sup> *Ibid.*, 15.

Vagystė iš parduotuvių	9,3	1,4	1,9	1,6
Dviračių, mopedų vagystė	0,5	1,3	0,1	1,3
Vagystė iš automobilio	0,8	1,3	0,3	1,3
Vagystė įsibraunant į patalpas	0,7	1,3	0,2	1,3
Automobilio vagystė	0,6	1,0	0,2	1,1
Įsibrovimas į kompiuterines duomenų bases	6,7	1,2	4,5	1,4
Narkotikų pardavinėjimas	1,6	1,2	0,9	1,4
„Ecstasy“/amfetamino vartojimas	1,2	1,3	0,3	1,4
LSD/heroino/kokaino vartojimas	0,9	1,4	0,2	1,5

Vis dėl to, iš padarytų nusikalstamų veikų dažniausiai pasikartoja grupės muštynės. 15,4 proc. respondentų atsakė, kad yra įsivėlę į muštines, ir 8,7 proc. tai padarė per pastaruosius 12 mėn. Kitas delinkventinis elgesys dažnai pasireiškęs tarp moksleivių – ginklo nešiojimas. 13,1 proc. respondentų atsakė, kad per savo gyvenimą yra nešiojęsi ginklą (peilį, lazda ir kt.), o 8,2 proc. atsakė, kad nešiojosi ginklą per pastaruosius metus. Šios dvi nusikalstamos veikos buvo dažniausiai minimos tarp respondentų atsakymų. Kitoks delinkventinis elgesys taip pat buvo minimas, bet sudarė jau kur kas mažesnę dalį ir jau neperkopdavo 10 proc. ribos.

Būtų galima išskirti vandalizmą bei vagystes iš parduotuvių kaip sekančią grupę, kuri pasikartojė respondentų atsakymuose. Atitinkamai vandalizmas sudarė 7,7 proc. respondentų atsakymų, o vagystė iš parduotuvių 9,3 proc. Kaip matyti iš ISRD-2 rezultatų, moksleivių nusikalstamame elgesyje vyrauja smurtinės veikos. Tokių jų elgesį galėtų įtakoti mažas laisvalaikio užimtumas, socialinių įgūdžių neturėjimas, problemos šeimoje ir pan. Būtina paminėti dar vieną nusikalstamą veiką, kuri su kiekvienais metais turėtų sulaukti vis daugiau dėmesio, tai įsilaužimas į kompiuterines duomenų bases. 6,7 proc. respondentų atsakė, kad yra įsilaužę į kompiuterines duomenų bases. Sparčiai tobulėjant technologijoms ir vaikams jau nuo mažų dienų jomis naudojantis susidaro situacija, kad moksleiviai didelę ar net visą laisvalaikio dalį praleidžia prie kompiuterių ir pan. Todėl tikėtina situacija, kad dėl vienokių ar kitokių aplinkybių moksleiviai įsilaužia į kompiuterines duomenų bases. Kitos likusios nusikalstamos veikos sudarė labai nedidelę dalį delinkventinio elgesio, į kurį moksleiviai atsakė teigiamai (1 – 2 proc.). Taip pat pastebėta, kad moksleiviai labiau linkę platinti narkotikus, 1,6 proc. respondentų juos platino ir 1,4 proc. tai darė per paskutinius metus, nei juos vartoti.

Kalbant apie delinkventinio elgesio priklausymą nuo respondentų lyties, buvo pastebėtas skirtumas. Berniukų delinkventinis elgesys labiau paplitęs nei mergaičių, nes 77,6 proc. mergaičių ir

61,3 proc.<sup>103</sup> berniukų atsakė, kad niekada nėra padarę nusikalstamų veikų, kurios buvo išvardintos tyrimo klausimyne. Berniukai dominuoja ne tik apskritai kalbant apie delinkventinį elgesį, bet ir atskirose nusikalstamosiose veikose. Kitas kriterijus pagal ką vertinamas delinkventinis elgesys – miesto dydis, kuriame gyvena respondentai. Išanalizavus duomenis buvo pastebėta, kad apskritai delinkventinio elgesio paplitimas praktiškai nepriklauso nuo to, kokio dydžio mieste gyvena respondentai. Dideliame mieste nusikalstamumo paplitimas per visą gyvenimą buvo 31,2 proc., vidutinio dydžio miestuose – 31,1 proc. o mažuose – 28,1 proc. Kaip matyti, mažuose miestuose tokio elgesio tik 3 procentiniais punktais mažiau nei kituose miestuose. Daugiausia miestuose paplitę smurtiniai nusikaltimai apie 21 – 26 proc., mažiausiai – narkotikų platinimas apie 1 – 2 proc.

ISRD-2 gana išsamiai ir iš įvairių pusių analizuoja paauglių delinkventinį elgesį. Šio tyrimo dėka valstybės gali išanalizuoti koks iš tikrųjų moksleivių nusikalstamumas, kiek jis skiriasi nuo oficialiai surinktų duomenų, kas įtakoja delinkventinį jaunuolių elgesį ir kaip jis keičiasi. Tai, kad ISRD tyrimai atliekami kas tam tikrą laiką, leidžia stebėti, lyginti nepilnamečių nusikalstamumą, daryti analizes, kas vėliau leidžia imtis priemonių latentinio nusikalstamumo mastui mažinti.

ISRD-3 tyrimas dar labai „šviežias“ ir nėra pateiktų galutinių tyrimo rezultatų. Planuojama, kad galutiniai ISRD-3 tyrimo rezultatai bus pateikiami 2017 metų balandį<sup>104</sup>. Dėl šios priežasties toliau šiame darbe bus pateikiami tik žinomi bendri tyrimo rezultatai, kuriuos jau bus galima palyginti su ISRD-2 pateiktais duomenimis.

ISRD-3 tyrimas buvo atliekamas tuo pačiu principu kaip ir ISRD-2. Buvo atrinkti 2824 7 – 9 klasių moksleiviai, 1326 mergaitės ir 1427 berniukai, iš skirtingų dydžių miestų, kuriems buvo pateikiamos anoniminės anketos.<sup>105</sup>

Išanalizavus tyrimo duomenis pastebėta, kad alkoholio vartojimo paplitimas tarp nepilnamečių iš tiesų įspūdingas, o svarbiausia, kad moksleivių alkoholio vartojimas įtakoja jų tolesnį delinkventinį elgesį, nes 43 proc. respondentų atsakė, kad yra vartoję alkoholį ir padarė tam tikrą nusikalstamą veiką. Niekada nevartoję alkoholio respondentai linkę į tokį delinkventinį elgesį kaip: neteisėtas muzikos ar filmų parsisiuntimas iš interneto (36 proc. ), graffiti piešimas (4,8 proc.), vagystė iš parduotuvės (4,8 proc.), grupės muštynės (3,4 proc.) ir pan. Vartoję alkoholį moksleiviai linkę į: neteisėtą muzikos ar filmų parsisiuntimą iš interneto (63 proc.), graffiti piešimą (16 proc.),

---

<sup>103</sup> Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Laura Ūselė, *supra* note 13, 24.

<sup>104</sup> Northeastern University. College of Social Science and Humanities, žiūrėta 2016 01 27, <http://www.northeastern.edu/isrd/data/>

<sup>105</sup> Alina Mickevič, „ISRD-3 Survey in Lithuania: Preliminary Results and Insights“, Law Institute of Lithuania, Prague, 2014.

vagystę iš parduotuvės (15,4 proc.), grupės muštynės (12 proc.), ginklo nešiojimą (11,8 proc.), atvirąją vagystę (6,4 proc.), vandalizmą (6,3 proc.) ir pan.<sup>106</sup> Tai tik dar patvirtina, kad moksleiviai, kurie vartojo alkoholio, žymiai didesniais procentais, kalbant apie nusikalstamumą, lenkia kitus moksleivius, kurie nėra vartoję alkoholio, todėl galime sakyti, kad alkoholis daro didelę įtaką jaunuolių nusikalstamam elgesiui.

Kalbant apie delinkventinio elgesio paplitimą, tai 59,8 proc. moksleivių atsakė, kad yra padarę nusikalstamų veikų bent kartą per visą gyvenimą ir 55,5 proc. moksleivių nusikalto per paskutinius 12 mėn. Tačiau kaip jau buvo minėta, didelę dalį nepilnamečių delinkventinio elgesio sudaro neteisėtas muzikos ir filmų siuntimasis iš interneto bei graffiti, todėl jei nežiūrint šių dviejų pažeidimų, kitoms nusikalstamoms veikoms lieka tik 26,6 proc. per visą gyvenimą ir tik 18 proc. per paskutinius 12 mėn.

**7 lentelė.** Delinkventinio elgesio paplitimas pagal atskirus pažeidimus ISRD-3 tyrime<sup>107</sup>

	Per visa gyvenimą	Per paskutinius 12 mėn.
	%	%
Neteisėtas muzikos ir filmų parsisiuntimas iš interneto	50,8	47,9
Graffiti	10,9	7,6
Vagystė iš parduotuvės	10,6	4,9
Grupinės muštynės	8,1	6,2
Ginklo nešiojimas	7,6	5,4
Atviroji vagystė	4,3	2,4
Vandalizmas	4,0	3,0
Žiaurus elgesys su gyvūnais	2,8	1,6
Narkotikų pardavinėjimas	1,6	1,0
Kūno sužalojimas	1,5	0,8
Vagystė iš automobilio	1,3	0,7
Vagystė įsibraunant į patalpas	0,6	0,2
Dviračio vagystė	0,5	0,1
Plėšimas	0,4	0,1

Septintoje lentelėje, kaip jau buvo minėta, puikiai matosi, kad neteisėtas muzikos ir filmų parsisiuntimas iš interneto bei graffiti iš tikrųjų sudaro didelę dalį delinkventinio elgesio. Kaip bebūtų, vagystė iš parduotuvės (10,6 proc.) savo paplitimu ne ką nusileidžia graffiti piešimui, nors šių vagysčių per paskutinius metus ne taip jau ir daug (4,9 proc.).

<sup>106</sup> Alina Mickevič, *supra* notes 105.

<sup>107</sup> Renata Giedrytė-Mačiulienė, *supra* note 8, 105 – 187.

**8 lentelė.** Delinkventinio elgesio paplitimas pagal klases ISRD-3 tyrime<sup>108</sup>

	7 klasė	8 klasė	9 klasė
	%	%	%
Neteisėtas filmų ar muzikos persisiuntimas iš interneto	38,7	55,7	57,8
Graffiti	9,0	10,8	12,8
Vagystės iš parduotuvės	9,3	8,6	13,9
Vagystės	5,0	5,9	5,7
Smurtinio pobūdžio elgesys	13,0	16,3	17,5
Vandalizmas	2,6	5,2	4,0
Narkotikų pardavinėjimas	0,9	1,5	2,4
Viso (be neteisėto filmų ir muzikos parsisiuntimo)	27,1	30,9	34,4

Visai nenuostabu, kad tarp moksleivių, remiantis jų amžiaus grupėmis, kurios suskirstytos pagal klases, labiausiai paplitęs delinkventinis elgesys susijęs su neteisėtais persisiuntimais iš interneto, nes filmų žiūrėjimas, muzikos klausymas neatsiejama jaunuolių laisvalaikio dalis. Toliau daugiausia paplitusios vagystės bei smurtinio pobūdžio elgesys, graffiti piešimas.

Miestuose delinkventinio elgesio paplitimo tendencija išlieka ta pati – vyrauja neteisėtas muzikos ir filmų persisiuntimas iš interneto. Dideliame mieste 56,8 proc. respondentų atsakė, kad yra neteisėtai parsisiuntę duomenų iš interneto, vidutiniame – 57,3 proc., mažame – 38,4 proc. Mažame mieste neteisėtų persisiuntimų skaičius galėtų būti arba gal būt yra gerokai mažesnis dėl to, kad neretai interneto kokybė būna prastesnė, nei didesniuose miestuose, sunkiau įsivesti internetą, o ir ūkio darbų daugiau ir pan. Apskritai, dideliame mieste labiausiai paplitęs delinkventinis elgesys (37,5 proc.) neskaitant neteisėtų persisiuntimų iš interneto būtų: smurtinio pobūdžio elgesys 18,5 proc., graffiti 17,1 proc., vagystė iš parduotuvės 13,2 proc. Vidutinio dydžio mieste neskaitant neteisėtų persisiuntimų iš interneto labiausiai paplitusios veikos (31,6 proc.): smurtinio pobūdžio elgesys 14,7 proc. bei vagystė iš parduotuvės 10,6 proc. Kalbant apie mažus miestelius, tai nusikalstamumas, atmetant neteisėtus persisiuntimus iš interneto, ten yra 23,3 proc., o labiausiai paplitusi veika – smurtinio pobūdžio elgesys (13,5 proc.). Taigi, ir kalbant apie delinkventinio elgesio paplitimą priklausomai nuo miestų matome, kad didžiausias nusikalstamumas vis dėlto dideliuose miestuose ir po to jis mažėja atitinkamai pagal miesto dydį, bet kaip bebūtų visuose miestuose vyrauja vagystės bei smurtinio pobūdžio elgesys.

Lyginant delinkventinio elgesio paplitimą ISRD-2 ir ISRD-3 tyrimuose matyti, kad ISRD-2 tyrime respondentų atsakiusių, kad per visą gyvenimą yra padarę nusikalstamų veikų buvo 29,9 proc., per paskutinius 12 mėn. – 18,5 proc., o ISRD-3: per visą gyvenimą – 23,8 proc., per

<sup>108</sup> Renata Giedrytė-Mačiulienė, *supra* note 8, 105 – 187.



paskutinius 12 mėn. – 15,9 proc., taigi, būtų galima teigti, kad nusikalstamumo mastai remiantis ISRD-3 tyrimu sumažėję.

**9 lentelė.** ISRD-2 ir ISRD-3 palyginimas (delinkventinio elgesio paplitimas)<sup>109</sup>

	Per visą gyvenimą		Per paskutinius 12 mėn.	
	2006 m. (%)	2013 m. (%)	2006 m. (%)	2013 m. (%)
Vagystė iš parduotuvės	9,3	10,6	1,9	4,9
Grupinės muštynės	15,4	8,1	8,7	6,2
Ginklo nešiojimas	13,1	7,6	8,2	5,4
Vandalizmas	7,7	4,0	4,4	3,0
Narkotikų pardavinėjimas	1,6	1,6	0,9	1,0
Kūno sužalojimas	2,4	1,5	1,2	0,8
Vagystė iš automobilio	0,8	1,3	0,3	0,7
Vagystė įsibraunant į patalpas	0,7	0,6	0,2	0,2
Dviračio vagystė	0,5	0,5	0,1	0,1
Plėšimas	1,2	0,4	0,7	0,1
Motociklo, automobilio vagystė	0,6	0,3	0,2	0,1

Kaip matyti devintoje lentelėje, nuo pirmojo ISRD tyrimo atlikimo Lietuvoje išaugo nepilnamečių vagysčių iš parduotuvių skaičius (ISRD-2 – 9,3 proc., ISRD-3 10,6 proc.) ir šis skirtumas akivaizdžiau matosi žvelgiant į vagysčių iš parduotuvių paplitimą per paskutinius 12 mėnesių (ISRD-2 – 1,9 proc., ISRD-3 – 4,9 proc.). Nežymiai padidėjo vagysčių iš automobilių paplitimas. Gerų rezultatų pasiekta dėl grupinių muštynių, nes šių veikų paplitimas sumažėjo net 7 proc. punktais, taip pat sumažėjo ginklo nešiojimo, vandalizmo, kūno sužalojimų, plėšimo atvejų.

<sup>109</sup> Renata Giedrytė-Mačiulienė, *supra* note 8, 105 – 187.

**10 lentelė. ISRD-2 ir ISRD-3 palyginimas ( pagal respondentų amžių)<sup>110</sup>**

	7 klasė				8 klasė				9 klasė			
	Per visą gyvenimą		Per paskutinius 12 mėn.		Per visą gyvenimą		Per paskutinius 12 mėn.		Per visą gyvenimą		Per paskutinius 12 mėn.	
	ISRD 2, %	ISRD 3, %	ISRD 2, %	ISRD 3, %	ISRD 2, %	ISRD 3, %	ISRD 2, %	ISRD 3, %	ISRD 2, %	ISRD 3, %	ISRD 2, %	ISRD 3, %
Vagystė iš parduotuvės	7,3	9,3	2,3	5,3	10,4	8,6	1,9	3,1	10,1	13,9	1,5	6,3
Vagystė	1,0	1,8	0,3	1,0	1,9	1,9	0,8	0,7	2,0	2,2	0,8	1,1
Smurtinio pabūdžio elgesys	20,9	11,2	14,4	8,9	23,2	14,7	13,7	11,3	25,9	15,2	15,8	10,4
Vandalizmas	6,7	2,6	3,9	2,0	9,3	5,2	5,4	4,1	7,1	4,0	3,9	2,8
Narkotikų pardavimas	0,7	0,9	0,4	0,5	2,2	1,5	1,1	0,8	1,9	2,4	1,1	1,9
<b>Viso</b> (vienuolikos pažeidimų)	<b>26,5</b>	<b>21,0</b>	<b>17,8</b>	<b>14,8</b>	<b>31,5</b>	<b>23,2</b>	<b>18,6</b>	<b>16,0</b>	<b>31,5</b>	<b>27,2</b>	<b>19,1</b>	<b>16,8</b>

Dešimtoje lentelėje taip pat atsispindi delinkventinio elgesio mažėjimas lyginant ISRD-2 ir ISRD-3 savianalizės tyrimus. Kalbant apie septintokus, matyti, kad keliais procentais išaugo vagysčių iš parduotuvės (2 proc. punktais daugiau per visą gyvenimą ir 3 proc. punktais daugiau per paskutinius metus), tačiau gerokai sumažėjo smurtinio pobūdžio elgesio (9,7 proc. punktais mažiau per visą gyvenimą ir 5,5 proc. punktais mažiau per paskutinius metus), vandalizmo (4,1 proc. punktais mažiau per visą gyvenimą ir 1,9 proc. punktais mažiau per paskutinius metus). Aštuntokams būdingas delinkventinio elgesio paplitimo sumažėjimas. Devintokų tarpe paplito vagystės iš parduotuvės (3,8 proc. punktais daugiau per visą gyvenimą ir 4,8 proc. punktais daugiau per paskutinius metus) bei 0,5 proc. punktais išaugo narkotikų pardavinėjimas. Kaip ir tarp septintokų, sumažėjo smurtinio pabūdžio elgesio (10,7 proc. punktais mažiau per visą gyvenimą ir 5,4 proc. punktais mažiau per paskutinius metus), vandalizmo (3,1 proc. punktais mažiau per visą gyvenimą ir 1,1 proc. punktais mažiau per paskutinius metus).

Apibendrinus, labiausiai paplitęs delinkvencinis elgesys tarp moksleivių – neteisėtas muzikos ar filmų parsisiuntimasis internetu. ISRD-2 ir ISRD-3 delinkvencinio elgesio rodikliai

<sup>110</sup> Renata Giedrytė-Mačiulienė, *supra* note 8, 105 – 187.

rodo, kad delinkvencinio elgesio nedaugėja, daromi pažeidimai nėra linkę sunkėti, pažeidėjų amžius nejaunėja.

Viską apibendrinant, ISRD-2 ir ISRD-3 tyrimai yra tikrai informatyvūs ir naudingi Lietuvai, nes leidžia pamatyti realų nepilnamečių nusikalstamumo mastą, alkoholio įtaką tokiam elgesiui ir jo vartojimo paplitimą, kaip keičiasi situacijos priklausomai nuo miesto dydžių, asmenų amžiaus, lyties ir pan. Jau net du atlikti tyrimai leidžia analizuoti, lyginti gautus duomenis, kaip pasikeitė asmenys, nusikalstamos veikos, jų paplitimas ir pan. Aišku, ISRD-2 ir ISRD-3 tyrimų duomenys gali skirtis ir dėl skirtingo respondentų skaičiaus, bet tas skaičius skiriasi palyginus nedaug, todėl tai vis tiek leidžia susidaryti pakankamai pagrįstą nuomonę apie realią situaciją bei palyginti gautus duomenis su oficialiais duomenimis. Ne kartą esame girdėję sakant, kad vaikai - mūsų ateitis, todėl ir dėl šios priežasties savianalizės tyrimas yra orientuotas būtent į vaikus. Tikrai ne ką mažiau įkalbingesni ir naudingesni tokie savianalizės tyrimai būtų ir vyresnių asmenų atžvilgiu, nes kaip bebūtų pastarieji ir atlieka didžiąją dalį nusikalstamų veikų, o neretai ir apsvaigę nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų.

Kitas savianalizės tyrimas kurį reikėtų trumpai pristatyti - Kompleksinis sociologinis tyrimas „Nepilnamečių justicija Lietuvoje“ 2005 – 2006 m., kurį atliko Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras kartu su Vidaus reikalų ministerijos Viešojo saugumo departamentu. Kadangi oficialūs duomenys atskleidžia tik dalį nusikalstamumo, norėta atskleisti tą latentinę nusikalstamumo pusę, kurią padaro nepilnamečiai bei išanalizuoti, kiek nepilnamečiai turi nusikalstamos patirties iki tol, kol jie susiduria su policija ir ar tai, kad jie lieka nenubausti už veiką, daro kažkokią įtaką tolimesniam jų delinkventiniui elgesiui.<sup>111</sup>

Atliekant kompleksinį sociologinį tyrimą „Nepilnamečių justicija Lietuvoje“ 2005 – 2006 m. buvo organizuoti keturi reprezentatyvūs sociologiniai tyrimai: Lietuvos gyventojų, kriminalinės justicijos pareigūnų, dirbančių su nepilnamečiais delinkventais (policijos pareigūnų, prokurorų, teisėjų, įkalinimo įstaigų ir pataisos inspekcijų pareigūnų), rizikos grupei priskirtų vaikų ir nepilnamečių, atliekančių laisvės atėmimo bausmę Kauno NTI-PN.<sup>112</sup>

Rizikos grupės vaikų reprezentatyvus sociologinis tyrimas buvo atliekamas 2005 m. gruodžio 12–21 d. ir 2006 m. sausio 16–20 d. Pagal parengtą klausimyną apklausą atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Spinter tyrimai“. Individualių interviu būdu buvo

---

<sup>111</sup> Eglė Vileikienė, Kompleksinio sociologinio tyrimo „Nepilnamečių justicija Lietuvoje“ rezultatų pristatymas, žiūrėta 2016 01 28,

[http://vrm.lrv.lt/lit/Sociologiniai-tyrimai/248?mod\\_rewrite\\_file=lit.Sociologiniai-tyrimai.248](http://vrm.lrv.lt/lit/Sociologiniai-tyrimai/248?mod_rewrite_file=lit.Sociologiniai-tyrimai.248)

<sup>112</sup> Eglė Vileikienė, *Lietuvos nepilnamečių justicijos problemos: sociologinė analizė* (Vilnius, 2007), 44

apklausta 990 rizikos grupės vaikų, įtrauktų į policiją dominančių vaikų informacinę apskaitą. Buvo apklausta 80 proc. vaikinų ir 20 proc. merginų nuo 10 iki 18 metų amžiaus. Panaudota daugiapakopė tikimybinė atranka. Apklausa vyko dešimtyje Lietuvos apskričių centrų; 20 rajonų centrų, 30 kaimų ir miestelių. Tyrimo rezultatų statistinė paklaida neviršijo 3,1 proc. esant 95 proc. patikimumui. Rizikos grupės vaikų pasirinkimą tyrimo objektu lėmė keletas aplinkybių. Pirmą, tai aiškiai apibrėžta grupė, turinti tikslų generalinės visumos sąrašą, iš kurio patogų daryti atranką. Antra, tai daugiausia tam tikrus teisės pažeidimus ar nusikaltimus padarę nepilnamečiai, su kuriais dirba arba turėtų dirbti nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai. Trečia, maždaug pusė šių nepilnamečių jau yra turėję reikalų ir su policijos patruliais, ir su kriminalinės policijos atstovais. Ketvirta, tyrimo metu buvo norėta palyginti rizikos grupės vaikų ir laisvės atėmimo bausmę atliekančių nepilnamečių patirtį susidūrus su kriminaline justicija bei požiūrį į pareigūnus, su kuriais jiems asmeniškai teko bendrauti.<sup>113</sup>

Nepilnamečių, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, sociologinis tyrimas buvo atliekamas 2005 m. gruodžio 9 d. Kauno NTI-PN. Individualių interviu būdu apklausta 60 iš 70 tuo metu pataisos namuose buvusių nuteistųjų. 10 nuteistųjų nepavyko apklausti, nes dalis dėl sveikatos sutrikimų buvo Sveikatos skyriuje, kitiems buvo paskirtos drausminės nuobaudos. Tokios imties atveju statistinės paklaidos ribos neviršija 9,8 proc. esant 95 proc. patikimumui, todėl daugeliu atvejų galima tik fiksuoti skirtumus tarp respondentų atsakymų, o kryžminės lentelės pagal respondentų socialines demografines charakteristikas nėra informatyvios. Pažymėtina, kad buvo apklausti tik nepilnamečiai vaikinai, nes tiriamuoju laikotarpiu nė viena mergina neatliko laisvės atėmimo bausmės Panevėžio bendrojo režimo pataisos namuose.<sup>114</sup>

Rezultatų analizė parodė, kad 45 proc. rizikos grupės vaikų policija sulaikė po pirmo padaryto teisės pažeidimo, 20 proc. – po antro, dar 10 proc. – po trečio.<sup>115</sup> Kaip matyti, vis dėlto nemaža dalis respondentų buvo sulaikyti po pirmo padaryto pažeidimo, todėl drąsiai galima teigti, kad jie sulaukė neigiamo atsako dėl neigiamo savo elgesio. Įdomu tai, kad visiškai kitokia situacija buvo su nuteistais respondentais. Jei 45 proc. rizikos grupės vaikų policija sulaikė po pirmo padaryto pažeidimo, tai nuteistiems respondentams su policija tekdavo susidurti tada, kai jie padarydavo 10 ir daugiau veikų, nes padarius vieną, dvi, tris ar keturias veikas buvo sulaikoma tik 12 – 15 proc. nuteistųjų. Duomenys rodo, kad padarius 10 ir daugiau veikų, buvo sulaikoma 33 proc.

---

<sup>113</sup> Eglė Vileikienė, *supra* note 112, p.45 – 46.

<sup>114</sup> *Ibid.*, 46.

<sup>115</sup> Eglė Vileikienė, *supra* note 111.

nuteistų respondentų. Būtų galima daryti išvadą, kad būtent tai, kad nuteistieji nebuvo pagauti po pirmų padarytų nusikalstamų veikų, ir skatino juos nusikalsti daugiau kartų.

Šis tyrimas taip pat atskleidė maištingą nepilnamečių vaikų elgesį: net 92 proc. nuteistųjų ir 69 proc. rizikos grupei priskiriamų vaikų bėgo iš pamokų, 88 proc. nuteistųjų ir 67 proc. rizikos grupės vaikų rūkė, 75 proc. nuteistųjų ir 49 proc. rizikos grupės vaikų vartojo alkoholį. Nemaža dalis nuteistųjų ir rizikos grupės vaikų lošė iš pinigų (57 proc. ir 25 proc.), paslapčia ėmė iš tėvų pinigus (38 proc. ir 19 proc.), bėgo iš namų (37 proc. ir 15 proc.) bei vartojo narkotikus ar kitas svaigiąsias medžiagas (net 27 proc. nuteistųjų ir 5 proc. rizikos grupės vaikų). Pastebėta, kad rizikos grupės vaikai, kurie dažniau vartojo alkoholinius gėrimus, rūkė, lošė iš pinigų, blogiau vertino policijos pareigūnus, su kuriais jiems asmeniškai teko bendrauti.<sup>116</sup>

Apibendrinant šį tyrimą, galima būtų teigti, kad vis dėlto policijos sulaikymas, iš karto po pirmos padarytos nusikalstamos veikos, daliai nepilnamečių užkerta kelią daryti daugiau nusikalstamų veikų, o faktas, kad egzistuoja sulaikymo galimybė už kitas nusikalstamas veikas tampa priežastimi, kodėl nepilnamečiai atsisako delinkventinio elgesio. Reikėtų pažymėti, kad nepilnamečiai, kurie yra linkę į delinkventinį elgesį, kartu yra linkę ir į socialiai žalingą elgesį, tokį kaip: lošimas, rūkimas, bėgimas iš namų ar pamokų ir kt.

Taip pat Lietuvoje yra atlikti ir savianalizės tyrimai, kurie orientuoti į narkotikų ir psichotropinių medžiagų vartojimą bei paplitimą. Pagrindiniai tokie tyrimai Lietuvoje:

a. **Bendrosios populiacijos tyrimas:**

- Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje (Narkotikų kontrolės departamentas (NKD), 2004m., 2008 m., 2012 m.).

b. **Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tarp jaunimo tyrimai:**

- Tarptautinis alkoholio, tabako, kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas tarp 15 – 16 metų moksleivių tyrimas (angl. European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) 1999, 2003, 2007, 2011 m., 2012 m.);
- Europos miestai prieš narkotikus (angl. European Cities Against Drugs (ECAD)) asociacijos bendrojo lavinimo mokyklų mokinių apklausa (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje), 2007.

c. **Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo apklausos Lietuvos savivaldybėse.**

d. **Atskirų asmenų rizikos grupių tyrimai:**

---

<sup>116</sup> Eglė Vileikienė, *supra* note 111.

- Narkotikų ir psichotropinių medžiagų vartojimo paplitimo tarp Lietuvos naktinių klubų lankytojų tyrimas (NKD, 2008 m., 2014 m.);
- Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų (NKD, 2008 m.);
- Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas savivaldybių ir apskričių vaikų globos namuose (NKD, 2006 m.);
- Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas ir jam įtakos turintys veiksniai Lietuvos pataisos namuose (NKD, 2005 m.).<sup>117</sup>

Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų užsienio šalių, tyrimai taip pat daugiausia orientuoti į jaunimo delinkventinį elgesį. Taip gali būti dėl to, kad kaip jau ir buvo minėta, į jaunimą žiūrima kaip į ateities kartą, kaip į delinkventinio elgesio pradinį tašką, kurį dar galima koreguoti. Greičiausiai toks požiūris yra teisingas, nes jaunuoliai dar tik pradeda savo kriminalinį gyvenimą, kurį dar pačioje pradžioje lengviau taisyti nei po daugelio metų. Kaip bebūtų, į visus nusikaltimus darančius asmenis reikia žiūrėti kaip į vienodai svarbius, nes vyresnio amžiaus asmenys padaro didžiąją dalį nusikalstamų veikų ir gali pateikti labai naudingos informacijos apie nusikalstamumą, jo paplitimą, nusikaltėliams būdingus požymius ir pan. Lietuva eina geros gyventojų savianalizės tyrimų praktikos link. Nors tai dar tik pati pradžia ir dar daug ko yra pasimokyti iš kitų užsienio šalių, kurios šiuos tyrimus atlieka jau gerokai seniau, tačiau svarbiausia, kad šie tyrimai jau žinomi Lietuvoje, jau gauti pirmieji rezultatai ir, kad jau galime juos palyginti su kitomis užsienio šalimis. Belieka tikėtis, kad šie savianalizės tyrimai Lietuvoje įgaus pagreitį ir jau greitai galėsime aptarinėti jų gausą, rezultatus, stebėti pakitimus bei daryti lyginamąsias analizes.

---

<sup>117</sup> Genovaitė Babachinaitė, *supra* note 11, p. 71 - 78.

### III. GYVENTOJŲ SAVIANALIZĖS ŠIAULIŲ APSKRITYJE TYRIMAS

Apžvelgus savianalizės tyrimų atsiradimą, sampratą bei istoriją, išanalizavus konkrečius tyrimus atliktus užsienio šalyse ir Lietuvoje, toliau bus pateikiamas šio darbo autorės atliktas gyventojų savianalizės tyrimas Šiaulių apskrityje. Kaip jau minėta anksčiau, Lietuvoje vyrauja didelis nusikalstamumo latentiskumas ir nėra žinoma, kokia gyventojų dalis yra padarę nusikalstamas veikas, kokių veikų padaroma daugiausia, kokiomis savybėmis pasižymi asmenys, kurie anonimiškai prisipažįsta padarę nusikalstamas veikas. Dėl šių priežasčių toliau darbe bus pristatomas gyventojų savianalizės tyrimas atliktas Šiaulių apskrityje. Gauti duomenys bus lyginami su jau anksčiau darbe aptartais užsienio tyrimais bei oficialia nusikalstamumo Šiaulių apskrityje statistika. Šiaulių apskritis pasirinkta todėl, kad šiame regione nėra atliktų tokių tyrimų, o ir pati darbo autorė gyvena Šiauliuose, todėl kaip šio miesto gyventojai, nusikalstamumo paplitimas Šiaulių apskrityje yra labai aktualus.

#### 3.1. Tyrimo metodika

Gyventojų savianalizės tyrimo Šiaulių apskrityje metu buvo naudotas empirinis tyrimo metodas – anoniminė apklausa raštu – anketavimas. Empirizmo esmė yra ta, jog patikimos žinios kyla iš patyrimo. Todėl empirinis yra tai, kas pagrindžiama stebėjimu, o duomenys yra faktai, įrodantys arba patvirtinantys mokslinio tyrimo teoriją. Kitaip tariant, empirizmo kaip mokslinės doktrinos apibrėžimas reiškia tai, jog geriausias būdas įgyti patikimų žinių – gauti duomenų iš tiesioginio patyrimo.<sup>118</sup> Savianalizės tyrimas kuo puikiau atspindi empirizmo esmę, nes respondentai pateikia duomenis apie tai, ką patys yra tiesiogiai padarę, t. y. apie padarytas nusikalstamas veikas. Anketas užpildę respondentai yra pagrindinis gautų duomenų šaltinis.

Kalbant apie apklausą – tai yra tokia duomenų rinkimo technika, kai respondentai iš esmės tuo pačiu (arba artimu jam) metu atsakinėja į raštu (anketoje) arba žodžiu (interviuotojo) pateiktus klausimus<sup>119</sup>. Drąsiai galima teigti, kad apklausa labai populiarus informacijos gavimo būdas. Ji pasitelkiama, kai norime sužinoti apie respondentų vertybes, pomėgius, poreikius, elgesį ir pan.

---

<sup>118</sup> Kęstutis Kardelis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (Kaunas: Judex, 2002), 4.

<sup>119</sup> Irena Luobikienė, *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika* (Kaunas: Technologija 2000).

Apklausiai atlikti naudojamos trys pagrindinės formos:

- pašnekesys;
- interviu;
- anketavimas.<sup>120</sup>

Apklausa raštu vadinama anketavimu, klausimų tekstas vadinamas apklausos lapu, anketa, o jei klausimų tekstas didelės apimties – klausimynu. Šiuo atveju buvo naudojamas anketavimas siekiant surinkti informaciją apie Šiaulių apskrityje gyvenančių respondentų padaromas nusikalstamas veikas, kokių veikų padaroma daugiausiai, apie respondentų, padariusių nusikalstamas veikas, požymius ir pan.

Pati tyrimo anketa gali būti: oficiali - atsakęs į klausimus asmuo parašo savo vardą, pavardę ir pateikia kitų duomenų; anoniminė – atsakęs asmuo lieka nežinomas (atsakymai žymimi tik pliusu ar minusu, pabraukiamas atsakymas arba kaip nors kitaip žymima)<sup>121</sup>. Siekiant, kad respondantai atvirai atsakytų į klausimus apie padarytas nusikalstamas veikas ir nesijaudintų dėl to, kokią nuomonę apie juos susidarys tyrėjai ar, kad teks atsakyti už padarytas veikas, šiame savianalizės tyrime, kaip jau minėta, buvo naudota apklausos forma – anoniminis anketavimas. Anketavimas gali būti atliekamas paštu – respondentams anketos siunčiamos paštu ir prašoma jas užpildyti, telefonu – respondentų atsakymai fiksuojami kompiuteryje naudojant kompiuterizuotas sistemas (CATI), o taip pat anketavimas gali būti atliekamas pasitelkiant internetinę apklausą. Šis pastarojo apklausos tipo naudojimas sąlygotas internetinio prieinamumo. Tai perspektyvus sociologinės informacijos gavimo būdas. Yra galimybės sudominti respondentus atliekamu tyrimu ir užtikrinti grįžtamąjį ryšį.<sup>122</sup> Internetinė apklausa socialinių mokslų empiriniuose tyrimuose yra sąlyginai naujas, tačiau vis labiau populiarėjantis tyrimo metodas. Šis metodas nereikalauja didelių finansinių ir laiko sąnaudų, o anketų grįžtamumo lygis yra santykinai aukštas. Respondentų pasiekiamumas naudojant šį metodą priklauso nuo tiriamųjų specifikos. Aukštam respondentų pasiekiamumui užtikrinti reikalingi tiriamųjų gebėjimai naudotis kompiuteriu ir internetu.<sup>123</sup> Remiantis išvardintais internetinės apklausos privalumais, darbo autorė sudarė savo internetinę anoniminę anketą internetinėje svetainėje [www.apklausa.lt](http://www.apklausa.lt). Toks anketavimo būdas buvo pasirinktas dėl to, kad internetinę anketą lengviau išplatinti socialiniuose tinkluose, išsiųsti elektroniniu paštu ir taip yra pasiekiamas didesnis

---

<sup>120</sup> Vitalija Rudzkienė, *Socialinė statistika* (Aukštųjų mokyklų bendrasis vadovėlis, MRU leidybos centras. Vilnius, 2005), 14.

<sup>121</sup> Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Lietuvos teisės Universitetas).

<sup>122</sup> Eglė Butkevičienė, „Apklausų duomenų analizė,“ Seminaro medžiaga projekte „Lietuvos HSM duomenų archyvo LiDA plėtra“, Kaunas, 2011, p. 7.

<sup>123</sup> *Ibid.*, 9.



respondentų skaičius. Be to, sudarius internetinę anketą nereikėjo finansinių sąnaudų, o ir laiko atžvilgiu sąnaudos minimalios, nes darbo autorei nereikėjo tiesiogiai dalyvauti atliekant apklausą. Paminėta ir tai, kad ne tik laisvalaikiu, bet ir darbe asmenys didžiąją laiko dalį naudojami kompiuteriais bei internetu. Dėl šios priežasties, internetinė anketa yra ilgiau pasiekama ir didesnė tikimybė, kad bus užpildyta.

Gyventojų savianalizės tyrimo Šiaulių apskrityje anketą sudaro trys blokai – instrukcinis, demografinis ir diagnostinis. Instrukciniame bloke respondentai buvo supažindinami su tyrimo tikslu, akcentuotas respondentų anonimiškumas. Demografinis blokas, kurį sudarė 4 klausimai, buvo skirtas surinkti informaciją apie respondentus (lytis, amžius, statusas, gyvenamoji vieta). Diagnostinis blokas, susidedantis iš 2 klausimų, buvo skirtas gauti informacijai apie vienuoliką nusikalstamų veikų, kurias padarė respondentai bei kiek kartų tas veikas respondentai yra padarę. Pirmu klausimu buvo siekiama gauti duomenis apie Šiaulių apskrityje gyvenančių respondentų padarytas minėtas nusikalstamas veikas per visą gyvenimą, o antru - padarytas per paskutinius 12 mėn. (per 2015 metus). Anketoje (priedas Nr. 1) respondentams buvo pateikiami 6 uždarojo tipo klausimai. Uždarieji klausimai numato daugelį parengtų atsakymų. Parenkamas tas, kuris atitinka respondento nuomonę<sup>124</sup>. Uždarų klausimų pranašumas yra tas, kad: 1) kai yra alternatyvų, lengviau pasirinkti; be to, tyrėjui nereikia klasifikuoti atsakymų, o tai padeda išvengti subjektyvumo; 2) lengviau kiekybiškai apdoroti duomenis; 3) lengviau lyginti, gretinti; 4) didesnis indikatoriaus patikimumas<sup>125</sup>. Išanalizavus anksčiau minėtus savianalizės tyrimus užsienio šalyse ir Lietuvoje, pastebėta, kad klausimai turi būti aiškūs, be sudėtingų ar neaiškių žodžių, o prireikus galima sudėtingesnę žodį, sąvoką reikia paaiškinti, kad nekiltų dviprasmybių, o taip pat kuo paprastesnės konstrukcijos, neutralūs. Gyventojų savianalizės tyrimo Šiaulių apskrityje anketa, kaip jau minėta, susidėjo iš 6 klausimų. Klausimų tikslas - nuodugniau pažinti latentinį nusikalstamumą, gauti išsamesnės informacijos apie respondentų elgesio pobūdį<sup>126</sup>. Nedidelis, tačiau pateikiamų esminių klausimų skaičius ne tik apima nagrinėjamus tyrimo tikslus, bet ir yra patrauklus respondentams, nes atsivertus tokią anketą ji užims vos kelias minutes respondentų laiko ir neapkraus sunkiais klausimais. Prie diagnostinio bloko klausimų, kuriuose buvo klausama apie konkrečias nusikalstamas veikas, buvo pateiktos pastabos dėl vagystės iš parduotuvės, plėšimo, kyšio davimo, sukčiavimo, svetimo turto sunaikinimo ar sugadinimo, narkotikų pardavinėjimo, nes buvo siekiama išvengti netinkamo veikos suvokimo, kas vėliau būtų įtakoję netinkamus tyrimo rezultatus.

---

<sup>124</sup> Vitalija Rudzkienė, *supra* note 117, 16.

<sup>125</sup> Kęstutis Kardelis, *supra* note 115, 90.

<sup>126</sup> *Ibid.*, 87.

Planuojant tyrimą, svarbu nustatyti reikalingą minimalų tyrimų skaičių, kad būtų galima padaryti statistiškai reikšmingas išvadas. Paprastai dominančių požymių pasiskirstymas generalinėje aibėje nėra žinomas (generalinė aibė, arba populiacija, - tai visuma, kurią tiriamo). Todėl empiriniuose tyrimuose beveik visada daroma išankstinė atranka, t. y. parenkama atsitiktinė generalinės aibės elementų dalis, ištiriamas nagrinėjamo požymio pasiskirstymas šioje dalyje ir iš jos sprendžiama apie šio požymio pasiskirstymą visoje generalinėje aibėje. Ši pasirinktoji dalis vadinama imtimi. Tačiau, ši imtis turėtų būti pakankamai reprezentatyvi, kad pagal jos rezultatus būtų galima spręsti apie generalinę visumą.<sup>127</sup> Gyventojų savianalizės tyrimo Šiaulių apskrityje imtį darbo autorė apskaičiavo pasinaudodama internetiniame puslapyje <http://www.apklausos.lt/imties-dydis> pateikiama imties dydžio skaičiuokle. Skaičiuoklė apskaičiavo, kad su 95 proc. tikimybe ir 5 proc. paklaida, imties dydis yra 384 respondentai.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento pateikta informacija, 2016 metų pradžioje Šiaulių apskrityje gyveno 276406 gyventojų<sup>128</sup>, todėl kai populiacijos dydis žinomas, imties dydžiui nustatyti galima taikyti ir šią J. Schwarze pateiktą formulę.<sup>129</sup>

#### 1 lygtis.

$$n = \frac{N \cdot 1,96^2 \cdot p \cdot q}{\varepsilon^2 \cdot (N - 1) + 1,96^2 \cdot p \cdot q}$$

čia: N – populiacijos dydis;

reikšmė 1,96 atitinka standartizuoto normaliojo skirstinio 95 proc. pasiklovimo lygmenį.

P yra numatoma įvykio baigmės tikimybė, kad nagrinėjamas požymis pasireikš tiriamoje populiacijoje (dažniausiai imama blogiausio varianto tikimybė – požymis būdingas pusei, t. y. 50 proc. populiacijos, ir pasirenkama p=0,5);

q yra tikimybė, kad nagrinėjamas požymis nepasireikš tiriamoje populiacijoje (q=1–p=0,5);

ε yra pageidautinas tikslumas (paklaida), dažniausiai ε=0,05.<sup>130</sup>

Nustačius imties dydį gyventojų savianalizės tyrimo, kitas svarbus žingsnis tinkamai parinkti respondentus. Čia egzistuoja vienas pagrindinis principas – imties atsitiktinumumas, kai visi

<sup>127</sup> Kęstutis Kardelis, *supra* note 115, 114.

<sup>128</sup> Oficialiosios statistikos portalas, žiūrėta 2016 03 10, <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles19>

<sup>129</sup> Jochen Schwarze, *Grundlagen der Statistik 2* (Berlin: Neue Wirtschaftsbriefe, 1993).

<sup>130</sup> Vitalija Rudzkiene, *supra* note 117, 21.

populiacijos nariai turi vienodas galimybes patekti į imtį. Taigi, išskiriami du pagrindiniai tiriamųjų grupių parinkimo būdai: 1) tikimybinis, kai kiekvieno tiriamos populiacijos elemento tikimybė pakliūti į imtį yra žinoma ir 2) netikimybinis, kai tiriamųjų pasiskirstymas populiacinėje grupėje nėra žinomas.<sup>131</sup>

Tikimybinė atranka yra tada, kai elementai atrenkami atsitiktiniu būdu ir kiekvieno elemento tikimybė patekti į imtį yra vienoda. Populiariausia yra paprastoji atsitiktinė imtis (atsitiktinės atrankos metodas). Šis metodas realizuojamas dviem būdais. Pirmuoju būdu elementai numeruojami, maišomi, dedami į dėžę ir iš jos traukiami nesirenkant. Antruoju būdu kompiuteriu generuojami atsitiktiniai skaičiai, kurie yra atrenkamų elementų numeriai. Praeityje, dažnai ir dabar, imtis sudaroma mechaniškai, atrankos nesiejant su atsitiktinių skaičių gavimo procedūromis. Taip sudaryta imtis vadinama sisteminga imtimi. Sluoksninė imtis naudojama tuo atveju, kai populiacija nėra vienalytė, o gali būti padalinta į mažesnes aibes (sluoksnius), kurių kiekviena yra vienalytė tiriamojo požymio atžvilgiu. Dažnai padalinti populiaciją į sluoksnius, juolab nustatyti sluoksnio dydį, nėra paprasta. Lizdinė imtis naudojama tada, kai populiacija yra vienalytė, tačiau gali būti padalinta į mažesnes aibes. Daugelyje taikymų šį dalijimą lemia atstumas.<sup>132</sup>

Netikimybinė atranka yra tokia, kai negalime apskaičiuoti elemento tikimybės patekti į imtį ir negalime įvertinti apklausos tikslumo. Dažnai renkant šiuos duomenis sugalvojama keletas klausimų ir suieškomi tinkamiausi (ar patogiausi) apklausai asmenys. Šiuo būdu gaunamos imties dydis nustatomas pagal tyrėjo asmeninį patyrimą ir poreikius, o gaunama informacija gali būti pagrindu tolesniems tyrimams. Netikimybinė atranka skirstoma į šias atmainas:

- Įvertinta imtis (ekspertų imtis) sudaroma tada, kai remiamasi asmeniniais tyrėjo vertinimo kriterijais.
- Kvotinė atranka gaunama tada, kai populiacijos pogrupiams nustatomos jų atstovavimo kvotos. Ši atranka panaši į sluoksniuotą, tačiau respondentai pasirenkami neatsitiktinai.
- Patogumo arba tikslinė atranka. Tai atrankos, pagrįstos patogumo principu. Jos yra vykdomos todėl, kad vienetus yra patogų ir lengva atrinkti.
- „Gniūžtės“ atranka yra tada, kai priklausomai nuo gautos informacijos, keičiamas respondentų skaičius (dažniausiai didinamas).

Atrenkant respondentus, gyventojų savianalizės tyrimui Šiaulių apskrityje, buvo remiamasi netikimybinės patogumo atrankos modeliu, nes nebuvo galimybės apskaičiuoti respondento tikimybės patekti į imtį, kadangi anketa buvo pateikiama internetiniame portale [www.apklausa.lt](http://www.apklausa.lt) ir

<sup>131</sup> Kęstutis Kardelis, *supra* note 115, 119.

<sup>132</sup> Vitalija Rudzkienė, *supra* note 117, 21.

bet kam pasiekama, antra ne visi Šiaulių apskrities gyventojai naudojami internetu ir todėl negalėjo būti vienoda jiems tikimybė patekti į apklausą. Anketos pateikimas internetiniame portale suteikė galimybę ją išplatinti respondentams, kurie buvo tyrimo tikslinė grupė.

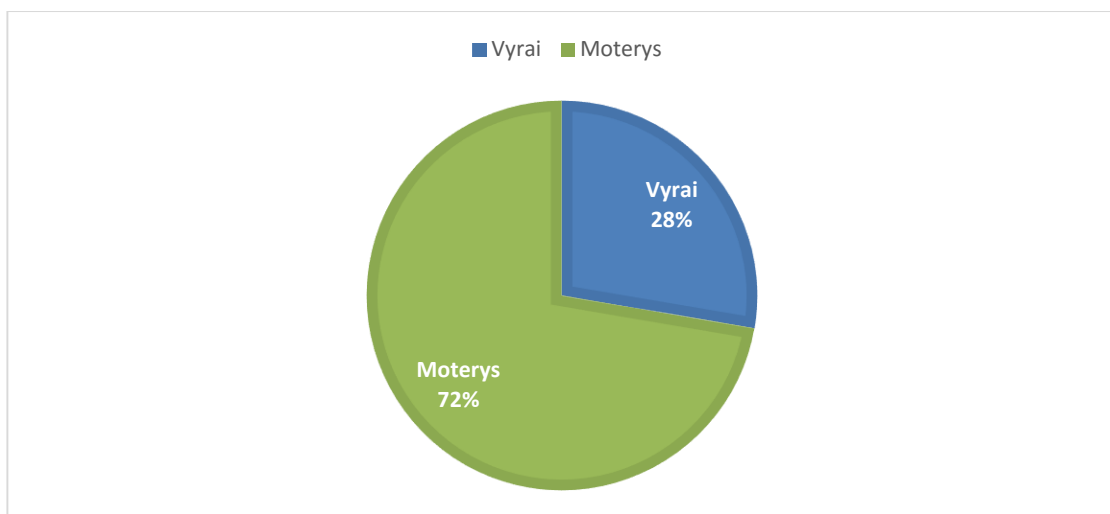
Minėtame internetiniame portale, visi gauti respondentų atsakymai apdorojami SPSS programa. SPSS (angl. *Statistical Package for the Social Sciences*) – specializuota statistinė programinė įranga, leidžianti vartotojams atlikti visą duomenų analizės procesą:

- įkelti duomenis iš įvairių šaltinių;
- paruošti duomenis (pvz. atlikti transformacijas, sukurti naujus kintamuosius, užkoduoti kategorijas ir praleistas reikšmes, apjungti duomenis ir t.t.);
- išanalizuoti duomenis statistiniais metodais ir gauti reikšmingus rezultatus;
- pateikti gautus rezultatus grafikais bei analitinėmis lentelėmis;
- eksportuoti rezultatus įvairiais formatais.<sup>133</sup>

### 3.2. Tyrimo rezultatai

Gyventojų savianalizės tyrimas Šiaulių apskrityje, apklausiant respondentus pasitelkiant internetinę apklausą, buvo vykdoma nuo 2016 m. vasario 29 d. iki 2016 m. kovo 11 d. ir iš viso šiame tyrime dalyvavo 402 respondentai. Kadangi pasitaikė 12 respondentų, kurie iki galo neužpildė anketų, pavyzdžiui, nenurodė amžiaus, gyvenamosios vietos ir pan., tai galutinis tyrime dalyvavusių respondentų skaičius buvo 390 respondentų. Minimalus respondentų skaičius (imtis), su 95 proc. tikimybe ir 5 proc. paklaida, 384 respondentai.

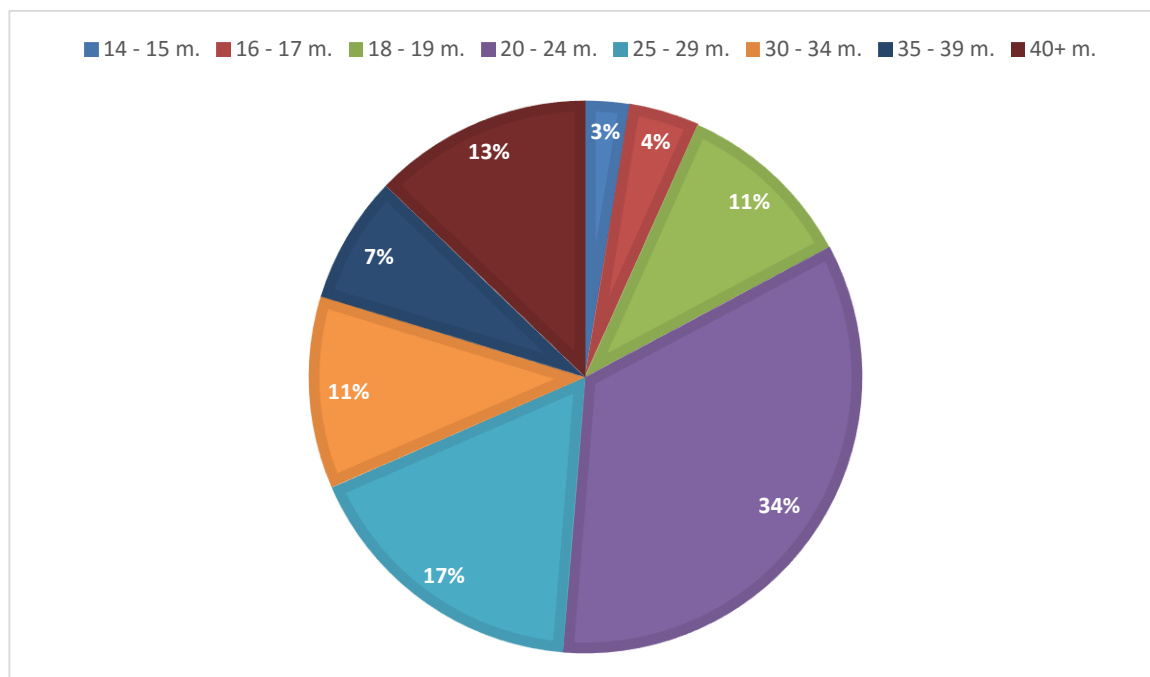
**6 diagrama.** Respondentų, dalyvavusių tyrime, pasiskirstymas pagal lytį. (N=390)



<sup>133</sup> Eglė Butkevičienė, *supra* note 119, 11.

Šiame tyrime dalyvavo 282 moterys ir 108 vyrai. Kaip matyti iš pateiktos 6 diagramos, moterų, dalyvavusių tyrime, buvo beveik tris kartus daugiau nei vyrų. Tokį respondentų pasiskirstymą galėjo lemti tai, kad moterys aktyvesnės socialiniuose tinkluose, daugiau dirbančių prie kompiuterių ir pan.

**7 diagrama.** Respondentų, dalyvavusių tyrime, pasiskirstymas pagal amžių. (N=390)

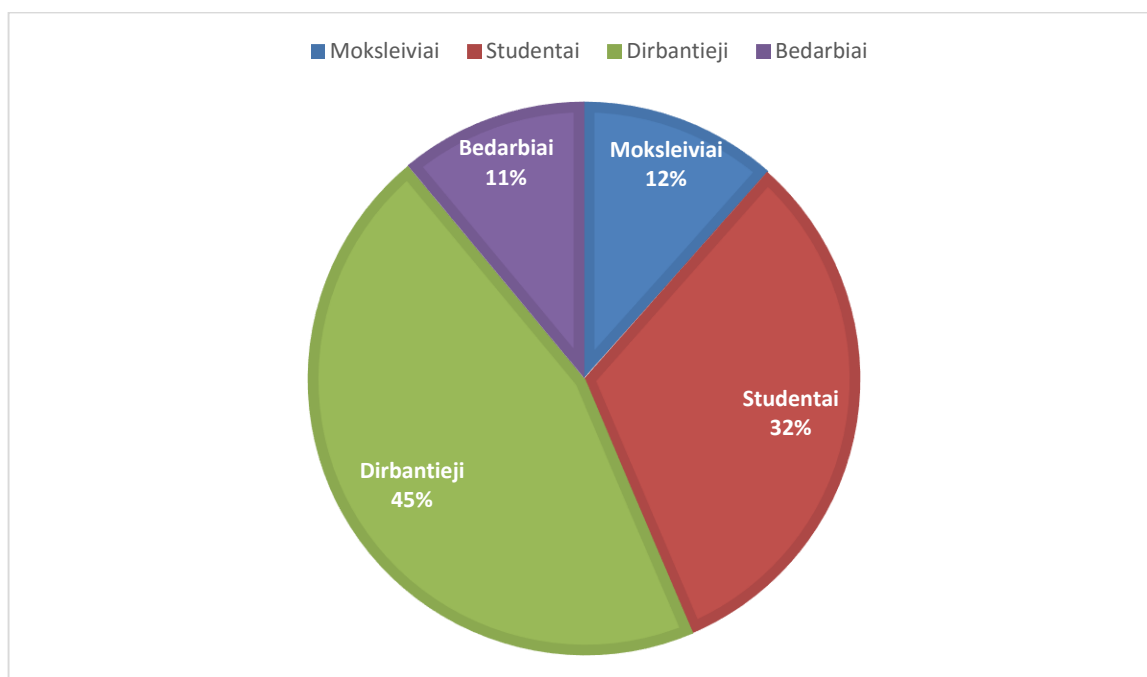


Respondentams buvo pateikiamas klausimas apie jų amžių. Atsakymai į šį klausimą buvo pateikiami suskirsčius metus į tam tikras amžiaus grupes, kurios išvardintos septintoje diagramoje. Tokios amžiaus grupės buvo pasirinktos todėl, kad Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos pateikia oficialią nusikalstamumo statistiką ir vienas iš kriterijų, kalbant apie nusikalstamumą, yra būtent tokios amžiaus grupės. Vienodų amžiaus grupių išskyrimas magistriniame darbe ir oficialioje statistikoje leidžia palyginti savianalizės tyrimo metu gautus duomenis su oficialiais duomenimis.

Taigi, kaip matyti iš antros diagramos, didžiausią dalį tyrime dalyvavusių asmenų sudarė 20 – 24 m. amžiaus respondentai, kurių buvo 133 (34 proc.). Tokio amžiaus asmenys dažnai būna besimokantys, socialiai aktyvūs, neretai patys atlieka įvairius tyrimus savo studijoms, todėl noriai įsijungia ir į kitų asmenų atliekamus tyrimus. Kitą didelę respondentų grupę sudarė 25 – 29 m. amžiaus asmenys – iš viso 67 asmenys (17 proc.). Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį, kad dalyvavo nemažai vyresnių nei 40 m. amžiaus respondentų – 50 asmenų (13 proc.). Mažiausiai šiame savianalizės tyrime dalyvavo 14 – 15 m. respondentai, kurių buvo 10 (3 proc.). Gali būti, kad

jaunuoliams nusikalstamumas yra mažiau „įdomus“. Jie labiau linkę daryti, o ne analizuoti tai ką padarė ar sulaukti kritikos dėl savo veiksmų.

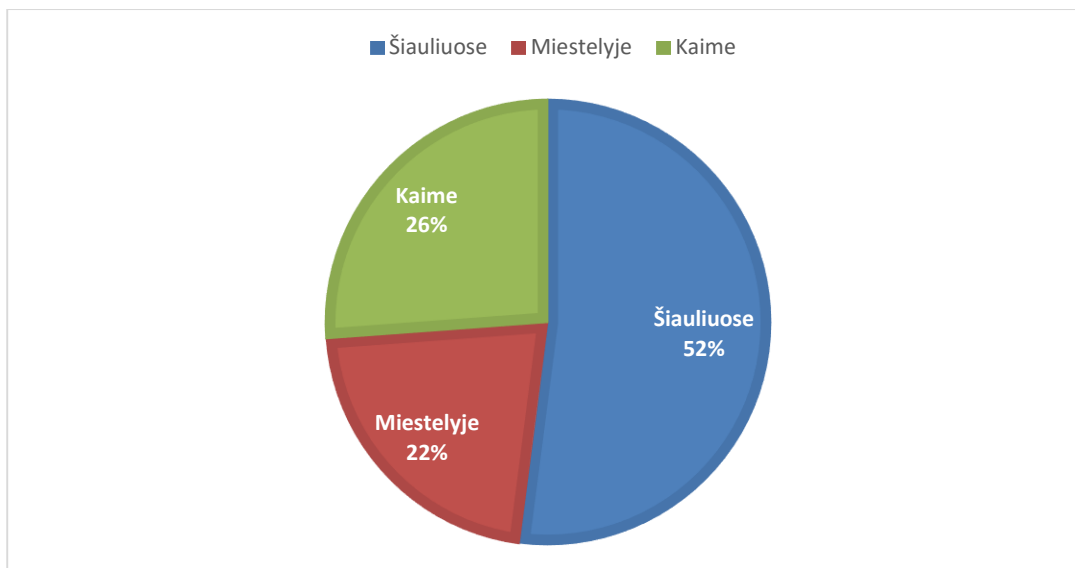
**8 diagrama.** Respondentų, dalyvavusių tyrime, pasiskirstymas pagal jų statusą. (N=390)



Toliau respondentų buvo klausiama apie jų esamą statusą, kad būtų galima analizuoti: kokia grupė žmonių kokius nusikaltimus daro; ar skirtingos grupės daro skirtingus nusikaltimus ir pan. Kaip matyti aštuntoje diagramoje, darbo autorė išskyrė keturias respondentų grupes remiantis respondentų esamu statusu: moksleiviai, studentai, dirbantieji bei bedarbiai. Šios grupės buvo pasirinktos, nes jos apima skirtingus žmogaus gyvenimo etapus, kuriems būdingas vis kitoks žmogaus elgesys ir atitinkamai nusikalstamos veikos taip pat gali skirtis. Aštuntoje diagramoje pateikiamas respondentų pasiskirstymas pagal jų statusą ir aiškiai matyti, kad didžiąją dalį gyventojų savianalizės tyrime Šiaulių apskrityje sudaro dirbantys respondentai, net 177 asmenys, vos mažesnę dalį sudaro studentai – 125 asmenys. Moksleivių ir bedarbių respondentų šiame savianalizės tyrime dalyvavo beveik tiek pat, moksleiviai – 45, o bedarbiai – 43.

**9 diagrama.** Respondentų, dalyvavusių tyrime, pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą.

(N=390)



Respondentų buvo klausama ir apie jų gyvenamąją vietą. Kadangi gyventojų savianalizės tyrimas vyko Šiaulių apskrityje, tai respondentai, pagal gyvenamą vietą šioje apskrityje buvo suskirstyti į gyvenančius: Šiaulių mieste; miesteliuose, esančius Šiaulių apskrityje bei kaimuose, esančius Šiaulių apskrityje. Šiaulių apskritį sudaro: Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio, Šiaulių miesto bei Šiaulių rajono savivaldybės. Šiame savianalizės tyrime daugiausia respondentų atsakė, kad gyvena Šiaulių mieste – 203 respondentai, o respondentų, gyvenančių miesteliuose ir kaimuose, tyrime dalyvavo panašiai: miesteliuose gyvena 85 tyrime dalyvavę respondentai, o kaimuose – 102.

Kalbant apie nusikalstamas veikas, respondentų buvo klausama, kurias iš išvardintų veikų jie yra padarę ir jei yra, tai kiek kartų (1 kartą; 2 ir daugiau kartų; 5 ir daugiau kartų; 10 ir daugiau kartų). Vienu atveju (13 diagrama) reikėjo pažymėti veikas padarytas per visą gyvenimą, o antruoju atveju (14 diagrama) – per 2015 metus. Anketoje buvo pateikiamas 11 nusikalstamų veikų sąrašas:

1. Melagingas pranešimas policijai;
2. Netikro dokumento pagaminimas ar tikro suklastojimas;
3. Grupės muštynės;
4. Kito asmens kūno sužalojimas;
5. Vagystė iš parduotuvės;
6. Vagystė įsibraunant į patalpas;
7. Plėšimas;
8. Kyšio davimas;

9. Sukčiavimas;
10. Svetimo turto sunaikinimas ar sugadinimas;
11. Narkotikų pardavinėjimas.

Kad veikos būtų tinkamai suprastos, buvo pateikiamos pastabos apie kai kurias veikas (žr. priedas Nr. 1) pavyzdžiui, vagystė iš parduotuvės (Pastaba. Padaroma 38 eurų ir didesnė žala.); kyšio davimas (Pastaba. Šį nusikaltimą daro žmogus, kuris, siekdamas patenkinti savo interesus, įteikia piniginių ar kitokį atlygį valstybės tarnautojui ar pareigūnui. Kyšiu laikomi ne tik pinigai, tačiau ir įvairios prekės, paslaugos ar kiti daiktai. Visuomenėje paplitusios „dovanos – padėkos“ šokoladai, alkoholiniai gėrimai, pinigai ir kt. visada bus kyšis, jei tai duodama siekiant naudos, nepriklausomai ar kyšis duodamas prieš naudos gavimą ar po jos (pvz. „padėka“ gydytojui duota tiek prieš operaciją, tiek po operacijos bus laikoma kyšiu) ir pan.

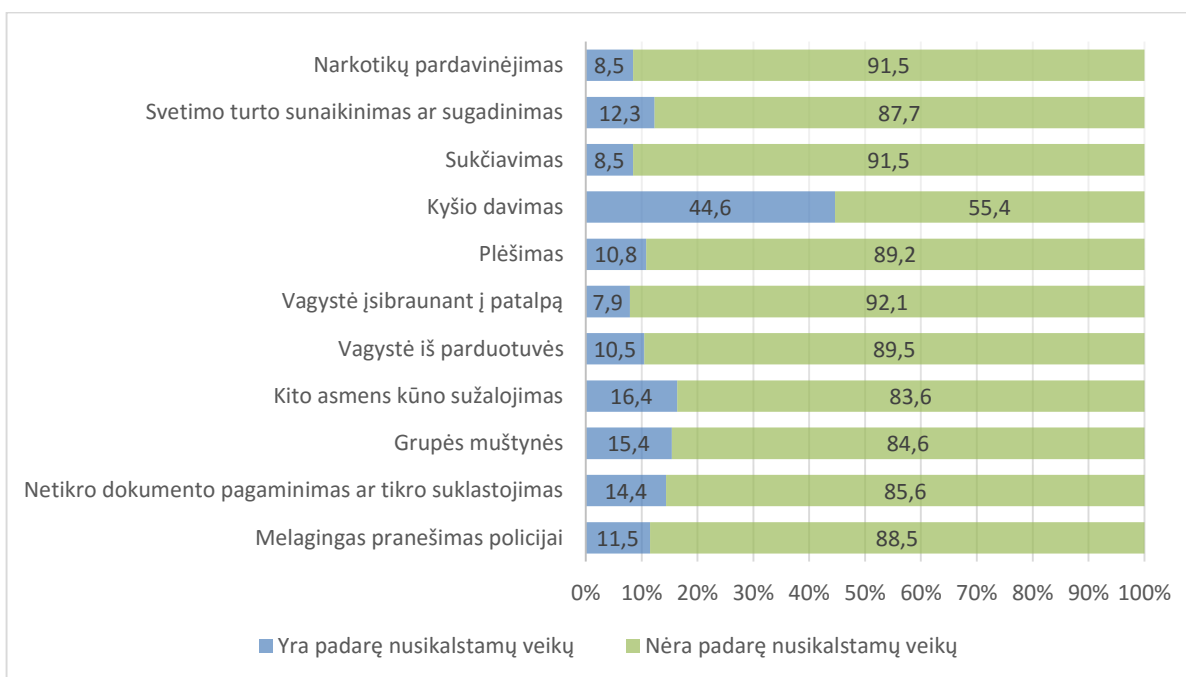
Tyrimo rezultatai atskleidė, kad gyventojų savianalizės tyrime Šiaulių apskrityje 229 respondentai iš 390 dalyvavusių atsakė, kad bent kartą per visą gyvenimą yra padarę nusikalstamą veiką. Taigi, 58,7 proc. tyrime dalyvavusių respondentų yra padarę nusikalstamų veikų per visą gyvenimą. Kalbant apie respondentų padarytas veikas per 2015 m., 116 respondentų atsakė teigiamai ir tai sudaro 29,7 proc. tyrime dalyvavusių Šiaulių apskrities gyventojų. 2015 metais Šiaulių apskrityje buvo užregistruoti 7068 asmenys padarę nusikalstamas veikas.<sup>134</sup> Iš jų 2958 asmenys padarę veikas, kurios pateikiamos gyventojų savianalizės tyrime Šiaulių apskrityje. Jei remiantis savianalizės tyrimų 29,7 proc. tyrime dalyvavusių asmenų prisipažino padarę nurodytas veikas bent vieną kartą, tai remiantis oficialia statistika buvo užregistruoti 1,1 proc. Šiaulių apskrityje gyvenančių asmenų, kurie padarę veikas, kurios aptiriamos savianalizės tyrime.

---

<sup>134</sup> Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, Forma 2Ž-APSK, žiūrėta 2016 03 16, [http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html\\_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=2Z-APSK&fnr=1&rt=1&oldYear=2015](http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=2Z-APSK&fnr=1&rt=1&oldYear=2015)



**10 diagrama.** Respondentų dalis, kurie nurodė, kad yra padarę nurodytas nusikalstamas veikas bent vieną kartą per visą gyvenimą ir respondentų dalis, kuri nurodė, kad nėra padarę nusikalstamų veikų (proc.). (N=390)



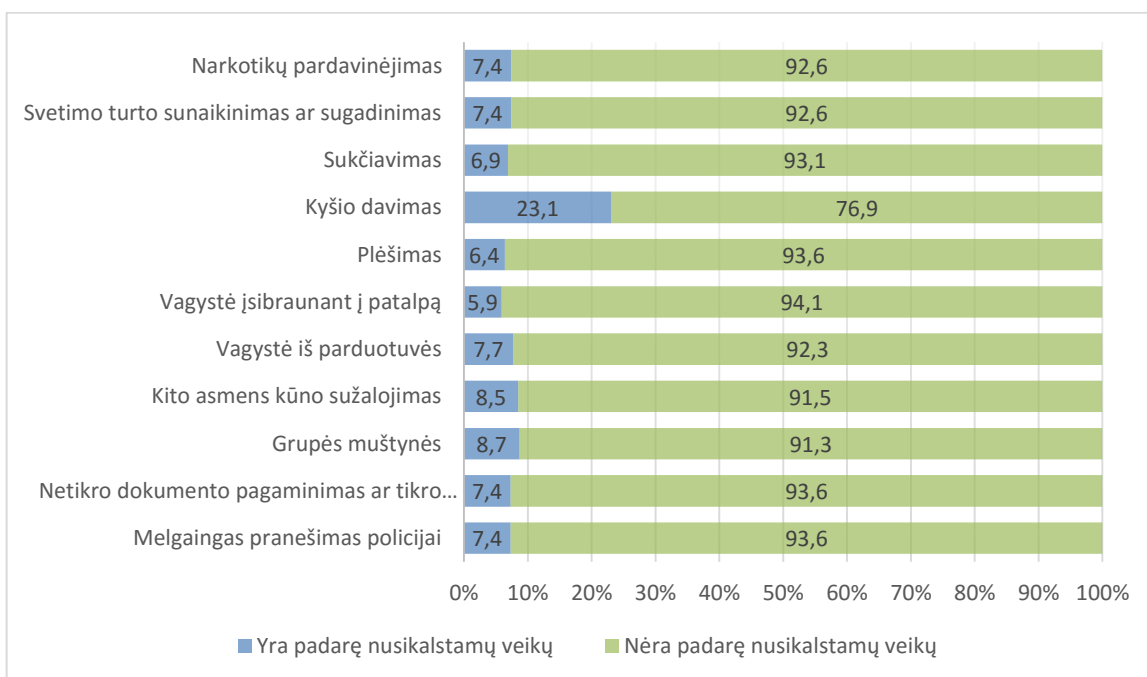
Kalbant apie konkrečias veikas, padarytas per visą gyvenimą, gyventojų savianalizės tyrimas Šiaulių apskrityje atskleidė, kad labiausiai paplitusi nusikalstama veika tarp respondentų yra kyšio davimas (44,6 proc. respondentų). Toliau galima išskirti kito asmens kūno sužalojimus (16,4 proc.), grupės muštynes (15,4 proc.), netikro dokumento pagaminimą ar tikro suklastojimą (14,4 proc.), svetimo turto sunaikinimą bei sugadinimą (12,3 proc.), melagingus pranešimus policijai (11,5 proc.) bei plėšimą (10,8 proc.), vagystes iš parduotuvių (10,5 proc.). Kitas nusikalstamas veikas, kurios buvo pateiktos tyrimo anketoje, yra padarę mažiau nei po 10 proc. Šiaulių apskrityje gyvenančių respondentų.

Lyginant šiuos duomenis su jau minėtu 1975 – 1978 m. atliktu kalinių savianalizės tyrimu (žr. 1 lentelė), tai jame 49,4 proc. kalinių prisipažino padarę plėšimo nusikaltimus, 43,8 proc. yra vogę įsibraunant, 22,9 proc. klastoję dokumentus, 15,9 proc. sukčiavę, 43,4 proc. prekiavę narkotikais. Taigi, būtų galima teigti, kad darbo autorės atliktame tyrime respondentų, kurie įvykdė šias veikas, dalis nėra didelė.

Lyginant duomenis su ISRD-2 tyrime gautais duomenimis, kaip ir darbo autorės tyrime taip ir ISRD-2 tyrime 15,4 proc. respondentų atsakė, kad yra įsivėlę į grupes muštynes. Remiantis ISRD-2 tyrimu 9,3 proc. respondentų prisipažino vogę iš parduotuvės ir 0,7 proc. įsibrovę į patalpas, 2,4

proc. sužaloję kito asmens kūną, 1,2 proc. yra plėšę, 1,6 pardavinėję narkotikus<sup>135</sup>. Visai neseniai atliktame ISRD-3 tyrime 0,6 proc. respondentų prisipažino vogę įsibraunant į patalpas ir 10,6 proc. iš parduotuvės, 8,1 proc. dalyvavo grupės muštynėse, 1,6 proc. pardavinėjo narkotikus, 1,5 proc. sužaloję kitą asmenį.<sup>136</sup> Autorės atliktame tyrime ir ISRD-2 tyrime buvo skirtingo amžiaus respondentai. ISRD-2 tyrime dalyvavo 12 – 15 metų respondentai, o darbo autorės tyrime – nuo 14 metų iki vyresnių nei 40 metų. Todėl, galima būtų teigti, kad jauni respondentai per visą gyvenimą spėjo padaryti mažiau nusikalstamų veikų, negu vyresni respondentai.

**11 diagrama.** Respondentų dalis, kurie nurodė, kad yra padarę nurodytas nusikalstamas veikas bent vieną kartą per 2015 m. ir respondentų dalis, kuri nurodė, kad nėra padarę nusikalstamų veikų per 2015 m. (proc.). (N=390)

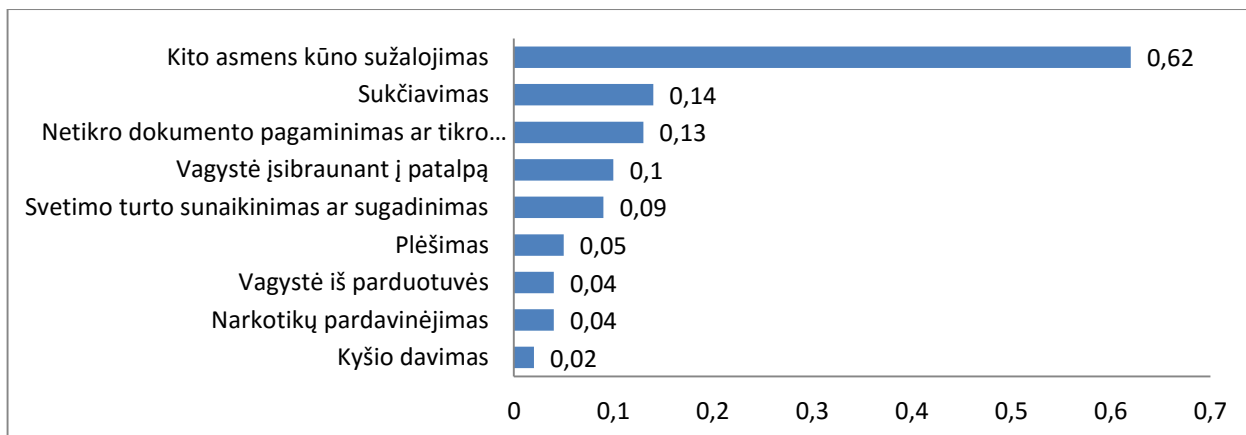


Į klausimą, kurias iš veikų yra padarę per 2015 m., daugiausia respondentų pažymėjo kyšio davimą (23,1 proc.). Šią nusikalstamą veiką daro tris kartus daugiau respondentų nei kitas tyrime išskirtas veikas. Respondentų atsakiusių, kad yra padarę kitas nei kyšio davimas nusikalstamas veikas Šiaulių apskrityje yra po 5 – 9 proc. Toliau, remiantis oficialia statistika, bus pateikiami duomenys kiek yra užregistruotų asmenų padariusių veikas, kurios buvo pateiktos ir darbo autorės tyrimo anketoje.

<sup>135</sup> Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Laura Ūselė, *supra* note 13, 15.

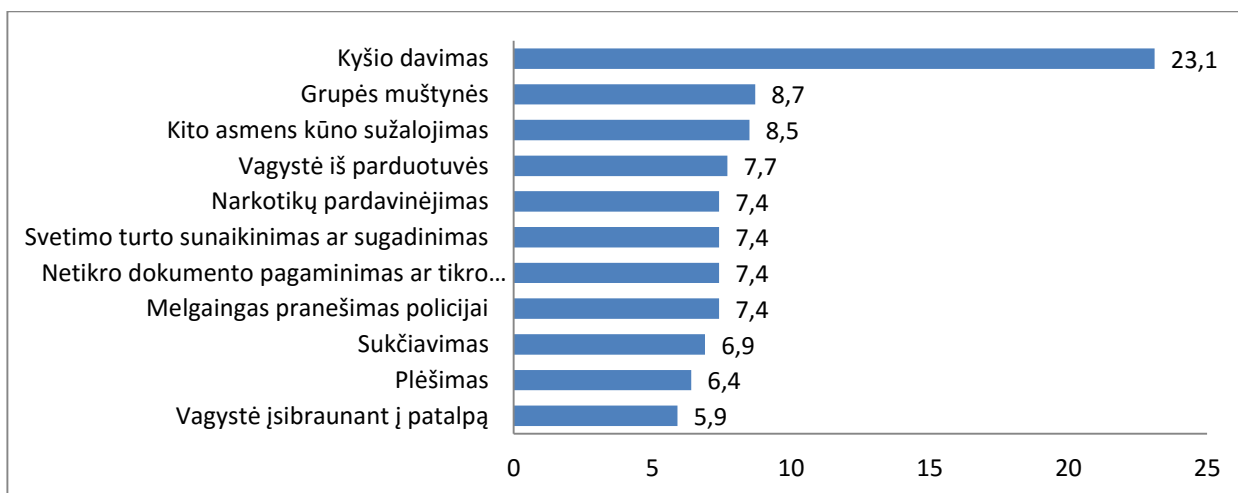
<sup>136</sup> Renata Giedrytė-Mačiulienė, *supra* note 8, 105 – 187.

**12.1 diagrama.** Asmenys, kurie yra padarę nusikalstamas veikas bent vieną kartą per 2015 m. remiantis oficialia statistika (proc.). (N=244965)



12.1 diagramoje pateikiami duomenys, kokia dalis Šiaulių apskrityje gyvenančių 14 m. ir vyresnių asmenų yra padarę nusikalstamas veikas per 2015metus. 2015 metais Šiaulių apskrityje gyveno 244965 asmenys, kurių amžius buvo nuo 14 metų<sup>137</sup>.

**12.2 diagrama** Asmenys, kurie yra padarę nusikalstamas veikas bent vieną kartą per 2015 m. remiantis savianalizės tyrimu (proc.). (N=390)



12.2 diagramoje pateikiami duomenys, kokia dalis tyrime dalyvavusių respondentų prisipažino, kad yra padarę bent vieną iš išvardintų nusikalstamų veikų. Jei savianalizės tyrimo duomenys atskleidė, kad daugiausia, iš prisipažinusių padarius bent vieną iš nusikalstamų veikų, respondantai yra davę kyšį (23,1 proc.), tai remiantis oficialia statistika, kyšio davimas sudaro tik

<sup>137</sup> Lietuvos statistikos departamentas, Nuolatinių gyventojų skaičius pagal lytį ir amžiaus grupes apskrityse ir savivaldybėse metų pradžioje (XLSX), 2015 m., žiūrėta 2016 03 16, <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles19>

0,02 proc. 12.1 diagramoje pateiktų nusikalstamų veikų<sup>138</sup>, o daugiausia užregistruota asmenų, kurie sužalojo kito asmens kūną (0,62 proc.)<sup>139</sup>. Kalbant apie kyšio davimą, kurį prisipažino davę beveik ketvirtadalis tyrime dalyvavusių respondentų ir apie kito asmens sužalojimus, kurie dominuoja tarp asmenų remiantis oficialia statistika, šie duomenys tik dar labiau pagrindžia, kad ne veltui yra dedamos pastangos sumažinti smurtinį elgesį, pavyzdžiui, priimtas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas<sup>140</sup>, ar kalbant apie kyšius, yra kuriamos įvairios korupcijos prevencijos programos<sup>141</sup>. Šie ir kiti įstatymai bei įvairios programos – vienas iš būdų kontroliuoti ir mažinti nusikalstamų veikų mastus, latentškumą. Savianalizės tyrimas, taip pat atskleidė, kad narkotikų pardavinėjimas (7,4 proc.) yra labiau paplitęs, nei tai atsispindi oficialioje statistikoje (0,04 proc.)<sup>142</sup>, vagystės iš parduotuvės taip pat ne visada užregistruojamos (tyrimo duomenimis 7,7 proc. respondentų įvardijo padarę šią veiką, o remiantis oficialios statistikos duomenimis vagystės iš parduotuvių sudaro 0,04 proc.<sup>143</sup>). 12.1 ir 12.2 diagramos puikiai atspindi ir patvirtinama, kad latentinių nusikaltimų mastai kur kas didesni, nei užregistruotų nusikalstamų veikų. Remiantis oficialia statistika, asmenų, kurie gyvena Šiaulių apskrityje ir yra padarę konkrečių nusikalstamų veikų, analizuojamų šiame darbe, 2015 m. buvo užregistruota iki 1 proc., kai tuo tarpu tyrime, nuo 5 proc. iki daugiau nei 20 proc. respondentų prisipažino, kad yra padarę bent vieną veiką.

Lyginant šio tyrimo duomenis su anksčiau minėtų kalinių savianalizės tyrimu atliktu Kalifornijoje, Mičigane ir Teksase, matyti, kad tarp kalinių labiausiai paplitusios veikos buvo apiplėšimai, vagystės įsibraunant, prekyba narkotikais. Darbo autorės atliktame tyrime minėtos veikos sudaro sąlyginai nedidelę nusikaltimų dalį. Kitame savianalizės tyrime apie delinkventinį elgesį priklausomai nuo lyties dominuoja smurtiniai nusikaltimai ir šiuo kriterijumi rezultatai būtų panašūs į oficialios statistikos duomenis.

---

<sup>138</sup> Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, Forma EK-SAV, žiūrėta 2016 03 16, [http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html\\_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=EK-SAV&fnr=62&rt=1&oldYear=2015](http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=EK-SAV&fnr=62&rt=1&oldYear=2015)

<sup>139</sup> Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, Forma EK-SAV, žiūrėta 2016 03 16, [http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html\\_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=EK-SAV&fnr=93&rt=1&oldYear=2015](http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=EK-SAV&fnr=93&rt=1&oldYear=2015)

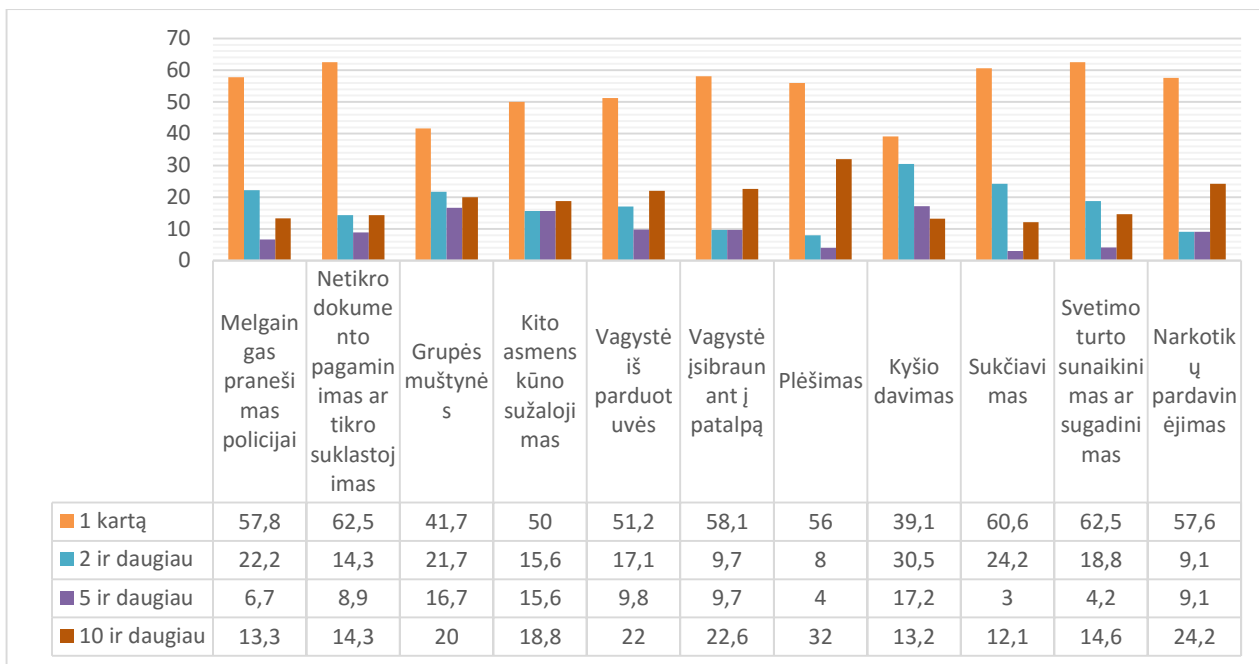
<sup>140</sup> Lietuvos Respublikos Seimas, „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, žiūrėta 2016 03 16, [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc\\_l?p\\_id=469407](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=469407)

<sup>141</sup> Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimu tarnyba, žiūrėta 2016 03 16, <http://www.stt.lt/lt/menu/korupcijos-prewencija/>

<sup>142</sup> Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, Forma EK-SAV, žiūrėta 2016 03 16, [http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html\\_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=EK-SAV&fnr=11&rt=1&oldYear=2015](http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=EK-SAV&fnr=11&rt=1&oldYear=2015)

<sup>143</sup> Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, Forma EK-SAV, žiūrėta 2016 03 16, [http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html\\_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=EK-SAV&fnr=34&rt=1&oldYear=2015](http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=EK-SAV&fnr=34&rt=1&oldYear=2015)

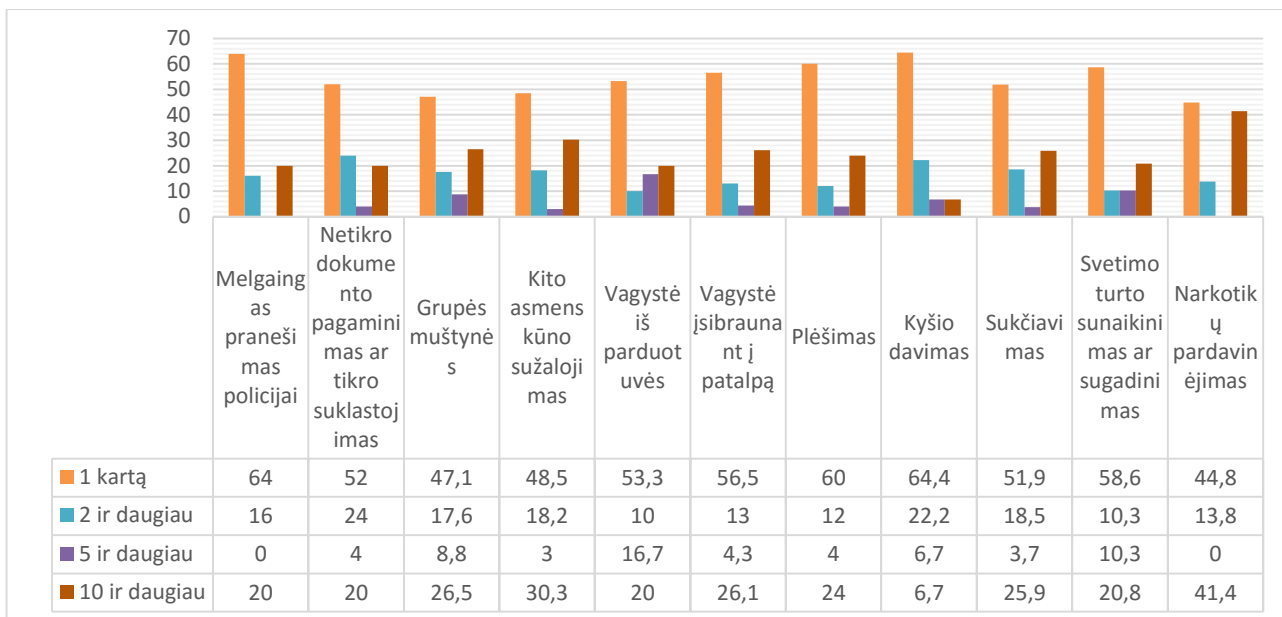
**13 diagrama.** Dalis respondentų, kurie atsakė, kad yra padarę nusikalstamas veikas ir kiek kartų jas padarė (per visą gyvenimą, proc.).



Tryliktoje diagramoje pateikiama, kokia dalis, konkrečias nusikalstamas veikas padariusių respondentų, jas padarė 1 kartą, 2 ir daugiau kartų, 5 ir daugiau kartų, 10 ir daugiau kartų per visą gyvenimą. Laikoma, kad 100 proc. yra konkrečią nusikalstamą veiką padarę respondentai.

Kaip jau minėta, Šiaulių apskrityje daugiausia respondentų, kurie yra padarę bent vieną nusikalstamą veiką, pažymėjo, kad yra davę kyšį (44,6 proc.). Daugiausia šie respondentai kyšį yra davę 1 kartą (39,1 proc.) bei 2 ir daugiau kartų (30,5 proc.). Nusikalstamas veikas padarę respondentai pažymėjo, kad: 1 kartą daugiausia daro dokumentų klastojimo (62,5 proc.) bei svetimo turto sugadinimo ar sunaikinimo (62,5 proc.), sukčiavimo (60,6 proc.) veikas; 2 ir daugiau kartų – duoda kyšį (30,5 proc.), daro sukčiavimo (24,2 proc.), melagingo pranešimo policijai (22,2 proc.) veikas; 5 ir daugiau kartų – duoda kyšį (17,2 proc.), įsivelia į muštynes (16,7 proc.) bei sužaloja kito asmens kūną (15,6 proc.); 10 ir daugiau kartų – pardavinėja narkotikus (24,2 proc.), įvykdo vagystes įsibraunant (22,6 proc.) bei iš parduotuvės (22 proc.). Galima pastebėti įdomų dalyką – beveik visais atvejais, išskyrus kyšio davimą, respondentai daugiau kartų pažymėjo, kad veiką padarė 10 ir daugiau kartų nei 5 ir daugiau kartų. Susidaro įspūdis, kad respondentai arba daro vieną ar kelias veikas, arba jų daro jau gerokai daugiau.

**14 diagrama.** Dalis respondentų, kurie atsakė, kad yra padarę nusikalstamas veikas ir kiek kartų jas padarė (per 2015 m., proc.).

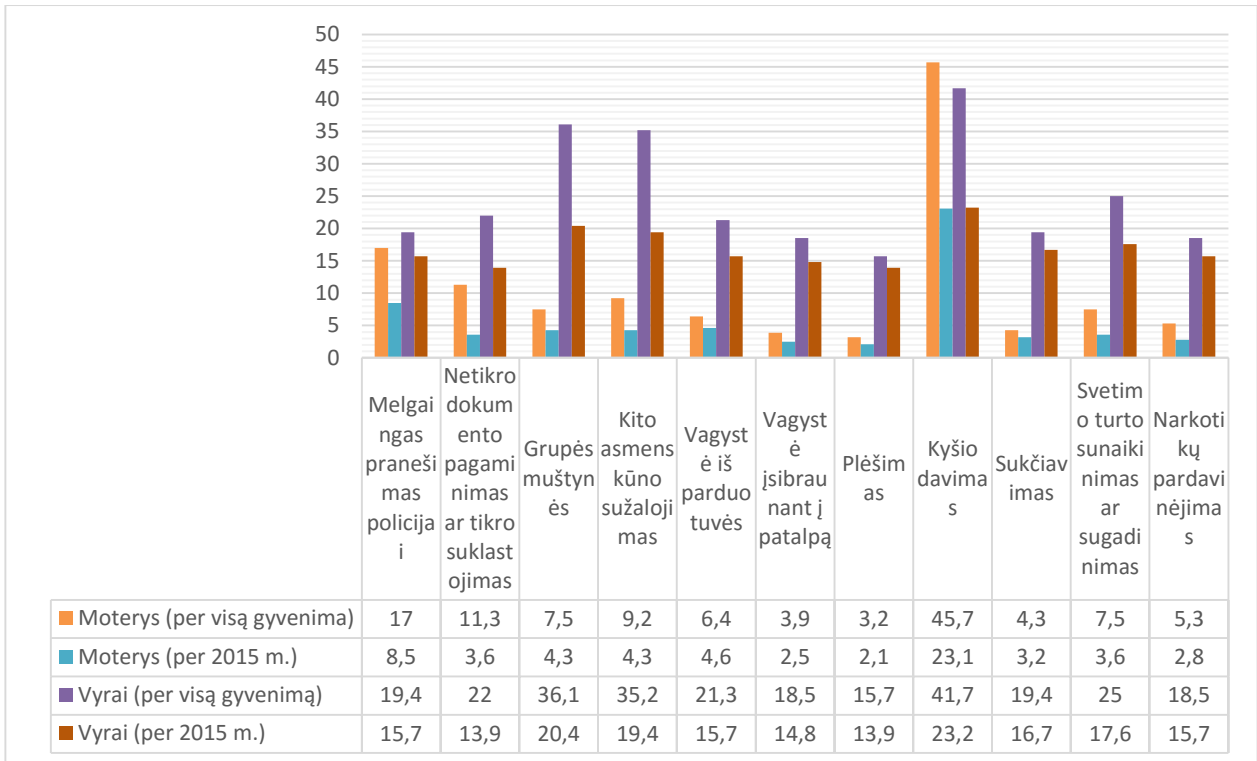


Keturioliktoje diagramoje pateikiama, kokia dalis, atitinkamas nusikalstamas veikas padariusių respondentų, jas padarė 1 kartą, 2 ir daugiau kartų, 5 ir daugiau kartų, 10 ir daugiau kartų per 2015 metus. Laikoma, kad 100 proc. yra atitinkamą nusikalstamą veiką padarę respondentai.

2015 metais respondentai, padarę bent vieną nusikalstamą veiką, pažymėjo, kad 1 kartą jie daugiausia duodavo kyšį (64,4 proc.), melagingai pranešdavo policijai (64 proc.), darydavo plėšimo nusikaltimus (60 proc.); 2 ir daugiau kartų - klastodavo dokumentus (24 proc.), duodavo kyšį (22,2 proc.), sukčiaudavo (18,5 proc.); 5 ir daugiau kartų – įvykdavo vagystes iš parduotuvių (16,7 proc.), sunaikindavo ar sugadindavo svetimą turtą (10,3 proc.); 10 ir daugiau kartų – pardavinėdavo narkotikus (41,4 proc.), sužalodavo kito asmens kūną (30,3 proc.). Atkreiptinas dėmesys, kad nebuvo respondentų, kurie pažymėtų, jog 5 ir daugiau kartų melagingai pranešė policijai, bei pardavinėjo narkotikus, tačiau išlieka ta pati tendencija, kad jei jau respondentai daro nusikaltimą daugiau nei vieną kartą, tai dažniausiai tai bus 10 ir daugiau kartų.

Net ir bendrais bruožais apžvelgus gyventojų savianalizės tyrimo Šiaulių apskrityje gautus rezultatus ir oficialioje statistikoje pateikiamus duomenis, išryškėja nusikalstamumo paplitimo skirtumai. Toliau bus smulkiau analizuojamos padaromos nusikalstamos veikos pagal respondentų lytį, amžių, gyvenamąją vietą ir statusą.

**15 diagrama.** Respondentų pasiskirstymas pagal padarytas nusikalstamas veikas atsižvelgiant į respondentų lytį (proc.).



Penkioliktoje diagramoje pateikiami duomenys, kokia dalis iš apklaustų vyrų ir kokia dalis iš apklaustų moterų, kurie dalyvavo tyrime, nurodė, kad yra bent kartą padarę tyrimo anketoje pateiktas nusikalstamas veikas per visą gyvenimą ir per 2015 m. Laikoma, kad moterų N=282, o vyrų N=108, nes tyrime dalyvavo skirtingas skaičius vyrų ir moterų.

Šioje diagramoje pateikiami duomenys leidžia pasižiūrėti, kokios veikos labiau būdingos vyrams, o kokios – moterims. Daugiausia moterų (45,7 proc.) per visą gyvenimą yra davusios kyšį. Ši veika akivaizdžiai dominuoja ir tarp moterų ir tarp vyrų (41,7 proc.), nors tarp moterų šios veikos paplitimas didesnis. Tarp moterų taip pat paplitusios nusikalstamos veikos, nors jau gerokai mažiau nei kyšio davimas, yra melagingi pranešimai policijai, netikro dokumento pagaminimas ar tikro suklastojimas, kito asmens kūno sužalojimas ir pan. Mažiausiai respondentų nurodė, kad yra įvykdžiusios plėšimą, vagystes įsibraunant į patalpas. Vyrų nusikalstamumas dažniausiai kelis kartus didesnis už moterų, o labiausiai paplitusios nusikalstamos veikos per visą gyvenimą – kyšio davimas, grupės muštynės, kito asmens kūno sužalojimas, netikro dokumento pagaminimas ar tikro suklastojimas ir kt. Mažiausiai respondentų nurodė, kad yra įvykdę plėšimo nusikaltimus.

Kalbant apie nusikalstamų veikų, kurios aptariamos gyventojų savianalizės tyrime, duomenis, pateikiamus oficialioje statistikoje 2015 m., Šiaulių apskrityje daugiausia

užregistruojama moterų darančių smurto (0,2 proc. Šiaulių apskrityje gyvenančių moterų), sukčiavimo (0,1 proc. Šiaulių apskrityje gyvenančių moterų) veikas. Kyšio davimas, priešingai nei gyventojų savianalizės tyrime Šiaulių apskrityje, moterų tarpe nėra paplitusi veika. Priešingai yra tarp vyrų, kurių, remiantis oficialia statistika, davusių kyšį yra 13 kartų daugiau nei moterų (0,3 proc. Šiaulių apskrityje gyvenančių vyrų). Taip pat, remiantis oficialiais duomenimis, tarp vyrų labiausiai paplitęs kito asmens kūno sužalojimas (2,5 proc. Šiaulių apskrityje gyvenančių vyrų), sukčiavimas (0,4 Šiaulių apskrityje gyvenančių vyrų), plėšimas (0,3 proc. Šiaulių apskrityje gyvenančių vyrų), dokumentų klastojimas (0,2 Šiaulių apskrityje gyvenančių vyrų) ir kt., o mažiausiai – melagingi pranešimai policijai. Kaip matyti, akivaizdžiausiai skiriasi kyšio davimo paplitimas oficialioje statistikoje ir savianalizės tyrime gautuose rezultatuose.<sup>144</sup>

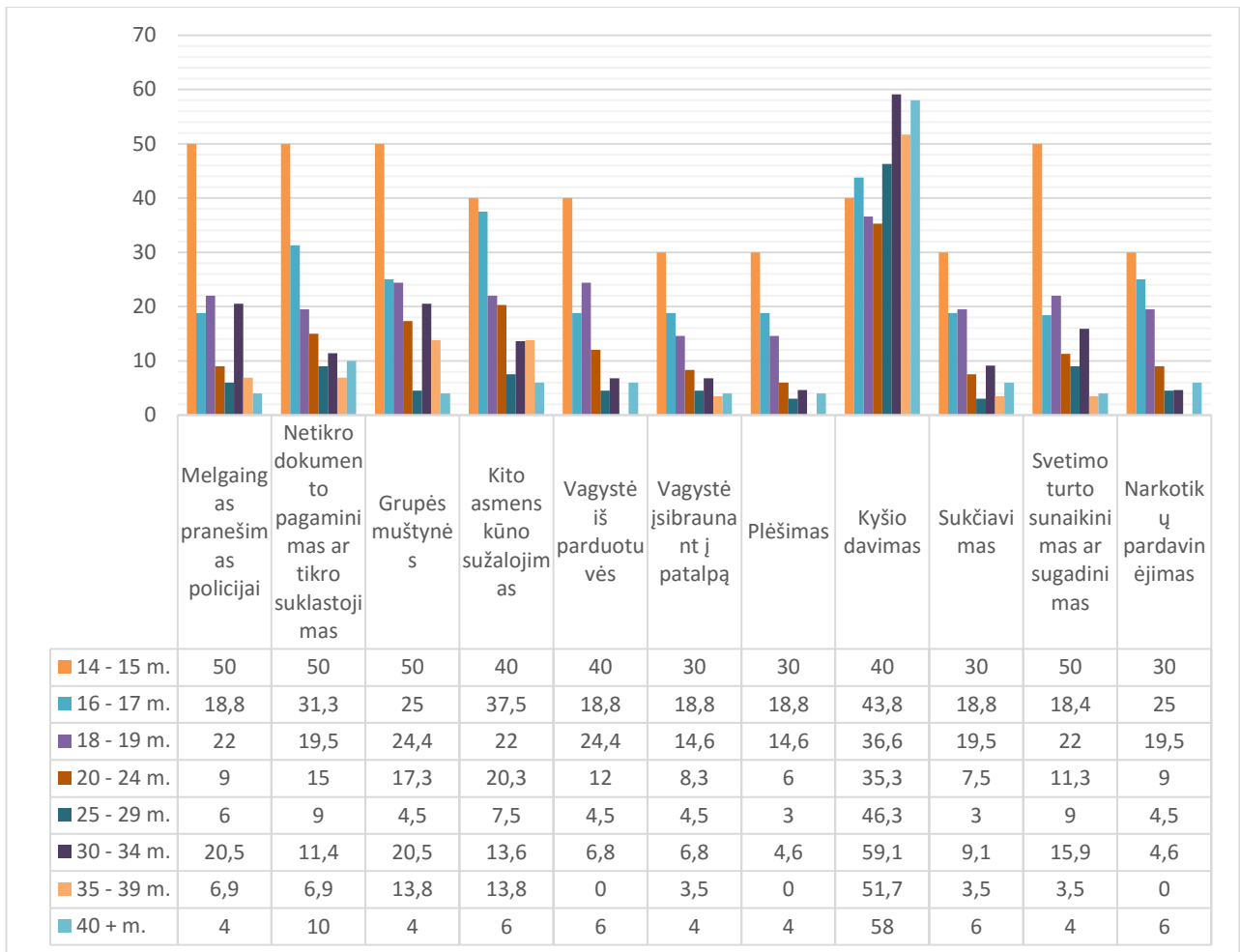
Jau minėtame 1975 m. savianalizės tyrime apie delinkventinį elgesį priklausomai nuo lyties, tarp vyrų labiausiai paplitusi veika buvo kito asmens kūno žalojimas bei vagystės iš parduotuvių. Kaip matyti, darbo autorės atliktas tyrimas parodė, kad Šiaulių apskrityje šios veikos taip pat išlieka vienos iš labiausiai paplitusių tarp vyrų. Kalbant apie moteris, tuo metu daugiau jų prisipažino, kad yra smurtavusios, nes net 50 proc. moterų dalyvavusių 1975 m. tyrime atsakė, kad yra sužalojusios kitą asmenį.

---

<sup>144</sup> Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, Forma 1G-A, žiūrėta 2016 03 16, <http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/?metai=2015&menuo=12&idAta=1&rt=1&oldYear=2015&id=136&idStat=10&regionas=0&id3=1#Atas-1G-A>



**16 diagrama.** Respondentų pasiskirstymas pagal padarytas nusikalstamas veikas atsižvelgiant į respondentų amžių (per visą gyvenimą, proc.).



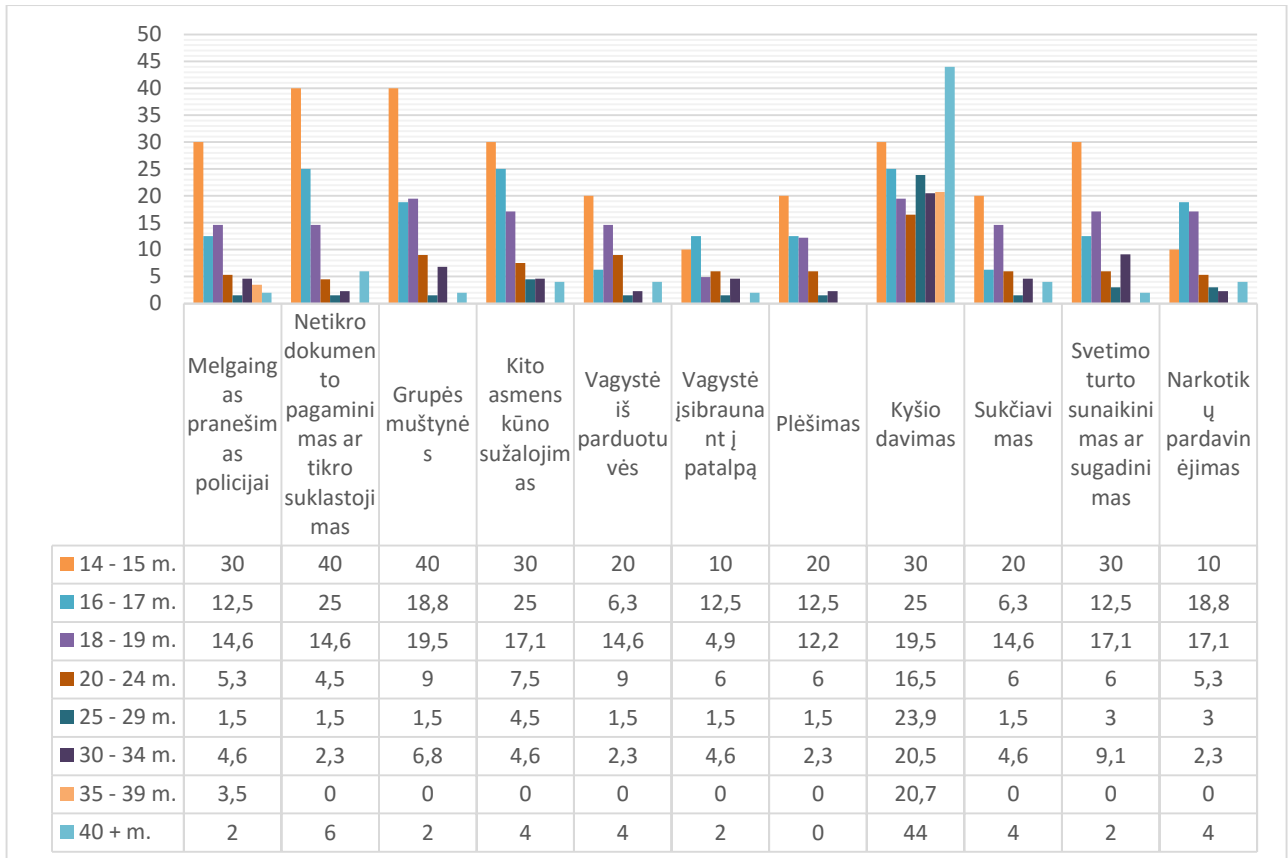
Šešioliktoje diagramoje pavaizduota skirtingų amžiaus grupių respondentų dalis, kurie atsakė, kad yra padarę atitinkamas nusikalstamas veikas per visą gyvenimą. Šioje diagramoje 14 – 15 m. respondentų N=10, 16 – 17m. respondentų N=16, 18 – 19 m. respondentų N=41, 20 – 24 m. respondentų N=133, 25 – 29 m. respondentų N=67, 30 – 34 m. respondentų N=44, 35 – 39 m. respondentų N=29 bei vyresnių nei 40 m. respondentų N=50. Kiekvienos amžiaus grupės atžvilgiu N yra skirtingas, nes tyrime dalyvavo skirtingas skaičius skirtingo amžiaus respondentų.

Visų pirma, reikėtų atkreipti dėmesį į 14 – 15 m. amžiaus respondentus, ir šiuos duomenis vertinti labai atsargiai, nes šiame tyrime dalyvavo tik 10 respondentų, kurių amžius 14 – 15 m., todėl rezultatų paklaida labai didelė. Šioje amžiaus grupėje galima pažiūrėti kokios veikos daromas, bet per daug neanalizuoti jų paplitimo.

16 – 17 m. tyrime dalyvavę respondentai daugiausiai prisipažino, kad yra davę kyšį (43,8 proc.), sužaloję kitą asmenį (37,5 proc.), pagaminę ar suklastoję dokumentus (31,3 proc.) bei

pardavinėję narkotikus (25 proc.). 18 – 19 m. respondentai – davę kyši (36,6 proc.), vogę iš parduotuvių (24,4 proc.), įsivėlę į muštynes (24,4 proc.), melagingai pranešę policijai (22 proc.), sužaloję kitą asmenį (22 proc.) bei sugadinę ar sunaikinę svetimą turtą (22 proc.). 20 – 24 m. respondentai taip pat daugiausia prisipažino davę kyši (35,3 proc.), sužaloję kitą asmenį (20,3 proc.). 25 – 29 m. respondentai – davę kyši (46,3 proc.), o kitos veikos šioje grupėje nesiekia 10 proc. Pavyzdžiui, lyginant šios amžiaus grupės duomenis su 1975 – 1978 metais atliktu kalinių tyrimu, kur respondentų vidutinis amžius buvo apie 27 metus, tai ten labiausiai paplitusios veikos buvo plėšimas (49,4 proc.), prekyba narkotikais (43,4 proc.), vagystė įsibraunant (43,8 proc.), kai Šiaulių apskrityje jų paplitimas šioje amžiaus grupėje nesiekia 10 proc. Tarp 30 – 34 m. respondentų labiausiai paplitusios veikos yra kyšio davimas (59,1 proc.), kurio paplitimas šioje amžiaus grupėje didžiausias lyginant su kitomis grupėmis, melagingi pranešimai policijai (20,5 proc.), grupės muštynės (20,5 proc.). 35 – 39 m. respondentai labiausiai linkę duoti kyši (51,7 proc.), įsivelti į grupės muštynes (13,8 proc.) bei sužaloti kitą asmenį (13,8 proc.). Pažymėtina, kad šios amžiaus grupės respondentai nebuvo įvykdę narkotikų pardavimo bei vagysčių iš parduotuvių veikų. Tarp vyriausios grupės respondentų daugiausia teigiamai atsakė, kad yra davę kyši (58 proc.), klastoję dokumentus (10 proc.), sužaloję kito asmens kūną (6 proc.). Likusių veikų padaroma labai nedaug. Galima daryti išvada, kad tyrime pateiktų veikų paplitimas priklauso nuo respondentų amžiaus, o 70 proc. 14 – 15 metų, 62,5 proc. 16 – 17 metų, 48,8 proc. 18 – 19 metų, 53,4 proc. 20 – 24 metų, 58,2 proc. 25 – 29 metų, 65,9 proc. 30 – 34 metų, 62,1 proc. 35 – 39 metų ir 62 proc. 40 ir vyresni, tyrime dalyvavę respondentai, prisipažino padarę bent vieną iš tyrime nurodytų nusikalstamų veikų.

**17 diagrama.** Respondentų pasiskirstymas pagal padarytas nusikalstamas veikas atsižvelgiant į respondentų amžių (per 2015, proc.).



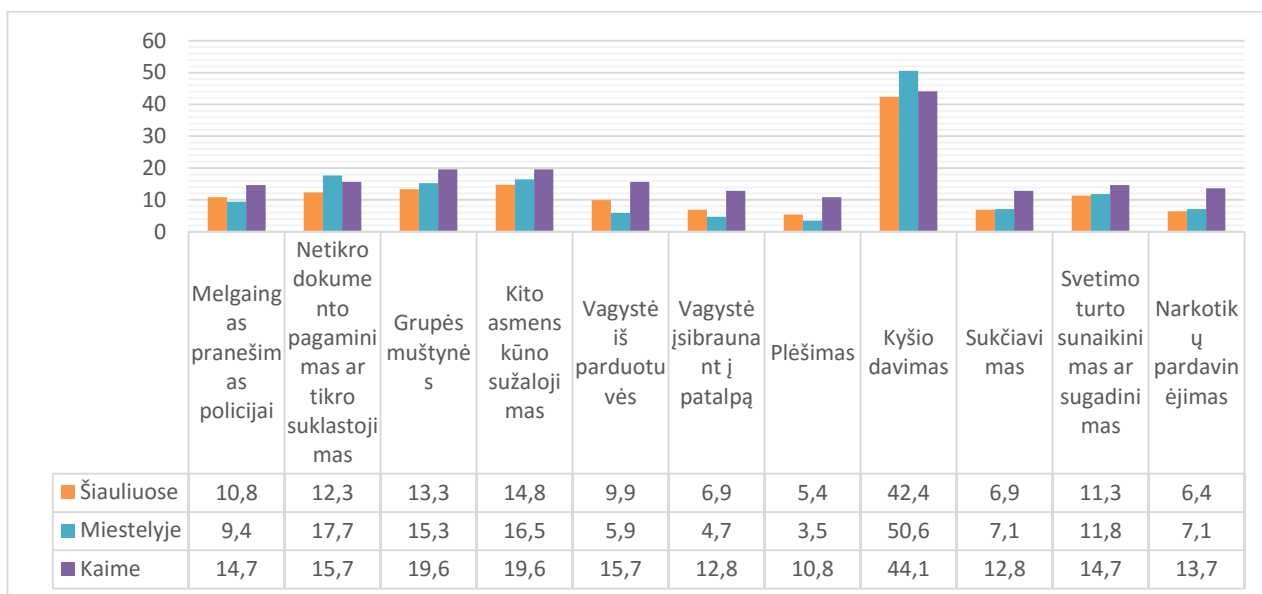
Septynioliktoje diagramoje pavaizduota skirtingų amžiaus grupių respondentų dalis, kurie atsakė, kad yra padarę atitinkamas nusikalstamas veikas per 2015 metus. Šioje diagramoje, kaip ir šešioliktoje, 14 – 15 m. respondentų N=10, 16 – 17m. respondentų N=16, 18 – 19 m. respondentų N=41, 20 – 24 m. respondentų N=133, 25 – 29 m. respondentų N=67, 30 – 34 m. respondentų N=44, 35 – 39 m. respondentų N=29 bei vyresnių nei 40 m. respondentų N=50. Kiekvienos amžiaus grupės atžvilgiu N yra skirtingas, nes tyrime dalyvavo skirtingas skaičius skirtingo amžiaus respondentų.

2015 m. oficiali statistika Lietuvoje atskleidė, kad pavyzdžiui, vagystes įsibraunant daugiausiai padaro 20 – 24 m. amžiaus asmenys, plėšimus – 16 – 17 m., sukčiauja – 30 – 39 m., duoda kyšius – 40 m. ir vyresni asmenys, sunaikina ar sugadina svetimą turtą – 21 – 24 m. amžiaus respondentai ir pan.<sup>145</sup> Lyginant su tyrimu Šiaulių apskrityje matyti, kad pastarajame vagysčių įsibraunant daugiau pažymėjo 16 – 17 m. respondentai, plėšimų, kaip ir oficialioje statistikoje, 16 –

<sup>145</sup> Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, Forma 30N-SAV, žiūrėta 2016 03 17, <http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/?metai=2015&menuo=12&idAta=1&rt=1&oldYear=2015&id=136&idStat=10&regionas=0&id3=1#Atas-2>

17 m. respondentai bei 18 – 19 m., sukčiavimų 18 – 19 m., kad davė kyšį 25 – 29 m., kad sugadino ar sunaikino svetimą turtą 18 – 19 m. respondentai. Tyrimas atskleidė, kad daugiau nusikalstamų veikų, nei tai užfiksuota oficialiuose duomenyse, padaro jaunesni asmenys (16 – 19 m.) nei vyresnio amžiaus. Akivaizdu, kad tyrimo Šiaulių apskrityje ir oficialios statistikos duomenys Lietuvoje skiriasi, tačiau šiuos skirtumus reikia vertinti atsižvelgiant į tai, kad skiriasi teritorijos, kuriose padaromos minėtos nusikalstamos veikos ir dėl to duomenų lyginimas nėra visiškai tinkamas. Kaip bebūtų, tai vis tiek leidžia apžvelgti bendrą asmenų padaromų nusikaltimų vaizdą.

**18 diagrama.** Respondentų pasiskirstymas pagal padarytas nusikalstamas veikas atsižvelgiant į respondentų gyvenamąją vietą (per visą gyvenimą, %).

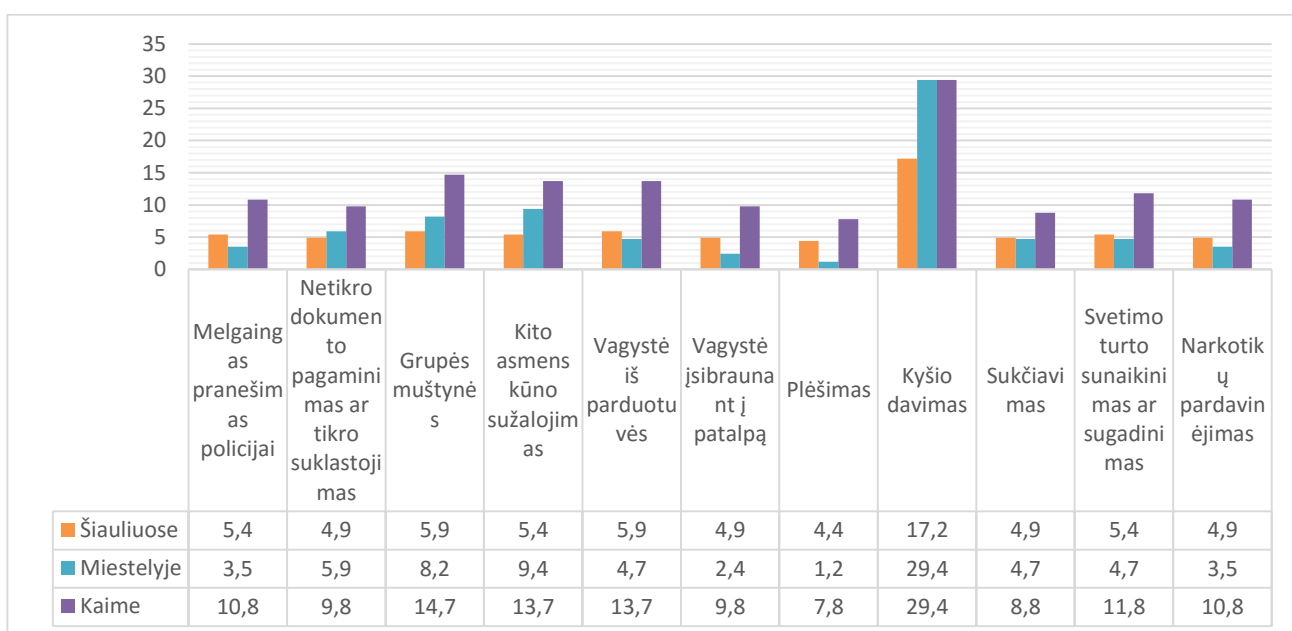


Aštuonioliktoje diagramoje pateikiami duomenys, kokia dalis tyrime dalyvavusių respondentų, gyvenančių skirtingose Šiaulių apskrities vietovėse, prisipažino padarę atitinkamas nusikalstamas veikas per visą gyvenimą. Kadangi skiriasi respondentų skaičius, kurie gyvena Šiaulių mieste, miestelyje ar kaime, tai atitinkamai skiriasi ir N, pagal kurį apskaičiuoti diagramoje pateikiami duomenys (Šiaulių mieste N=203, miesteliuose Šiaulių apskrityje N=85, kaimuose Šiaulių apskrityje N=102).

Galima teigti, kad kyšių davimas dominuoja tarp respondentų, skiriasi tik paplitimo mastas. Daugiausia respondentų, davusių kyšį, yra gyvenantys miesteliuose (50,6 proc.) Šiaulių apskrityje, o mažiausiai kyšių duoda respondentai, kurie gyvena Šiaulių mieste (42,4 proc.). Toliau aptariamos labiausiai paplitusios nusikalstamos veikos skirtingose vietovėse, išskyrus kyšio davimą. Šiaulių mieste gyvenantys respondentai daugiausia nurodė, kad yra sužaloję kito asmens kūną (14,8 proc.), dalyvavę muštynėse (13,3 proc.) pagaminę netikrą ar suklastoję tikrą dokumentą (12,3 proc.) bei

melagingai pranešę policijai (10,8 proc.). Mažesniuose miesteliuose respondentai prisipažino daugiau sužaloję kitą asmenį (16,5 proc.), dalyvavę grupės muštynėse (15,3 proc.), o kaime – įsivėlę į grupės muštynes (19,6 proc.), sužaloję kito asmens kūną (19,6 proc.), suklastoję dokumentus (15,7 proc.), vogę iš parduotuvių (15,7 proc.). Kaimuose beveik tris kartus daugiau vagysčių iš parduotuvių bei įsibraunant į patalpą, plėšimų nei miesteliuose. Tokius rezultatus galėtų lemti tai, kad miesteliuose didesnis žmonių užimtumas, didesnės galimybės pasirinkti kaip leisti laisvalaikį, o kaime pasitaiko daugiau bedarbių, vartojančių alkoholį asmenų, kuriuos šios priežastys paskatina nusikalsti.

**19 diagrama.** Respondentų pasiskirstymas pagal padarytas nusikalstamas veikas atsižvelgiant į respondentų gyvenamą vietą (per 2015, proc.).



Devynioliktoje diagramoje pateikiami duomenys, kokia dalis tyrime dalyvavusių respondentų, gyvenančių skirtingose Šiaulių apskrities vietovėse, prisipažino padarę atitinkamas nusikalstamas veikas per 2015 metus. Kadangi respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą nevienodas, tai devynioliktoje diagramoje N taip pat atitinkamai skirsis (Šiaulių mieste N=203, miesteliuose Šiaulių apskrityje N=85, kaimuose Šiaulių apskrityje N=102).

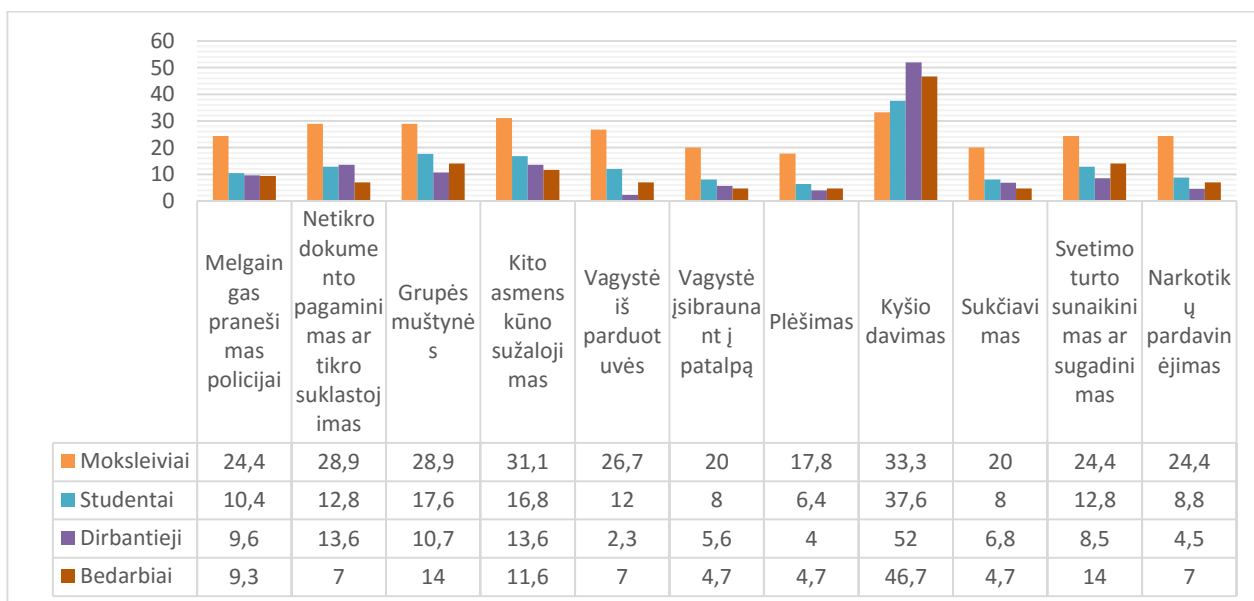
Remiantis informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos pateikiama statistika<sup>146</sup>, pavyzdžiui, vagysčių daugiausiai padaroma Šiaulių mieste (0,52 proc. Šiaulių mieste gyvenančių asmenų), mažiausiai – mažesniuose miesteliuose (0,09 proc.

<sup>146</sup> Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, Forma MK, žiūrėta 2016 03 17, [http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/?metai=2015&menuo=12&idAta=1&rt=1&oldYear=2015&id=136&idStat=10&regionas=0&id3=1#Atas-MK\\_SAV](http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/?metai=2015&menuo=12&idAta=1&rt=1&oldYear=2015&id=136&idStat=10&regionas=0&id3=1#Atas-MK_SAV)

miesteliuose gyvenančių asmenų). Plėšimų (0,08 proc. Šiaulių mieste gyvenančių asmenų) bei svetimo turto sugadinimų ar sunaikinimų (0,13 proc. Šiaulių mieste gyvenančių asmenų) daugiausiai pasitaiko Šiaulių mieste ir pan. Lyginant oficialius duomenis su dvidešimtoje diagramoje pateiktomis veikomis, kurias tyrime dalyvavę respondentai prisipažino padarę, matyti, kad vyrauja labai didelis nusikalstamų veikų latentškumas, labai nedidelė nusikalstamų veikų dalis yra užregistruojama.

Remiantis tyrimo rezultatais, daugiausiai respondentų, prisipažinusių, kad yra padarę nusikalstamų veikų, buvo gyvenantys kaime. Čia be kyšio davimo, daugiau respondentų pripažino, kad yra įsivėlę į grupės muštynes (14,7 proc.), sužaloję kitą asmenį (13,7 proc.) bei vogę iš parduotuvių (13,7 proc.). Šiaulių mieste respondentai daugiausiai prisipažino davę kyšį, tačiau tai beveik dvigubai mažiau nei apie kyšio davimą prisipažino respondentai iš miestelių ar kaimų. Šiaulių mieste ir miesteliuose Šiaulių apskrityje kitas nusikalstamas veikas, išskyrus kyšio davimą, prisipažino padarę po mažiau nei 10 proc. respondentų.

**20 diagrama.** Respondentų pasiskirstymas pagal padarytas nusikalstamas veikas atsižvelgiant į respondentų statusą (per visą gyvenimą, proc.).

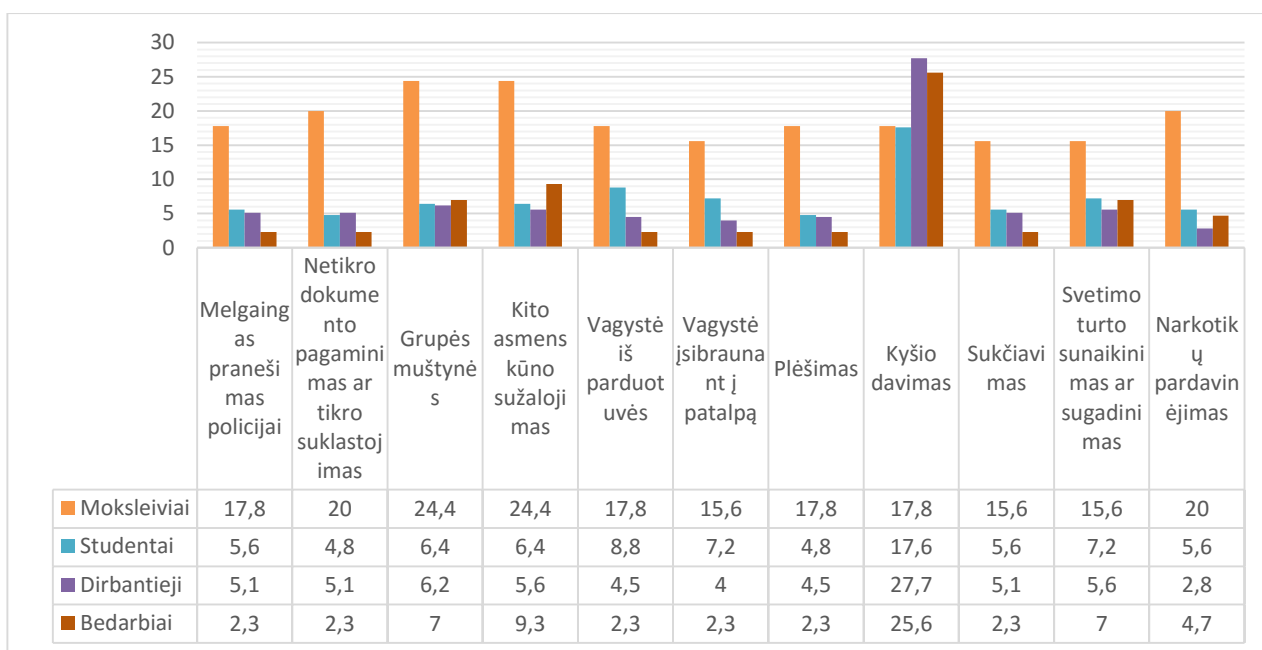


Dvidešimta diagrama parodo, kokioje grupėje – mokslėivių, studentų, dirbančių bei bedarbių, kokia tyrime dalyvavusių respondentų dalis atsakė, kad yra padarę bent vieną iš nurodytų nusikalstamų veikų per visą gyvenimą. Duomenys apskaičiuoti laikant, kad mokslėivių grupėje N=45, studentų N=125, dirbančiųjų N=177, bedarbių N=43.

Kaip ir kitose diagramose, taip ir šioje matyti, kad visose grupėse daugiausia respondentų pažymėjo, kad yra davę kyšį. Nepaisant kyšio davimo, tarp mokslėivių labiausiai paplitusi veika yra

kito asmens kūno žalojimas (31,3 proc.) ir šis skaičius yra didžiausias bei beveik dvigubai didesnis lyginant su studentų grupe ir beveik trigubai - su dirbančiųjų bei bedarbių respondentų grupe. Taip pat tarp moksleivių paplitusios grupės muštynės (28,9) bei dokumentų klastojimas (28,9 proc.), svetimo turto sunaikinimas, sugadinimas, narkotikų pardavinėjimas bei melagingi pranešimai policijai (po 24,4 proc.). Tarp studentų labiausiai paplitusios grupės muštynės (17,6 proc.) bei kito asmens kūno sužalojimai (16,8 proc.). Tarp dirbančiųjų daugiausia respondentų pažymėjo, kad yra klastoję dokumentus (13,6 proc.), sužaloję kito asmens kūną (13,6 proc.). Bedarbių statusą turintys respondentai daugiausia padaro svetimo turto sunaikinimo ar sugadinimo (14 proc.), grupės muštynes (14 proc.), kito asmens kūno sužalojimo (11,6 proc.) veikas. Apibendrinant pateikiamus duomenys, galima daryti išvadą, kad vis dėlto kiekviena grupė turi jai labiau būdingas, joje labiau paplitusias nusikalstamas veikas.

**21 diagrama.** Respondentų padarytos nusikalstamos veikos atsižvelgiant į jų statusą (per 2015 m., proc.).



Dvidešimt pirmą diagramą parodo, kioje grupėje – moksleivių, studentų, dirbančiųjų bei bedarbių, kio tyime dalyvavusių respondentų dalis atsakė, kad yra padarę bent vieną iš nurodytų nusikalstamų veikų per 2015 metus. Duomenys apskaičiuoti laikant, kad moksleivių grupėje N=45, studentų N=125, dirbančiųjų N=177, bedarbių N=43.

Iš dvidešimt pirmos diagramos matyti, kad moksleivių grupėje du, tris, o kartais net dešimt kartų daugiau respondentų prisipažinusių, kad yra padarę atitinkamas nusikalstamas veikas, išskyrus kyšio davimą, lyginant su kitomis respondentų grupėmis. Per 2015 m. moksleivių grupėje 9

respondentų prisipažino, kad yra padarę su narkotikų pardavimu susijusių veikų (20 proc.) bei 9 moksleiviai – dokumentų klastojimų (20 proc.). Nemažai, t. y. 22 studentai yra davę kyši (17,6 proc.), o kitos veikos jau sudaro po kelis procentus. Tarp dirbančiųjų daugiausia davusių kyši (49 respondentai prisipažino davę kyši; 27,7 proc.), kuri padarė daugiausia respondentų lyginant su kitomis grupėmis, o likusios veikos, kaip ir studentų grupėje, sudaro po keletą procentų. Bedarbių grupėje be kyšio davimo (25,6 proc.) dar galima išskirti kito asmens kūno sužalojimus (4 respondentai prisipažino ir tai sudarė 9,3 proc.), grupės muštynes (3 respondentai prisipažino ir tai sudarė 9,7 proc.), narkotikų pardavinėjimą (3 respondentai prisipažino ir tai sudarė 7 proc.), bei svetimo turto sunaikinimą ar sugadinimą (3 respondentai prisipažino ir tai sudarė 7 proc.). 2015 m. statistikoje pateikiami duomenys kiek kitokie. Daug moksleivių yra padarę plėšimo ir svetimo turto sunaikinimo ar sugadinimo veikas ir labai maža dalis yra davę kyši. Tarp studentų taip pat vyrauja plėšimai bei sukčiavimai, o kyšio davimo atvejų vos keletas. Tarp dirbančiųjų vyrauja kyšio davimas. Tarp bedarbių daugiausia sukčiavimo nusikaltimų, plėšimų bei svetimo turto sunaikinimų ar sugadinimų.<sup>147</sup>

Taigi, atlikus gyventojų savianalizės tyrimą Šiaulių apskrityje gauti iškalbingi duomenys apie delinkventinį respondentų elgesį. Rezultatai, gauti respondentams užpildžius anonimines anketas, skiriasi nuo oficialių duomenų, nes savianalizės tyrimas įvertino respondentų elgesį, kuris baudžiamas pagal įstatymus, yra amoralus ir visuomenės smerktinas ir todėl dažnai slepiamas. Niekas apie tokį elgesį nenori prisipažinti. Žinoma, lyginant respondentus padariusius konkrečias veikas su respondentų dalimi, kuri nėra padariusi nusikalstamų veikų, dalis, kuri yra padariusi, atrodo labai nedidelė, pavyzdžiui:

- 45 respondentai (11,5 proc.) prisipažino, kad yra per visą gyvenimą melagingai pranešę policijai, kai tuo tarpu 345 (88,5 proc.) respondentai nėra padarę šios veikos;
- 25 respondentai (6,4 proc.) prisipažino, kad per visą gyvenimą yra įvykdę plėšimo veikas, kai 365 (93,6 proc.) šios veikos nėra padarę;
- 33 (8,5 proc.) respondentai prisipažino, kad per visą gyvenimą yra pardavinėję narkotikus, kai 357 (91,5 proc.) respondentų šios veikos nėra padarę ir pan.

Tačiau reikėtų nepamiršti, kad tyrime respondentų buvo klausama tik apie vienuoliką veikų ir dalis respondentų, kurie atsakė, kad nėra padarę pateiktų tyrime nusikaltimų, galėjo padaryti visai kitokias veikas. Taip pat egzistuoja faktas, kad respondentai galėjo neatsiminti visų padarytų

---

<sup>147</sup> Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, Forma 30\_SAV, žiūrėta 2016 03 17 <http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/?metai=2015&menuo=12&idAta=1&rt=1&oldYear=2015&id=136&idStat=10&regionas=0&id3=1#Atas-2>



nusikalstamų veikų, neteisingai suvokti klausimus ir pan. Respondentų, dalyvavusių tyrime, skaičius sąlyginai nedidelis, todėl gautus rezultatus reikia vertinti atsargiai.

## IŠVADOS

1. Kiekvienas naujas savianalizės tyrimas ir kritika dėl tokio tyrimo duomenų patikimumo veda šio metodo ištobulinimo link, o gauti duomenys apie latentinį nusikalstamumą yra tokie vertingi, kad gaunama informacija pranoksta minėtus savianalizės tyrimo trūkumus.
2. Atliekami gyventojų delinkventinio elgesio savianalizės tyrimai yra geras papildomas šaltinis leidžiantis geriau atskleisti nusikalstamas veikas darančius asmenis, padarytas nusikalstamas veikas. Tyrimai užsienio šalyse ir Lietuvoje atskleidžia didesnius nusikalstamumo mastus nei tai atsispindi teisėsaugos institucijų pateikiamose oficialiose statistikose.
3. Šiame darbe analizuoti savianalizės tyrimai užsienio šalyse ir Lietuvoje ne tik suteikia informacijos apie nusikalstamumo paplitimą bei asmenys darančius tuos nusikaltimus, bet ir yra geras pavyzdys, kaip atlikti tokius tyrimus, kaip suformuoti klausimus ar kokių klaidų stengtis išvengti atliekant šį tyrimą.
4. Didelė dalis asmenų, kurie padaro nusikalstamas veikas, taip ir lieka neįtraukta į oficialius duomenis. Tyrimas atskleidė, kad 58,7 proc. tyrime dalyvavusių respondentų yra padarę nusikalstamų veikų per visą gyvenimą. 29,7 proc. respondentų prisipažino, kad padarę nusikalstamų veikų 2015 m. ir tik 1,1 proc. Šiaulių apskrityje gyvenančių asmenų buvo užregistruoti padarę veikas, kurios aptariamose šiame tyrime.
5. Šiaulių apskrityje atliktas tyrimas atskleidė, kad nagrinėtos nusikalstamos veikos - melagingi pranešimai policijai, netikrų dokumentų pagaminimas ar tikrų suklastojimas, grupės muštynės, kitų asmenų kūno sužalojimai, vagystės iš parduotuvių, vagystės įsibraunant į patalpas, plėšimai, kyšio davimai, sukčiavimai, svetimo turto sunaikinimai ar sugadinimai, narkotikų pardavinėjimas, neretai yra padaromos didesnės dalies respondentų, nei tai padaro Šiaulių apskrityje gyvenančių asmenų dalis, kuri būna oficialiai užregistruota. Tai geriausiai atspindi kyšio davimas, kurį 2015 m. yra davę 23,1 proc. tyrime dalyvavusių respondentų, kai remiantis oficialiai duomenimis, šią veiką per 2015 m. padarė 0,02 proc. Šiaulių apskrities gyventojų.
6. Tyrimas atskleidė, kad daugiausia respondentų gyvenančių Šiaulių apskrityje yra davę kyšį (23,1 proc.), sužaloję kito asmens kūną (8,5 proc.), įsivėlę į muštynes (8,7 proc.), vogę iš parduotuvės (7,7 proc.), nors remiantis oficialia statistika Šiaulių apskrities gyventojai daugiausiai padarė kito asmens kūno sužalojimo (0,62 proc.), dokumentų klastojimo (0,13 proc.), sukčiavimo (0,14 proc.) veikų.

7. Nusikalstamos veikos, jų paplitimas priklauso ir nuo asmenų, kurie tas veikas padaro, tam tikrų požymių. Tyrimas atskleidė, kad gerokai daugiau vyrų padaro nusikalstamas veikas nei moterys. Išimtis, kad tyrimas parodė, jog moterys daugiau kartų yra davusios kyši (45,7 proc. per visą gyvenimą) nei vyrai (41,7 proc. per visą gyvenimą).
8. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, daugiausia respondentų, kurie prisipažino padarę tyrime įvardintas nusikalstamas veikas, buvo 16 – 19 metų: melagingai pranešusių policijai (22 proc.), vogusių iš parduotuvės (24,4 proc.), sukčiavusių (19,5 proc.), sunaikinusių ar sugadinusių svetimą turtą (22 proc.) daugiausiai buvo 18 – 19 m. amžiaus grupėje, o daugiausiai prisipažinusių suklastojusių dokumentus (31,3 proc.), įsivėlusių į muštynes (25 proc.), sužalojusių kitą asmenį (37,5 proc.), vogusių įsibraunant į patalpą (18,8 proc.), plėšusių (18,8 proc.), davusių kyši, (43,8 proc.) ir pardavinėjusių narkotikus (25 proc.) 16 – 17 metų amžiaus grupėje.
9. Tyrimo rezultatai atskleidė (žr. 20 diagramą), kad keturis kartus daugiau respondentų moksleivių grupėje klastojo dokumentus, vogė įsibraunant į patalpas, sukčiavo nei tai darė respondentai bedarbių grupėje. Taip pat moksleiviai du kartus daugiau vogė iš parduotuvės, klastojo dokumentus, melagingai pranešdavo policijai nei tai darė respondentai studentų grupėje. Beveik du kartus daugiau bedarbių pardavinėjo narkotikus nei dirbantieji respondentai, o šešis kartus daugiau studentų vogė iš parduotuvės nei respondentai dirbančiųjų grupėje.
10. Atliktas savianalizės tyrimas apėmė tik Šiaulių apskritį, tyrimo imtis, 390 respondentų, lyginant Lietuvos mastu yra maža. Tačiau šio tyrimo rezultatai gali būti naudojami kaip tarpiniai, išsamiau analizuojant nusikalstamumą ar atliekant tolimesnius tyrimus.

## PASIŪLYMAI

1. Siūlytina mokslininkams Lietuvoje atlikti pastovius gyventojų savianalizės tyrimus apie gyventojų padaromas nusikalstamas veikas. Vertėtų įtraukti kuo daugiau veikų bei kuo daugiau veikas padariusių asmenų požymių. Tai leistų gauti visapusiškus duomenis apie nusikalstamas veikas ir asmenis, padariusius šias nusikalstamas veikas.
2. Siūlytina savianalizės tyrimų tyrėjams susisteminti turimas žinias apie šį metodą ir parengti rekomendacijas savianalizės tyrimams Lietuvoje.
3. Dažnai pranešimas apie nusikalstamą veiką nesulaukia tinkamos teisėsaugos pareigūno reakcijos dėl didelio darbo krūvio ar nesant motyvacijos ir pan. Dėl šios priežasties teisėsaugos institucijoms siūlytina: mažinti teisėsaugos darbuotojų darbo krūvį; skatinti motyvaciją reaguoti į asmenų pranešimus apie nusikalstamas veikas apdovanojimais, laisvadieniais; organizuoti įdomius psichologinius, kvalifikacijos kėlimo kursus, kurie padėtų tinkamai reaguoti į pranešimus; naujiems teisėsaugos pareigūnams „įskiepyti“, kad jie privalo tinkamai reaguoti į pranešimus apie nusikaltimus; siekti, kad vadovas būtų pavyzdys kitiems pareigūnams kaip reaguoti į pranešimus; paviešinti asmenis, kurie melagingai pranešė apie nusikalstamas veikas.

## Literatūros sąrašas

1. Aquilino, William S. „Interview mode effects in surveys of drug and alcohol use.“ *Public Opinion Quarterly* 58, 1994.
2. Babachinaitė, Genovaitė, et al. *Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.
3. Babachinaitė, Genovaitė, et al. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
4. Balvig, Flemming. *Delinquent and Not-Delinquent Youth-a Study on Self-Reported Delinquency among Youth in a Metropolitan Suburb in Denmark*. Copenhagen: University of Copenhagen, 1988.
5. Barberet, Rosemary, ir Cristina Rechea-Alberola, Juan Montanes-Rodriguez . „Self- Reported Juvenile Delinquency in Spain.“ Iš *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*, Josine Junger-Tas, ir Gert-Jan Terlouw. Amsterdam: Kugler, 1994.
6. Black, Donald J. ir Albert. J. Reiss. „Police control of juveniles.“ *American Sociological Review* 35, (1970): 63 - 77.  
<https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/50831/47.pdf?sequence=1>
7. Bowling, Benjamin, ir John Graham, A. Ross. „Self-Reported Offending among Young People in England and Wales.“ Iš *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*, Josine Junger-Tas, ir Gert-Jan Terlouw. Amsterdam: Kugler, 1994.
8. Butkevičienė, Eglė. „Apklausų duomenų analizė.“ Seminaro medžiaga projekte „Lietuvos HSM duomenų archyvo LiDA plėtra“, Kaunas, 2011.  
[http://www.lidata.eu/files/mokymai/seminaras\\_20110129/Apklausu\\_duomenu\\_analize\\_20111111.pdf](http://www.lidata.eu/files/mokymai/seminaras_20110129/Apklausu_duomenu_analize_20111111.pdf)
9. Chaiken, Jan. M., ir Marcia R. Chaiken. *Varieties of Criminal Behavior*. National Institute of Justice (U.S.), 1982.
10. City of La Crosse. Citizen Online Self-Reporting. Žiūrėta 2016 01 13.  
<http://www.cityoflacrosse.org/index.aspx?nid=2507>
11. Cowie, J., ir V. Cowie, E. Slater. *Delinquency in Girls*. Heinemann, London, 1968.
12. Delbert, Elliott., Dirk Huizinga ir Suzanne S. Ageton. *Explaining delinquency and drug use*. Beverly Hills: Sage Publications, 1985.
13. D'Orban P. „Social and Psychiatric Aspects of Crime“. *Medicine, Science and the Law*, 1971.
14. Enzmann, Dirk, et al. „Self-reported youth delinquency in Europe and beyond: First results of the Second International Self-Report Delinquency Study in the context of police and victimization data.“ *European Journal of Criminology* 7,2 (2010): 159–183.  
<https://www.uzh.ch/cmsssl/rwi/lehreforschung/alphabetisch/killias/publikationen/Self-reportedyouthdelinquencyinEuropeandbeyond.pdf>

15. Farrington, David. P. „What Has Been Learned from Self-Reports about Criminal Careers and the Causes of Offending?“ *Home Office Online Report*, Institute of Criminology, University of Cambridge, 2001.
16. Gatti, Uberto, ir Sandrine Haymoz, Hans M. A. Schadee. „Deviant Youth Group membership and its impact on offending: Results from the Second International Self-Report Delinquency Study in 30 Countries.“ *International Criminal Justice Review* 21, 3 (2011): 208-224.
17. Garot, Robert. „Discovery of Hidden Crime: Self-Report Delinquency Surveys in Criminal Policy.“ *Contemporary Sociology: A Journal of Reviews* 42, 2 (2013): 251-252.
18. Geerken, Michael. R. „Rap sheets in criminological research: considerations and caveats“. *J Quant Criminol*, 10 (1994): 3–21.
19. Gersao E., Lisboa M. "The Self-Reported Delinquency Study in Portugal." Iš *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*, Josine Junger-Tas, ir Gert-Jan Terlouw. Amsterdam: Kugler, 1994.
20. Giedrytė-Mačiulienė, Renata. „12-15 metų amžiaus(7-9 klasių) moksleivių delinkvencinis elgesys Lietuvoje: kiekybinio tyrimo rezultatai“. Iš *Jaunimo delinkvencinis elgesys ir nepilnamečių justicijos politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*, Svetlana Justickaja, et al., 105 – 187. Vilnius: Justitia, 2015.
21. Gold, Martin. „Undetected delinquent behavior.“ *Journal of Research in Crime and Delinquency* 3, 1 (1966): 27-46.
22. Hindelang, Michael J., Travis Hirschi, Joseph G. Weis. „Measuring delinquency“. *Beverly Hills: Sage Publications* 5 (1981): 236.
23. Hoskin, Rob. „The dangers of self-report.“ *Science for All Brainwaves*, (2012).  
<http://www.sciencebrainwaves.com/the-dangers-of-self-report/>
24. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, žiūrėta 2016 03 16. [http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html\\_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=2Z-APSK&fnr=1&rt=1&oldYear=2015](http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menuo=12&ff=2Z-APSK&fnr=1&rt=1&oldYear=2015)
25. Institute of Behavioral Science. University of Colorado at Boulde, “National Youth Survey Family Study.” Žiūrėta 2015 01 04.  
<http://www.colorado.edu/ibs/NYSFS/index.html>
26. ISRD-2 klausimynas. Žiūrėta 2016 03 07.  
<http://nuweb.neu.edu/nhe/ISRD-2%20US%20Questionnaire.pdf>.
27. Janson, C. G. „Social Stratification and Mobility.“ *Acta Sociologica* 9, 1/2 (1965).

28. „Jaunimo delinkventinis elgesys ir viktimizacija Lietuvoje.“ Žiūrėta 2016 01 21.  
[http://www.mususeima.lt/lt/straipsniai/tyrimai/ivairus\\_tyrimai/jaunimo\\_delinkventinis\\_elgesys\\_ir\\_viktimizacija\\_lietuvoje/](http://www.mususeima.lt/lt/straipsniai/tyrimai/ivairus_tyrimai/jaunimo_delinkventinis_elgesys_ir_viktimizacija_lietuvoje/)
29. Junger-Tas, Josine, Ineke Haen Marshall. „The Self-Report Methodology in Crime Research“. *Crime & Justice* 25 (1999): 291-367.
30. Justickaja, Svetlana, Vaidas Kalpokas, Laura Ūselė. „15-17 metų amžiaus moksleivių delinkventinis elgesys ir viktimizacija Lietuvoje (pagal tarptautinio jaunimo delinkventinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimo duomenis)“. *Teisės problemos* 4, 62 (2008): 70 -71.
31. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex, 2002.
32. Killias, Martin, Patrice Villetaz, Juan Rabasa. "Self-Reported Delinquency in Switzerland." Iš *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*, Josine Junger-Tas, ir Gert-Jan Terlouw. Amsterdam: Kugler, 1994.
33. Kirk, David S. „Examining the Divergence Across Self-report and Official Data Sources on Inferences About the Adolescent Life-course of Crime“. *J Quant Criminol* 22 (2006): 107–129.
34. Kreuzer, Arthur, et al. *Jugenddelinquenz in Ost und West - Vergleichende Untersuchungen bei Ost- und Westdeutschen*. Bonn: Forum Verlag Godesberg, 1993.
35. Lietuvių liaudies patarlės. Žiūrėta 2016 01 17. <http://patarles.dainutekstai.lt/z/8a95e11>
36. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 13 straipsnis. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, *Valstybės žinios* Nr. 89-2741, 2000. Prieiga per internetą:  
<http://www.infolex.lt/ta/66150:str13>
37. Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimu tarnyba. Žiūrėta 2016 03 16.  
<http://www.stt.lt/lt/menu/korupcijos-prevencija/>
38. Lietuvos statistikos departamentas, Nuolatinių gyventojų skaičius pagal lytį ir amžiaus grupes apskrityse ir savivaldybėse metų pradžioje (XLSX), 2015 m. Žiūrėta 2016 03 16.  
<http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles19>
39. Lietuvos teisės institutas. „Tarptautinis jaunimo smurtinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimas naudojant "Pranešimo apie save (self-report)" metodą.“ Žiūrėta 2015 01 06.  
[http://teise.org/Tarptautinis\\_jaunimo\\_smurtinio\\_elgesio\\_nuostatu\\_ir\\_viktimizacijos\\_tyrimas\\_naudojant\\_Pranešimo\\_apie\\_save\\_self-report\\_metoda.html](http://teise.org/Tarptautinis_jaunimo_smurtinio_elgesio_nuostatu_ir_viktimizacijos_tyrimas_naudojant_Pranešimo_apie_save_self-report_metoda.html)
40. Lindstrom, Peter. *School and Delinquency in a Contextual Perspective*. Stockholm: National Council of Crime Prevention, 1993.
41. Luobikienė, Irena. *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija 2000.
42. Maguire, Mike, ir Rod Morgan, Robert Rein. *The Oxford handbook of Criminology*. New York: Oxford university press, 2002.

43. Marquis, Kent. „Quality of Prisoner Self-Report, Arrest and Conviction Response Errors“. *The National Institute of Justice*, U.S. Department of Justice, (1981): 24.
44. Meeus, Wim, H. Hart. *Jongeren in Nederland, Een Nationale Survey naar Ontwikkeling in de Adolescentie en Intergenerationele Overdracht*. Amersfoort: Academische Uitgeverij, 1993: 176.
45. Merton, Robert K. „Social structure and anomie“. *American Sociological Review* 3, 5 (1938): 672-682.
46. Mickevič, Alina. „ISRD-3 Survey in Lithuania: Preliminary Results and Insights.“ Law Institute of Lithuania, Prague, 2014.
47. Myers, Stephanie. M. *Police encounters with juvenile suspects: explaining the use of authority and the provision of support, Final report*. Washington: National Institute of Justice, DC., 2002.
48. Mowby, Rob. „Sex and crime: the results of a self-report study.“ *The British Journal of Sociology* 31, 4 (1980): 525 – 543.  
[http://www.jstor.org/skaiykla.mruni.eu/stable/589788?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=self&searchText=report&searchText=study&searchText=delinquency&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dself%2Breport%2Bstudy%2Bdelinquency%26amp%3Bacc%3Don%26amp%3Bwc%3Don%26amp%3Bfc%3Doff%26amp%3Bgroup%3Dnone&seq=1#page\\_scan\\_tab\\_contents](http://www.jstor.org/skaiykla.mruni.eu/stable/589788?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=self&searchText=report&searchText=study&searchText=delinquency&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dself%2Breport%2Bstudy%2Bdelinquency%26amp%3Bacc%3Don%26amp%3Bwc%3Don%26amp%3Bfc%3Doff%26amp%3Bgroup%3Dnone&seq=1#page_scan_tab_contents)
49. Northeastern University. College of Social Science and Humanities. Žiūrėta 2016 01 12.  
<http://www.northeastern.edu/isrd/>
50. Oficialiosios statistikos portalas. Žiūrėta 2016 03 10. <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles19>
51. Pepper, John V. ir Carol V. Petrie. “Comparison of Self-Report and Official Data for Measuring Crime.” *Is Measurement Problems in Criminal Justice Research: Workshop Summary (2003) Chapter:3*, Pepper, John V. ir Carol V. Petrie. Washington: The National Academies Press, 2003.  
<http://www.nap.edu/read/10581/chapter/4#44>
52. Peterson, Mark, et al. *Survey Of Prison And Jail Inmates: Background and Method*. The National Institute of Justice, U.S. Department of Justice, 1982.
53. Porterfield, Austin L. „Delinquency and outcome in court and college.“ *American Journal of Sociology* 49, (1957).
54. Porterfield, Austin. L. „Youth in trouble.“ *American Journal of Sociology* 49, (1946): 199 – 208.
55. Riley D., Shaw M. *Parental Supervision and Juvenile Delinquency*. London: HMSO, 1985.
56. Robison, Sophia Moses. „Can delinquency be measured?“ New York, Pub. for the Welfare council of New York city by Columbia university press, 1936.
57. Rudzkienė, Vitalija. *Socialinė statistika*. Vilnius: MRU leidybos centras, 2005.
58. Schwarze, Jochen. *Grundlagen der Statistik 2*. Berlin: Neue Wirtschaftsbriefe, 1993.



59. Second International Self-Report Delinquency Study. Žiūrėta 2016 01 21.  
<http://www.northeastern.edu/isrd/summary/>
60. Shaw, Clifford. *The Lack-Roller*. Chicago: University of Chicago Press, 1930.
61. Short, James F., ir Ivan F. Ney. "Extent of Unrecorded Delinquency Tentative Conclusions." *Journal of Criminal Law and Criminology* 49, 4 (1959): 296 – 302.  
<http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4726&context=jclc>
62. Short, James F., ir Ivan F. Ney. „Reported Behavior as a Criterion of Deviant Behavior.“ *Social Problems* 3 (1957): 207-14.
63. Sutherland, Edwin Hardin. *Principles of criminology*. Philadelphia: J.B. Lippincott Company, 1939.
64. Terlouw G. J., Bruinsma G. J. N. "Self-Reported Delinquency in the Netherlands." Iš *Delinquent Behavior among Young People in the Western World*, Josine Junger-Tas, ir Gert-Jan Terlouw. Amsterdam: Kugler, 1994.
65. Thornberry, Terence P., ir Marvin D. Krohn. „The Self-Report Method for Measuring Delinquency and Crime.“ Iš *Measurement and analysis of crime and justice*, Janet Reno et al. U.S. Department of Justice 4, 2000.
66. Tidikis, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės Universitetas, 2003.
67. Tracy, Paul E. ir James Alan Fox . „The validity of randomized response for sensitive measurements.“ *American Sociological Review* 46 (1981): 187-200.
68. University of Michigan. „National Youth Survey (NYS) Series.“ Žiūrėta 2016 01 07.  
<https://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/ICPSR/series/88>
69. van Kerckvoorde, Jaak. *Een maat voor het Kwaad?* Leuven: Universitaire Pers Leuven, 1995.
70. Vileikienė, Eglė. Kompleksinio sociologinio tyrimo „Nepilnamečių justicija Lietuvoje“ rezultatų pristatymas. Žiūrėta 2016 01 28.  
[http://vrm.lrv.lt/lit/Sociologiniai-tyrimai/248?mod\\_rewrite\\_file=lit.Sociologiniai-tyrimai.248](http://vrm.lrv.lt/lit/Sociologiniai-tyrimai/248?mod_rewrite_file=lit.Sociologiniai-tyrimai.248)
71. Vileikienė, Eglė. *Lietuvos nepilnamečių justicijos problemos: sociologinė analizė*. Vilnius, 2007.
72. Wallerstein, James S, ir Clement J. Wylie . *Our law-abiding law-breakers*. National Probation Association, 1947.
73. Worden, Robert E., Stephanie M. Myers. „Police encounters with juvenile suspects“, *Report to the National Research Council's Panel of Juvenile crime: prevention, treatment, and control*. National Institute of Justice. Washington, DC.,1999.
74. Zaborskis, Apolinaras. et al. „Lietuvos moksleivių alkoholinių gėrimų vartojimo kaita 1996–2004 m. ir nauji iššūkiai.“ *Medicina* 44, 8 (2008): 623 - 632.

Vaitkienė S. Gyventojų savianalizės (ar jie padarė nusikalstamų veikų) tyrimas / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. Dr. A. Kiškis. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2016 m - 92.

## ANOTACIJA

Lietuvoje vyraujant dideliame nusikalstamų veikų latentiniškumui, kyla poreikis atlikti kriminologinius tyrimus nusikalstamumo mastui atskleisti. Šiame magistro baigiamajame darbe buvo aptariamas Lietuvoje dar palyginus naujas savianalizės tyrimo metodas, kurio rezultatai atskleidžia asmenų delinkventinį elgesį, kuris dažnai lieka neįtrauktas į oficialius duomenis. Magistro baigiamajame darbe buvo apžvelgta šio tyrimo samprata bei istorinė raida. Taip pat išsamiau pristatyti trys užsienio šalių savianalizės tyrimai bei tyrimai atlikti Lietuvoje. Šio darbo tyrimo tikslas - atskleisti kokia gyventojų dalis yra padariusi nusikalstamų veikų, kokios nusikalstamos veikos vyrauja, kokiais požymiais pasižymintys asmenys dažniau nusikalsta, palyginti gautus rezultatus su užsienio šalių gautais rezultatais bei padaryti išvadas dėl nusikalstamų veikų latentiniškumo.

Siekiant atskleisti numatytus tikslus buvo atliktas gyventojų savianalizės tyrimas Šiaulių apskrityje, kuris parodė, kad gerokai didesnė dalis respondentų yra padariusi nusikalstamų veikų, nei tai atsispindi oficialiuose duomenyse, kad skiriasi nusikalstamos veikos, kurių daugiausiai padaro Šiaulių apskrities gyventojai remiantis tyrimo ir oficialios statistikos duomenimis, o ir nusikalstamos veikos priklauso nuo jas padariusių gyventojų požymių.

Reikšminiai žodžiai: savianalizės, tyrimas, nusikalstamumas, latentinis.

Vaitkienė S. Research on population self-report of commitment of criminal offences. Criminal Law and Criminology Master's Thesis. Work leader doc. Dr. A. Kiškis. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Institute of Criminal Law and Process, 2016 - 92.

### **ANNOTATION**

In order to disclose the scale of criminality in Lithuania, where latency of crimes prevails, there is a need for criminological research. The author of this Master's thesis uses scientific self-report method which is quite new in Lithuania. The results of this method disclose people's delinquent behaviour which often remains not included in official data. The author of this work also reviews concept and historical development of the latter scientific method. Furthermore, three foreign self-report researches and researches completed in Lithuania are represented in this work. The aim of this work is to disclose the proportion of the population that has committed criminal offences, what common characteristics are possessed by that part of population, what criminal offences prevail, to compare the results obtained with the results of foreign countries and to draw conclusions on the latency of such criminal offences.

In order to achieve the earlier mentioned objectives the self-report survey was completed in the district of Siauliai. The results show that the number of respondents who committed crimes is much greater than the official data indicates; main types of those crimes committed by residents of Siauliai district also differs referring to the self-report research and official statistics and that the criminal offences committed depend on certain characteristics of particular people.

Key words: self-report, research, delinquency, latent.

Vaitkienė S. Gyventojų savianalizės (ar jie padarė nusikalstamų veikų) tyrimas / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. Dr. A. Kiškis. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2016 m - 92.

## SANTRAUKA

### Gyventojų savianalizės (ar jie padarė nusikalstamų veikų) tyrimai

Savianalizės tyrimai yra ta priemonė, kuri leidžia atskleisti neregistruotas nusikalstamas veikas bei tas veikas padariusius asmenis. Užsienio šalyse gyventojų savianalizės tyrimai atliekami nuo XX a. vidurio, tačiau Lietuvoje yra atlikti vos keli tokie tyrimai.

Nėra žinoma, kokia dalis gyventojų Lietuvoje yra padariusi nusikalstamų veikų, kokių veikų jie yra padarę daugiausiai, kokiomis savybėmis pasižymi tie gyventojai, kurie anonimiškai prisipažįsta padarę nusikalstamų veikų daugiausiai. Todėl šiame magistro baigiamajame darbe siekiama atskleisti, kokia gyventojų dalis yra padariusi nusikalstamų veikų, kokios nusikalstamos veikos vyrauja, kokiais požymiais pasižymintys asmenys dažniau nusikalsta, palyginti gautus rezultatus su užsienio šalių rezultatais bei padaryti išvadas dėl nusikalstamų veikų latentškumo. Kad šis tikslas būtų pasiektas, pasitelkiant teorinius, empirinius ir statistinius metodus buvo atskleista savianalizės tyrimo teoriniai aspektai, išanalizuoti tyrimai atlikti užsienio šalyse bei Lietuvoje. Taip pat šiame darbe aprašomas autoriaus atliktas savianalizės tyrimas Šiaulių apskrityje.

Magistro baigiamasis darbas pradedamas savianalizės tyrimo metodo pristatymu. Apžvelgiama samprata, atsiradimas, istorinė šio tyrimo raida bei reikšmė. Antrame skyriuje pristatomi savianalizės tyrimai atlikti užsienyje: Kalinių savianalizės tyrimas Kalifornijoje, Mičigane bei Teksase, savianalizės tyrimas apie delinkventinį elgesį priklausomai nuo lyties bei Antrasis tarptautinis jaunimo delinkventinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimas. Taip pat apžvelgiami tyrimai atlikti Lietuvoje. Trečiame skyriuje atliekamas gyventojų savianalizės tyrimas Šiaulių apskrityje. Darbas užbaigiamas tyrimo išvadomis, kad Šiaulių apskrityje nusikalstamumas yra visai kitokio masto, nei tai užfiksuota oficialioje statistikoje, kad nusikalstamos veikos, jų paplitimas priklauso ir nuo asmenų, kurie tas veikas padaro, tam tikrų požymių bei siūlymu atliktą tyrimą panaudoti išsamesniems savianalizės tyrimams Lietuvoje atlikti.

Vaitkienė S. Research on population self-report of commitment of criminal offences. Criminal Law and Criminology Master's Thesis. Work leader doc. Dr. A. Kiškis. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Institute of Criminal Law and Process, 2016 - 92.

## **SUMMARY**

### **Research on population self-report of commitment of criminal offences**

When a person commits criminal offence it often remains not included in statistics. In that way next to the registered criminal offences forms unregistered ones. Self-report research is a measure allowing to find out these unregistered criminal offences and helping to disclose the actual delinquency. Self-report researches have been used since the middle of XX<sup>th</sup> century, whereas only a few of them have been done in Lithuania.

There is no data on the proportion of Lithuanian population that has committed criminal offences, what criminal offences prevail, characteristics that are possessed by the people that anonymously confessed to having committed most criminal offences, therefore the author sets a goal to analyse all these questions in this work. Furthermore, the results obtained are compared with the results of foreign countries and conclusions on the latency of such criminal offences are drawn. In order to achieve this goal, with a help of theoretical, empirical and statistical methods, theoretical aspects of self-report are disclosed, researches completed in Lithuania and foreign countries analysed. Also, self-report research in the district of Siauliai was completed.

Master's thesis is begun with the presentation of the method of self-report. The concept, coming and the historical development are reviewed. The second chapter contains presentation of various self-report researches completed abroad: California, Texas and Michigan prisoners' self-report research, self-report research on criminal behaviour depending on gender and the Second International Self-Report Delinquency Study. Researches completed in Lithuania are reviewed. Self-report research completed in the district of Siauliai is discussed in the third chapter of this work. Master's thesis is completed with conclusions that the actual dimension of delinquency in the district of Siauliai differs from the one given in the official statistics; that criminal offences, their prevalence depend on certain characteristics of people that commit them. Finally, the author suggests that the completed research is used for further self-report researches in Lithuania.

## PRIEDAI

Priedas Nr. 1

### ANKETA

Gerb. Respondente, esu Mykolo Romerio Universiteto Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistrantūros studijų studentė. Šiuo metų rašau magistro baigiamąjį darbą „Gyventojų savianalizės tyrimas (ar jie padarė nusikalstamas veikas)“. Šio tyrimo tikslas atskleisti kokia gyventojų dalis Šiaulių apskrityje yra padariusi nusikalstamų veikų, kokios nusikalstamos veikos vyrauja, kokiais požymiais pasižymi asmenys, padarę nusikalstamas veikas ir pan. Siekiant atskleisti numatytus tikslus, prašau Šiaulių apskrityje gyvenančių respondentų užpildyti klausimyną ir atsakyti į pateiktus klausimus.

Vienas iš savianalizės tyrimo kriterijų yra visiškas respondentų anonimiškumas, nes manoma, kad tai leidžia respondentui atvirai atsakyti į pateiktus klausimus ir nebijoti, jog kiti asmenys bei tyrėjai sužinos ir pasmerks respondentą dėl jo padarytų nusikalstamų veikų ar susies jo asmenybę su nusikaltėlio. Užtikrinus apklausos anonimiškumą savianalizės tyrimai užsienio šalyse atskleidė, jog dauguma net labai gerbiamų visuomenėje žmonių prisipažįsta padarę nusikalstamų veikų. Todėl, dėl šių priežasčių čia pateikiama apklausa taip pat yra anoniminė, o jos rezultatai bus naudojami tiriamajam darbui atlikti ir statistikai apskaičiuoti.

Ačiū už Jūsų sugaištą laiką.

1. Jūsų lytis:
  - Vyras
  - Moteris
  
2. Jūsų amžius:
  - 14 – 15
  - 16 – 17
  - 18 – 19
  - 20 – 24
  - 25 – 29
  - 30 – 34
  - 35 – 39
  - 40+
  
3. Dabartinis Jūsų statusas:
  - Moksleivis
  - Studentas
  - Dirbantysis
  - Bedarbis
  
4. Jūs gyvenate:
  - Šiaulių mieste
  - Šiaulių apskrities miestelyje
  - Šiaulių apskrities kaime

5 Kurias iš išvardintų nusikalstamų veikų esate padarę **per visą gyvenimą** ir kiek kartų (galimi keli atsakymų variantai)?

	1 kartą	2 ir daugiau kartų	5 ir daugiau kartų	10 ir daugiau kartų
Melagingi pranešimai policijai	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Netikro dokumento pagaminimas ar tikro suklastojimas	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Grupės muštynės	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kito asmens kūno sužalojimas	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Vagystė iš parduotuvės (Pastaba. Padaroma 38 eurų ir didesnė žala.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Vagystė įsibraunant į patalpą	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Plėšimas (Pastaba. Plėšimas yra tada, kai pagrobiamas turtas panaudojant ar grasinant panaudoti fizinį ir / ar psichinį smurtą)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kyšio davimas (Pastaba. Šį nusikaltimą daro žmogus, kuris, siekdamas patenkinti savo interesus, įteikia piniginių ar kitokį atlygį valstybės tarnautojui ar pareigūnui. Kyšiu laikomi ne tik pinigai, tačiau ir įvairios prekės, paslaugos ar kiti daiktai. Visuomenėje paplitusios „dovanos - padėkos“ šokoladai, alkoholiniai gėrimai, pinigai ir kt. visada bus kyšis, jei tai duodama siekiant naudos, nepriklausomai ar kyšis duodamas prieš naudos gavimą ar po jos (pvz. „padėka“ gydytojui duota tiek prieš operaciją, tiek po operacijos bus laikoma kyšiu.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sukčiavimas (Pastaba. Sukčiavimas yra tada, kai apgaule išviliojamas svetimas turtas ar išvengiama turėta turtinė prievolė. Prie sukčiavimo atvejų priskiriami sukčiavimai telefonu ar internetu.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Svetimo turto sunaikinimas ar sugadinimas (Pastaba. Neįtraukiami tokie atvejai, kai eismo įvykio metu sunaikinama ar sugadinama transporto priemonė, sunaikinami ar sugadinami dokumentai, oficialūs valstybės simboliai.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Narkotikų pardavinėjimas (Pastaba. Ne medicininiais tikslais.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

6 Kurias iš išvardintų nusikalstamų veikų esate padarę **2015 metais** ir kiek kartų (galimi keli atsakymų variantai)?

	<b>1 kartą</b>	<b>2 ir daugiau kartų</b>	<b>5 ir daugiau kartų</b>	<b>10 ir daugiau kartų</b>
Melagingi pranešimai policijai	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Netikro dokumento pagaminimas ar tikro suklastojimas	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Grupės muštynės	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kito asmens kūno sužalojimas	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Vagystė iš parduotuvės (Pastaba. Padaroma 38 eurų ir didesnė žala.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Vagystė įsibraunant į patalpą	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Plėšimas (Pastaba. Plėšimas yra tada, kai pagrobiamas turtas panaudojant ar grasinant panaudoti fizinį ir / ar psichinį smurtą)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kyšio davimas (Pastaba. Šį nusikaltimą daro žmogus, kuris, siekdamas patenkinti savo interesus, įteikia piniginių ar kitokį atlygį valstybės tarnautojui ar pareigūnui. Kyšiu laikomi ne tik pinigai, tačiau ir įvairios prekės, paslaugos ar kiti daiktai. Visuomenėje paplitusios „dovanos - padėkos“ šokoladai, alkoholiniai gėrimai, pinigai ir kt. visada bus kyšis, jei tai duodama siekiant naudos, nepriklausomai ar kyšis duodamas prieš naudos gavimą ar po jos (pvz. „padėka“ gydytojui duota tiek prieš operaciją, tiek po operacijos bus laikoma kyšiu).)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sukčiavimas (Pastaba. Sukčiavimas yra tada, kai apgaule išviliojamas svetimas turtas ar išvengiama turėta turtinė prievolė. Prie sukčiavimo atvejų priskiriami sukčiavimai telefonu ar internetu.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Svetimo turto sunaikinimas ar sugadinimas (Pastaba. Neįtraukiami tokie atvejai, kai eismo įvykio metu sunaikinama ar sugadinama transporto priemonė, sunaikinami ar sugadinami dokumentai, oficialūs valstybės simboliai.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Narkotikų pardavinėjimas (Pastaba. Ne medicininiais tikslais.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	